סוטה

עין יעקב

geulaquiz.com

פרק א

א **סוטה פרק א** תניא רבי אומר למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין.

ב א אמר רב שמואל בר יצחק כי הוה פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו שנאמר (תהילים קכ״ה:ג׳) כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים אמר רבה בר בר חנה א״ר יוחנן וקשה לזווגן כקריעת ים סוף שנאמר (שם סח) אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות (אל תקרי מוציא אלא כמוציא) איני והא אמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני שדה פלונית לפלוני לא קשיא הא בזווג ראשון הא בזווג שני.

ג דף ג ע״א: מהו לשון קינוי אמר רב נחמן בר יצחק אין קינוי אלא לשון התראה וכה״א (יואל ב׳:י״ח) ויקנא ה׳ לארצו:

ד ב שם: תניא היה רבי מאיר אומר אדם עובר עבירה בסתר הקב״ה מכריז עליו בגלוי שנאמר (במדבר ה׳:י״ד) ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו ואין עברה אלא לשון הכרזה שנאמר (שמות ל״ו:ו׳) ויצו משה ויעבירו קול במחנה. אמר ריש לקיש אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות שנאמר (במדבר ה׳:י״ב) איש איש כי תשטה אשתו תשטה כתיב:

ה תנא דבי ר׳ ישמעאל אין אדם מקנא לאשתו אא״כ נכנס בו רוח שנאמר (במדבר ה׳:י״ד) ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו מאי רוח רבנן אמרי רוח טומאה רב אשי אמר רוח טהרה ומסתברא כמ״ד רוח טהרה דתניא וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל ר״ע אומר חובה אי אמרת בשלמא רוח טהרה שפיר אלא אי אמרת רוח טומאה רשות וחובה לעיילי לאיניש רוח טומאה בנפשיה:

ו ג אמר רב חסדא זנותא בביתא כקריא לשומשמי וא״ר (פפא) (חסדא) תוקפא בביתא כקריא לשומשמי אידי ואידי באתתא אבל בגברא לית לן בה.

ז ד ואמר רב חסדא בתחלה קודם שחטאו ישראל היה שכינה שרויה עם כל אחד ואחד שנאמר (דברים כ״ג:ט״ו) כי ה׳ אלהיך מתהלך בקרב מחנם וכיון שחטאו היתה שכינה מסתלקת מהם שנאמר (שם) ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך.

ח ה א״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה״ז מקדימתו ומוליכתו לפניו לעוה״ב שנאמר (ישעיהו נ״ח:ח׳) והלך לפניך צדקך כבוד ה׳ יאספך וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו (ומוליכתו) ליום הדין שנאמר (איוב ו׳:י״ח) ילפתו ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו רבי אלעזר אומר קשורה בו ככלב שנאמר (בראשית ל״ט:י׳) ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה לשכב אצלה בעוה״ז להיות עמה ליום הדין בעוה״ב.

ט ו דרש רב זעירא זמנין אמר לה משמיה דרב אמי וזמנין אמר לה משמיה דר׳ אסי כל האוכל לחם בלא נטילת ידים כאילו בא על אשה זונה שנאמר (משלי ג) כי בעד אשה זונה עד ככר לחם ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבא האי בעד אשה זונה עד ככר לחם בעד ככר להם אשה זונה מיבעי׳ ליה. אלא אמר רבא כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם ואינו מוצא אמר רב זריקא א״ר אלעזר כל המזלזל בנטילת ידים נעקר מן העולם. אמר רב חייא בר אשי אמר רב מים ראשונים צריך שיגביה ידיו למעלה מים אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה. תנ״ה הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים. א״ר אבהו כל האוכל פת בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא שנאמר (יחזקאל ד׳:י״ג) ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אשר אדיחם שם מאי (משלי ו׳:כ״ו) ואשת איש נפש יקרה תצוד. א״ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נכשל באשת איש שנאמר ואשת איש נפש יקרה תצוד אמר רבא האי נפש יקרה תצוד אמר רבא האי נפש יקרה נפש גבוה מיבעי׳ ליה ועוד היא תצוד מיבעי׳ ליה אלא אמר רבא כל הבא על אשת איש אפי׳ למד תורה דכתיב בה (שם ג) יקרה היא מפנינים יקרה היא מכ״ג שנכנס לפני ולפנים אפילו הכי היא צדתו לדינה של גיהנם.

י ז א״ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כל אדם שיש בו גסות הרוח כעובד עבודה זרה כתיב הכא (שם טז) תועבת ה׳ כל גבה לב וכתיב התם (דברים ז׳:כ״ו) ולא תביא תעבה אל ביתך ור׳ יוחנן דידיה אמר כאלו כופר בעיקר שנא׳ (שם ח) ורם לבבך ושכחת את ה׳ אלהיך ר׳ חמא בר חנינא אמר כאילו בא על העריות כולם כתיב הכא תועבת ה׳ כל גבה לב וכתיב התם (ויקרא י״ח:כ״ז) כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ עולא אמר כאילו בנה במה שנא׳ (ישעיהו ב׳:כ״ב) חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא אל תיקרי במה אלא במה. מאי (משלי י״א:כ״א) יד ליד לא ינקה אמר רב כל הבא על אשת איש אפילו הקנהו להקב״ה שמים וארץ כאברהם אבינו דכתיב ביה (בראשית י״ד:כ״ב) הרמותי ידי אל ה׳ אל עליון קונה שמים וארץ לא ינקה מדינה של גיהנם. קשיא להו לדבי. ר׳ שילא האי יד ליד (יד ביד) [ידי] מיבעי ליה אלא אמרי דבי ר׳ שילא אפילו קבל תורה כמשה

[רבינו] דכתיב ביה (דברים לג). מימינו אש דת למו לא ינקה מדינה של גיהנם. קשיא ליה לרבי יוחנן האי יד ליד יד מיד מיבעי ליה אלא א״ר יוחנן (דף ה) אפילו עשה צדקה בסתר דכתיב (משלי כ״א:י״ד) מתן בסתר יכפה אף ושחד בחיק חימה עזה לא ינקה מדינה של גיהנם.

יא ח אזהרה לגסי הרוח מנין אמר רבא אמר זעירא מהכא (ירמיהו י״ג:ט״ו) שמעו והאזינו אל תגבהו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא (דברים ח׳:י״א) ורם לבבך ושכחת וכתיב (שם) השמר לך פן תשכח וכדרבי אבין א״ר דא״ר אבין א״ר אלעאי כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דר׳ אמי וזמנין אמר (דף ד) ליה משמיה דר׳ אסי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט שנאמר (איוב כ״ד:כ״ד) רומו מעט יכול ישנו בעולם ת״ל (שם) ואיננו ואם חוזר בו נאסף מן העולם בזמנו שנא׳ (שם) ואם חוזר בו נאסף מן העולם בזמנו שנא׳ (שם) והומכו ככל יקפצון כאברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו (בראשית כד) בכל (שם כז) מכל (שם לג) כל ואם לאו (איוב כ״ד:כ״ד) ובראש שבלתי מלו מאי וכראש שבלתי מלו רב הונא ורב חסדא חד אמר כסאסאה דשבלתא וחד אמר כשבלתא עצמה בשלמא למ״ד כסאסאה דשבלתא היינו דכתיב וכראש שבלתי מלו אלא למ״ד כשבלתא עצמה מאי וכראש שבלתי מלו אמר רב אשי וכן תנא דבי רבי ישמעאל משל לאדם שנכנס לתוך שדהו גבוה גבוה הוא מלקט. (ישעיהו נ״ז:ט״ו) ואת דכא ושפל רוח רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וח״א אני את דכא ומסתברא כמ״ד אני את דכא שהרי הקדוש ב״ה השרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה אמר רב יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב״ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני.

יב ט א״ר אלעזר כל אדם בו גסות הרוח ראוי לגדע כאשרה כתיב הכא (ישעיהו י׳:ל״ג) ורמי הקומה גדעים וכתיב התם (דברים ל) ואשריהם תגדעון. א״ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנא׳ (ישעיהו כ״ו:י״ט) הקיצו ורננו שוכני עפר שוכבי עפר לא נאמר אלא שוכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו. וא״ר אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו שנא׳ (תהילים קל״ח:ו׳) כי רם ה׳ ושפל יראה וגבוה ממרחק יידע. דרש רב עוירא ואיתימא רבי אלעזר בא וראה שלא כמדת הקב״ה מדת בשר ודם מדת ב״ו גבוה רואה את הגבוה ואין גבוה ראה את השפל אבל מדת הקב״ה אינו כן הוא גבוה ורואה את השפל שנאמר כי רם ה׳ ושפל יראה.

יג י אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרח אמר הקב״ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנאמר (תהילים ק״א:ה׳) מלשני בסתר רעהו אותו אצמית גבה עינים ורחב לב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו. ואיכא דמתני לה אמספרי להי״ר שנאמר מלשני בסתר רעהו. א״ר אלכסנדרי כל מי שיש בו גסות הרוח אפילו רוח קמעא עוכרתו שנאמר (ישעיהו נ״ז:כ׳) והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קמעא עוכרתו אדם שאין בו אלא רביעית דם אעכ״ו. א״ר חייא בר אשי אמר רב תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית אמר רב הונא בריה דרב יהושע ומעטרא ליה כסאסאה לשבלתא אמר רבא בשמתא מאן דאית ביה ובמשתא מאן דלית ביה. אמר ר״נ בר יצחק לא מינה ולא מקצתה מי זוטרא מ״ד ביה (משלי ט״ז:ה׳) תועבת ה׳ כל גבה לב.

יד יא אמר חזקיה אין תפלתו של אדם נשמעה אלא א״כ משים עצמו כבשר שנאמר (ישעיהו ס״ו:כ״ג) והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות לפני אמר ה׳ א״ר זירא בשר כתיב ביה (ויקרא יג) ונרפא אדם לא כתיב ביה ונרפא. א״ר יוחנן אדם ׳אפר ׳דם ׳מרה בשר ׳בושה ׳סרוחה ׳רמה ואיכא דאמרי ״בושה ״שאול ״רמה דכתיב בשי״ן. אמר רב אשי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נפחת שנאמר (שם יד) ולשאת ולספחת ואין שאת אלא לשון גבהות שנאמר (ישעיהו ב׳:י״ד) ועל כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות ואין מפחת אלא מפילה שנאמר (שמואל א ב׳:ל״ו) ואמר ספחני נא אל אחת הכהנות לאכול פת לחם. א״ר יהושע בן לוי בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב״ה שבזמן שבהמ״ק קיים אדם מקריב מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן שנאמר (תהילים נ״א:י״ט) זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר (שם) לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה.

טו יב וא״ר יהושע בן לוי כל השם אורחותיו בעולם הזה ורואה בישועתו של הקב״ה שנא׳ (תהילים נ׳:כ״ג) ושם דרך אראנו בישע אלהים אל תקרי ושם אלא ושם דרך:

טז שם (דברים כ״ד:ב׳) והלכה והיתה לאיש אחר [ד, ו ע ״א] אמר רב יוסף הכתוב קראו אחר שאין זה בן זוגו של שראשון שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכניס רשעה לתוך ביתו:

יז דף ז ע״א [משנה] היו מעלין אותה לבית דין הגדול שבירושלים ומאיימין עליה כדרך שמאיימין על עדי נפשות ואומרים לה [בתי] הרבה יין עושה הרבה שחוק עושה הרבה ילדות עושה הרבה שכנים הרעים עושים עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה על המים ואומרים לפניה דברים

שאינה כדאי לשומען היא וכל משפחת בית אביה [אם אמרה טמאה אני שוברת כתובתה ויוצאת ואם אמרה טהורה אני מעלין אותה לשער המזרח שעל פתח שער נקנור ששם משקין את הסוטות ומטהרין את היולדות ומטהרין את המצורעין] וכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו אם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה וסותר את שערה רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותרו היתה מתכסה בלבנים מכסה בשחורים היו עליה כלי זהב [דף ז ע"ב] וקטליאות גזמים וטבעות מעבירים ממנה כדי לנוולה ואח"כ מביא חבל מצרי וקושרו למעלה מדדיה וכל הרוצה לראות בא לראות חוץ מעבדיה ושפחותיה מפני שלבה גם בהן וכל הנשים מותרות לראותה שנאמר (יחזקאל כ"ג:מ"ח) ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה:

יח יג ת"ר אומרים לפניה דברי הגדה ומעשים שאירעו בכתובים הראשונים כגון (איוב ט"ו:י"ח) אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם יהודה הודה ולא בוש מה היה בסופו זכה וירש חיי עולם הבא. ראובן הודה ולא בוש מה היה בסופו זכה וירש חיי עולם הבא. ומה שכרן מה שכרן כדקאמרינן אלא מה שכרן בעוה"ז (שם) להם לבדם נתנה הארץ ולא עבר זר בתוכם בשלמא יהודה אשכחן דאודי דכתיב (בראשית לא) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני אלא ראובן מנא לן דאודי דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מ"ד (דברים ל"ג:ז') יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר רבש"ע מי גרם לראובן שיודה יהודה וזאת ליהודה מיד (שם) שמע ה' את קול יהודה על איבריה לשפא ולא הוו קא מיילין ליה למתיבתא דרקיע (שם) ואל עמו תביאנו לא הו הקא ידע למשקל ולמטרה בשמעתא בהדי רבנן (שם) ידיו רב לו לא הו הקא סלקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא (שם) ועזר מצריו תהיה בשלמא יהודה דאודי כי היכי דלא תשרף תמר אלא ראובן למה ליה דאודי והאמר רב ששת חציף עלי מאן דמפרש חטאיה. כי היכי דלא לחשדו אחוהי בהדיה.

יט דף ה ע"א: (תנן) [תניא] האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו והאשה שני פרקים אחד מלפניה ואחד מלאחריה וכו'. אמר רבא גמירי דאין יצר הרע שולט אלא במה שעיניו רואות:

כ יד דף ח ע"ב: משנה במדה שאדם מודד מודדין לו היא קשטה את עצמה לעבירה המקום מנוולה. היא גלתה את עצמה לעבירה המקום גילה עליה. (הירך) [בירך] התחילה עבירה תחלה ואח"כ הבטן לפיכך תלקה הירך תחלה אח"כ הבטן ושאר הגוף לא פלט:

כא יד גמ' אמר רב יוסף אע"ג דמדה בטיל עצמה במדה לא בטיל דאמר רב יוסף וכן תני ר' חייא מיום שחרב בית המקדש אע"ג שבטל סנהדרין ארבע מיתות לא בטלו. והא בטלו אלא דין ד' מיתות לא בטלו. מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או היה דורסו. מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או לסטין באין עליו. מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי.

כב טו תניא היה ר' מאיר אומר מנין שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו שנאמר (ישעיהו כ"ז:ח') בסאסאה בשלחה תריבנה אין לי אלא סאה מנין לרבות אפילו תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע וחצי רובע תתומן ועוקלא ת"ל (שם ט) כל סאון סואן ברעש ומנין שכל פרוטה ופרוטה מצטרפין לחשבון גדול ת"ל (קהלת ז':כ"ז) אחת לאחת למצוא חשבון וכן מצינו בסוטה שבמדה שמדדה בה מדדו לה. היא עמדה על פתח ביתה ליראות לו לפיכך כהן מעמידה בשער ניקנור ומראה קלונה לכל היא פרסה לו סודרין נאים על ראשה לפיכך כהן נוטל כיפה שעל ראשה ומניחו תחת רגליה היא קשטה לו פניה לפיכך [דף ט ע"א] פניה מוריקות היא כחלה לו עיניה לפיכך עיניה בולטות היא קלעה לו את שערה לפיכך כהן סותר את שערה היא הראתה לו באצבעותיה לפיכך צפרניה נושרות היא חגרה לו בצלצול לפיכך כהן מביא חבל מצרי וקושר למעלה מדדיה היא פשטה לו יריכה לפיכך יריכה נופלת היא קבלתו על כריסה לפיכך בטנה צבה היא האכילתו מעדני עולם לפיכך קרבנה מאכל בהמה היא השקתו יין משובח בכוסית משובחים לפיכך כהן משקה אותה מים המרים במקדה של חרס היא עשתה בסתר יושב (מרום) [בסתר עליון] משים בה פנים שנאמר (איוב כ"ד:ט"ו) ועין נואף שמרה נשף לאמר לא תשורני עין וסתר פנים ישים. דבר אחר היא עשתה בסתר המקום פירסמה בגלוי שנאמר (משלי כ"ו:כ"ו) תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל:

כג טז וכי מאחר דנפקא ליה מאחת לאחת למצוא חשבון (ישעיה ט) כי כל סאון סואן ברעש למה לי לכמדה ומאחר דנפקא ליה מכי כל סאון סאון סואן ברעש (שם כז) בסאסאה בשלחה תריבנה למה לי לכדרבי חיננא בר פפא דא"ר חיננא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה שנאמר בסאסאה בשלחה וגו' איני והאמר רבה ג' כוסות האמורות במצרים למה אחת ששתתה בימי משה ואחת ששתתה בימי פרעה נכה ואחת שעתידה לשתות עם חברותיה וכי תימא הנך אזדי והני אחריני נינהו והתניא א"ר יהודה מנימין גר המצרי היה לי חבר מתלמידי ר"ע אמר מנימין גר המצרי אני מצרי ראשון ונשאתי מצרית ראשונה אשיא לבני מצרית שניה כדי שיהא בן בני ראוי לבא בקהל אלא אי אתמר הכי אתמר א"ר חיננא בר פפא אין הקב"ה נפרע מן המלך עד שעת שילוחו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה. אמימר מתני לה להא דר' חיננא בר פפא אהא מאי דכתיב (מלאכי ג) כי אני

ה׳ לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם אני ה׳ לא שניתי לא הכיתי אומה ושניתי בה ואתם בני יעקב לא כליתם דכתיב (דברים לב) חצי אכלה בם חצי כלים והם אינם כלים. א״ר המנונא אין הקב״ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו שנאמר (איוב כ) במלאת שפקו יצר לו.

כד יז דרש רבי חיננא בר פפא מ״ד (תהלים לג) רננו צדיקים בה׳ לישרים נאוה תהלה א״ת נאוה תהלה אלא נוה תהלה זה משה ודוד שלא שלטו שונאיהם במעשי ידיהם דוד דכתיב (איכה ב) טבעו בארץ שעריה משה דאמר מר משנבנה מקדש ראשון נגנז אהל מועד קוסיו קרשיו בריחיו ועמודיו היכא אמר רב חסדא אמר אבימי תחת מחילות של היכל.

כה יח ת״ר סוטה נתנה עיניה במי שאינו שלה מה שבקשה לא ניתן לה ומה שבידה נטלו ממנה שכל הנותן עיניו במה שאינו שלו מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נוטין הימנו (ע״ב) וכן מצינו בנחש הקדמוני שנתן עיניו במי שאינו שלו מה שביקש לא ניתן לו ומה שבידו נטלו ממנו אמר הקב״ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה עכשיו (בראשית ג) ארור יהיה מכל הבהמה ומכל חית השדה אני אמרתי ילך בקומה זקופה עכשיו על גחונך תלך אני אמרתי יהא מאכלו מאכל אדם עכשיו (שם) ועפר תאכל הוא אמר אהרוג אדם ואשא את חוה לפיכך (שם) ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה. וכן מצינו בקין וקרח ובלעם ודואג ואחיתופל וגחזי ואבשלום ואדוניה ועוזיהו והמן שנתנו עיניהם במה שאינו שלהם מה שבקשו לא ניתן להם ומה שהיה בידם נטלו מהם. [פיסקא הירך התחילה וכו׳. מה״מ אילימא משום דכתיב (במדבר ה) בתת ה׳ את ירכך וגו׳ והכתיב וצבתה בטנה ונפלה ירכה אמר אביי כי לייט לייט תחלה ירך והדר בטן לייט ומיא כי בדקי כי אורחייהו הדקי בטן ברישא והדר ירך בקללה נמי כתיב לצבות בטן ולנפיל ירך ההוא דמודע לה כהן דבטן ברישא והדר ירך שלא להוציא לעז על מים המרים]:

כו יט משנה. שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר (שופטים טז) ואחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו ופי שבא על עשר פלגשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לונביות שנאמר (שם יח) ויסבו עשרה נערים נושאי כלי יואב ויכו את אבשלום ולפי שגנב שלש לבבות לב אביו ולב ב״ד ולב כל ישראל לפיכך נתקעו בו שלשה שבטים שנאמר (שם) ויקח שלשה שבטים בכפו ויתקעם בלב אבשלום עודנו חי בלב האלה.

כז כ ת״ר שמשון בעיניו מרד שנאמר (שופטים יד) ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר (שם טז) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו איני והא כתיב (שם יד) ואביו ואמו לא ידעו כי מה׳ הוא כי תואנה הוא מבקש מפלשתים כי אזל מיהא בתר ישרות עיניו אזל. תניא רבי אומר שמשון תחלת קלקולו בעזה לפיכך לקח בעזה תחלת קלקולו בעזה דכתיב (שם טז) וילך שמשון עזתה וירא שם אשה זונה לפיכך לקה בעזה דכתיב (שם) ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו ויורידו אותו עזתה והכתיב (שם יד) וירד שמשון תמנתה וירא שם אשה בתמנתה תחלת קלקולו מיהא בעזה הוה.

כח כא ויהי אחרי כן ויאהב אשה בנחל שורק ושמה דלילה תנא רבי אומר אלמלא לא נקרא שמה דלילה ראויה היתה שתקרא דלילה דלדלה כחו דלדלה לבו דלדלה מעשיו. דלדלה כחוד כתיב (שם) ויסר כחו מעליו דלדלה לבו דכתיב (שם) ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו. דלדלה מעשיו דאסתלק שכינה המינו דכתיב (שם) והוא לא ידע כי ה׳ סר מעליו. ותרא דלילה כי הגיד לה את כל לבו מנא ידעה א״ר חנן א״ר ניכרין דברי אמת אביי אמר ידעה באותו צדיק דלא מפיק שם שמים לבטילה כין דאמר לה (שם) כי גזיר אלהים אני אמרה השתא ודאי קושטא קאמר. כא: (שם) ויהי כי הציקה לו בדבריה כל הימים ותאלצהו ותקצר נפשו למות מאי ותאלצהו א״ר יצחק דבי רבי אמי בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו. (שם יג) ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא מאי כל טמא [ותו עד השתא דברים טמאים קאכלה] א״ר יצחק דבי ר׳ אמי דברים האסורים לנזיר. (שם טו) ויבקע אלהים את המכתש אשר בלחי ויצאו ממנו מים וישת א״ר יצחק דבי רבי אמי הוא נתאוה לדבר טמא לפיכך נתלו חייו בדבר טמא:

כט כב (שופטים יג) ותחל רוח ה׳ לפעמו במחנה דן א״ר אחא בר׳ חנינא אותו היום חלה נבואתו של יעקב אבינו דכתיב (בראשית מט) יהי דן נחש עלי דרך לפעמו א״ר יצחק דבי ר׳ אמי מלמד שהיתה רוח הקודש מקשקשת לפניו כזוג כתיב הכא לפעמו וכתיב התם (שמות כח) פעמון זהב ורמון. בין צרעה ובין אשתאול א״ר אסי צרעה ואשתאול שני הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנן זב״ז (שופטים יג) והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים אמר ר׳ אחא בר׳ חנינא (דף י) הוחלה שבועתו של אבימלך שנאמר (בראשית כא) אם תשקר לי ולניני ולנכדי. (שופטים יג) ויגדל הנער ויברכהו ה׳ במה ברכו אמר רב יהודה אמר רב שברכו באמתו אמתו כבני אדם וזרעו כנחל שוטף:

ל כג (שם ט) ויקרא שמשון אל ה׳ ויאמר ה׳ אלהים זכרני נא וחזקני נא אך הפעם הזה גו׳ ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלשתים אמר רב יהודה אמר רב אמר שמשון לפני הקב״ה רבש״ע זכור לי עשרים ושתים שנה ששפטי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום.

לא כד (שופטים ט״ו:ד׳) וילך שמשון וילכד שלש מאות שועלים מאי שנא שועלים אמר רבי איבו בר נגדי אמר רבי חייא בר אבא אמר שמשון יבא שועל שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשים שחזרו משבועתם. תניא אמר רבי שמעון החסיד בין כתפיו של שמשון ששים אמה היה שנאמר (שם טז) וישכב שמשון עד חצי הלילה ויקם בחצי הלילה ויאחוז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסעם עם הבריח וישם על כתפיו תנא אין דלתות עזה פחותות מששים אמה. (שופטים ט״ז:ג׳) ויהי טוחן בבית האסורים אמר רבי יוחנן אין טחינה אלא לשון עבירה וכן הוא אומר (איוב ל״א:י׳) תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרים מלמד שכל אחד ואחד הביא לו את אשתו [לבית האסורים] כדי שתתעבר ממנו א״ר פפא היינו דאמרי אינשי קמי דשתי חמרא חמרא קמי רפיקא (גריווא) [גרידיא] דובלא. ואמר ר׳ יוחנן כל המזנה אשתו מזננת עליו שנאמר (שם) אפ נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארבתי [וכתיב] תטחן לאחר אשתי ועליה יכרעון אחרים והיינו דאמרי אינשי איהו בי קרי ואתתיה בי בוציני׃

לב כה אמר ר׳ יוחנן שמשון דן את ישראל כאביהם שבשמים שנאמר (בראשית מ״ט:ט״ז) דן ידין עמו כאחד וגו׳ ואמר רבי יוחנן שמשון על שמו של הקב״ה נקרא שנאמר (תהילים פ״ד:י״ב) כי שמש ומגן ה׳ אלהים אלא מעתה לא ימחק אלא מעין שמו של הקב״ה מה הקב״ה מגן על כל העולם כולו אף שמשון הגין בדורו על ישראל. ואמר רבי יוחנן בלעם חגר ברגלו אחת היה שנאמר (במדבר כ״ג:ג׳) וילך שפי שמשון חגר בשתי רגליו הוה שנאמר (בראשית מ״ט:י״ז) שפיפון עלי ארח.

לג כו תנו רבנן חמשה נבראו מעין דוגמא של מעלה וכולם לקו בהן שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיה בעיניו אסא ברגליו. שמשון בכחו דכתיב (שופטים ט״ז:י״ט) ויסר כחו מעליו. שאול בצוארו דכתיב (שמואל א ל״א:ד׳) ויקח שאול את החרב ויפול עליה. אבשלום בשערו דכתיב (ש״ב כה) ויחזק ראשו באלה. צדקיהו עור אסא ברגליו דכתיב (מלכים א ט״ו:כ״ג) רק לעת זקנתו חלה את רגליו וא״ר יהודה אמר רב שאחזתו פודגרא אמר ליה מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכא דמי פודגרא אמר ליה כמחט בבשר החי מנא ידע איכא דאמרי מיחש הוה חייש ביה ואיכא דאמרי מרביה שמיע ליה ואיכא דאמרי (תהילים כ״ה:י״ד) סוד ה׳ ליריאיו ובריתו להודיעם. דרש רבא מפני מה נענש המלך אסא מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים שנאמר (מלכים א ט״ו:כ״ב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי מאי אין נקי אמר רב יהודה אמר רב אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.

לד כז כתיב (שופטים י״ד:א׳) וירד שמשון תמנתה וכתיב (בראשית לז״ח) הנה חמיך עולה תמנתה אמר רבי אלעזר שמשון שנתגנה בה כתיב ביה ירידה יהודה שנתעלה בה כתיב ביה עליה ר׳ שמואל בר נחמני אמר תרתי תמנת הוה חדא בירידה וחדא בעליה רב פפא אמר חדא תמנת הואי דאתי מהאי גיסא ירידה ודאתי מהאי גיסא עליה כגון ווריד נא ובי בארי ושוקא דנרש. (שם) ותשב בפתח עינים אמר רבי אלכסנדרי מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של אברהם אבינו מקום שכל עינים מצפות לראותה רבי יוחנן אמר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר (יהושע ט״ו:ל״ד) תפוח והעינם. ר׳ שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה כשתבעה אמר לה שמא נכרית את אמרה ליה גיורת אני שמא איש את אמרה ליה פנויה אני שמא קיבל ביך אביך קדושין א״ל יתומה אני שמא טמאה את א״ל טהורה אני׃

לה כח (בראשית כ״א:ל״ג) ויטע אשל בבאר שבע אמר ריש לקיש מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים ר׳ יהודה ור׳ נחמיה חד אמר פרדם וחד אמר פונדק בשלמא למ״ד פרדס היינו דכתיב ויטע (אשל בבאר שבע ואמר ריש לקיש שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים) אלא למ״ד פונדק מאי ויטע כדכתיב (דניאל י״א:מ״ה) ויטע אהלי אפדנו בין ימים להר צבי קדש (בראשית כ״א:ל״ג) ויקרא שם בשם ה׳ אל עולם אמר ריש לקיש אל תיקרי ויקרא (ע״ב) אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם שמו של הקב״ה בפה כל עובר ושב כיצד לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו אמר להם וכי משלי אכלתם משל אל עולם אכלתם הודו וברכו למי שאמר והיה העולם.

לו כט (בראשית ל״ח:ט״ו) ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה חשובה לזונה א״ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה דא״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן כל כלה שצנועה בבית חמיה זוכה ויוצאים ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר נביאים דכתיב (ישעיהו א׳:א׳) חזון ישעיה בן אמוץ מלכים מדוד וא״ר לוי דבר זה מסורת בידנו מאבותינו אמוץ ואמציה אחים הוו. (בראשית ל״ח:כ״ה) היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה היא מתוצאת מיבעי׳ לויה א״ר אלעזר לאחר שנמצאו סימניה בא סמאל ורחקן בא גבריאל וקרבן והיינו דכתיב (תהילים נ״ו:א׳) למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם א״ר יוחנן לאחר שנתרחק סימניה נעשית כיונה אלמת. לדוד מכתם שיצא הימנה דוד שמך ותם לכל ד״א מכתם שהיה מכתו תמה שנולד כשהוא מהול ד״א מכתם כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדלותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה. (בראשית ל״ח:כ״ה) והיא שלחה אל חמיה לאמר לאיש אשר לו אנכי הר ותימר ליה מימר א״ר זוטרא בר טוביה אמר רב ואמרי לה אמר רב הנה בר ביזנא א״ר שמעון חסידא ואמרי לה א״ר יוחנן משום ר׳ שמעון בן יוחאי נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים מנא לן מתמר. (שם) הכר נא א״ר חמא בר חנינא בהכר בשר לאביו בהכר בשרוהו (שם לז) הכר נא הכתנת בנך היא אם לא בהכר כבשרוהו הכר נא למי

החותמת והפתילים הכר נא אין נא אלא לשון בקשה אמרה לו בבקשה ממך הכר נא בוראך ואל תעלים עינך ממני. (שם לח) ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני היינו דאמר ר׳ חמא בר ביזנא א״ר שמעון חסידא יוסף שקדש שם שמים בסתר זכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקדוש ברוך הוא דכתיב (תהילים פ״א:ו׳) עדות ביהוסף שמו יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב״ה כיון שהודה ואמר צדקה ממני יצתה בת קול ואמרה אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור חייך שאני מציל בזכותך ג׳ מבניך מן האו מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה. צדקה מני מנא ידע יצתה בת קול ואמרה ממני יצאו כבושים. (בראשית ל״ח:כ״ו) ולא יסף עוד לדעתה אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי כיון שידעה שוב לו פסק ממנה כתיב הכא ולא יסף עוד לדעתה וכתיב התם (דברים ה׳:י״ט) קול גדול ולא יסף.

לז ל פיסקא. אבשלום נתגאה בשערו וכו׳. ת״ר אבשלום בשערו מרד שנא׳ (שמואל ב י״ד:כ״ה) וכאבשלום לא היה איש יפה בכל ישראל להלל מאד מכף רגלו ועד קדקדו לא היה בו מום ובגלחו את ראשו והיה מקץ לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך. תנא אבן שאנשי טבריא ואנשי ציפורי שוקלין בה לפיכך נתלה בשערו שנאמר (שם יח) ויקרא אבשלום לפני עבדי דוד ואבשלום רוכב על הפרד ויבא הפרד תחת שובך האלה הגדולה ויחזק ראשו באלה שקל ספסירא בעא למפסקיה תנא דבי רבי ישמעאל באותה שעה ראה גיהנם נבקעה מתחתיו. (שם יט) וירגז המלך ויעל על עלית השער ויבך וכה אמר בלכתו בני אבשלום בני בני אבשלום מי יתן מותי אני תחתיך אבשלום בני בני והמלך לאט את פניו יזעק המלך קול גדול בני אבשלום בני בני. הני תמניא זמני בני למה ז׳ דאסקיה מז׳ מדורי גיהנם אידך א״ד דקריב רישיה לגביה גופיה וא״ד דאתייה לעלמא דאתי. (שם יח) ואבשלום לקח ויצב לו בחייו את מצבת אשר בעמק המלך כי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי ויקרא למצבת על שמו ויקרא לה יד אבשלום עד היום הזה. מאי לקח אמר ר״ל שלקח מקח רע לעצמו (שם) את מצבת אשר בעמק המלך א״ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של מלכו של עולם (דף יא) שנאמר (שמואל ב י״ב:י״א) הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומר (בראשית ל״ז:י״ד) וישלחהו מעמק חברון א״ר חנינא בר פפא בעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון שנאמר (שם טו) ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם. כי אמר אין לי בן ולא הוו ליה בני והכתיב (שמואל ב י״ד:כ״ז) וילדו לאבשלום שלשה בנים ובת אחת ושמה תמר א״ר יצחק בר אבדימי שלא היה לו בן הגון למלכות רב חסדא אמר גמירי כל השורף תבואתו של חבירו אינו מניח בן ליורשו ואיהו קלייה לדיואב דכתיב (שם) ויאמר אל עבהדיו ראו חלקת יואב אל ידי ולו שם שעורים לכו והציתוה וגו׳.

לח לא משנה. וכן לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה אחת שנאמר (שמות ב׳:ד׳) ותתצב אחותו מרחוק לפיכך נתעכבו לה כל ישראל ז׳ ימים במדבר שנאמר (במדבר י״ב:ט״ו) ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים יוסף זכה לקבור את אביו אין באחיו גדול מיוסף שנאמר (בראשית נ׳:ט׳) ויעל יוסף לקבור את אביו ויעל עמו גם רכב גם פרשים מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה. משה זכה בעצמות יוסף אין גדול ממנו בישראל שנאמר (שמות י״ג:י״ט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא שכינה שנאמר (דברים ל״ד:ו׳) ויקבור אותו בני. ולא על משה בלבד אמרו אלא על כל הצדיקים שנאמר (ישעיהו נ״ח:ח׳) והלך לפניך צדקך כבוד ה׳ יאספך.

לט פיסקא וכן לענין הטובה מרים וכו׳ מי דמי התם שעתא חדא הכא ז׳ יומי אמר אביי אימא ולענין הטובה אינו כן א״ל רבא והא וכן לענין הטובה קתני אלא אמר רבא ה״ק וכן לענין הטובה דבאותה מדה ולעולם מדה טובה מרבה ממדת פורעניות (שמות ב׳:ד׳) ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו א״ר יצחק פסוק זה כולו על שם שכינה נאמר ותתצב דכתיב (שמואל א ג׳:י׳) ויבא ה׳ ויתיצב ויקרא כפעם בפעם. אחותו (משלי ז׳:ד׳) אמור לחכמה אחותי את. מרחוק (ירמיהו ל״א:ג׳) מרחוק ה׳ נראה לי. לדעה (ש״א ב) כי אל דעות ה׳. מה (דברים י׳:י״ב) מה ה׳ אלהיך שואל מעמך. יעשה (שמואל א כ״ה:כ״ח) יעשה ה׳ לאדוני בית נאמן. לו (שופטים ו׳:כ״ד) ויקרא לו ה׳ שלום.

מ לג (שמות א׳:ח׳) ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף רב ושמואל חד אמר חדש ממש וחד אמר שנתחדשו גזירותיו מ״ד חדש ממש דכתיב חדש ומ״ד שנתחדשו גזירותיו דלא כתיב וימת וימלך. ומאי אשר לא ידע את יוסף דהוה דמי כמאן דלא ידע ליה. (שם) ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו. תנא הוא התחיל בעצה תחלה שנאמר ויאמר אל עמו לפיכך לקה הוא תחלה שנאמר (שם ז) ובכה ובעמך ובכל עבדיך יעלו הצפרדעים (שם א) הבה נתחכמה לו להם מיבעי׳ ליה אמר ר׳ חמא ברבי חנינא בואו ונתחכמם למושיען של ישראל במה נדונם נדונם באש כתיב (ישיעה טו) [כי הנה ה׳ באש יבא וכתיב] כי באש ה׳ נשפט נדונם בחרב (שם) ובחרבו את כל בשר בואו נדונם במים שכבר נשבע שאינו מביא מבול לעולם שנאמר (שם נד) כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ והם אינם יודעים שעל כל העולם אינו מביא אבל על אומה אחת מביא א״נ הוא אינו מביא אבל הם באים ונופלים לתוך המים וכה״א (שמות י״ד:כ״ז) ומצרים נסים לקראתו וינער ה׳ את מצרים בתום הים והיינו דא״ר אלעזר מ״ד (שם יח) כי בדבר אשר זדו עליהם בקדרה שבשלו נתבשלו מאי משמע דהאי זדו לישנא דקדירה הוא דכתיב (בראשית כ״ה:כ״ט) ויזד יעקב

נזיד. א״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן ג׳ היו באותה עצה בלעם איוב ויתרו. בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נידון ביסורין, יתרו שברח זכו מבני בניו וישבו בלשכת הגזית שנאמר (דה״א ב) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (שופטים א׳:ט״ז) ובני קיני חותן משה. (שמות א׳:י׳) ונלחם בנו ועלה מן הארץ ועלינו מיבעי׳ ליה א״ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים. (שם) וישימו עליו שרי מסים עליהם מיבעי׳ ליה תנא משום רבי אלעזר ברבי שמעון אמרו מלמד שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכל אחד מישראל שאמר להם איסטניס אני אומרים לו כלום איסטניס אתה יותר מפרעה. שרי מסים דבר שמשים לבנים (שם) למען ענותו בסבלותם ענותם מיבעי׳ ליה למען ענותו לפרעה בסבלותם דישראל. (שם) ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד אמר שמסכנות את בעליהם וחד אמר שממסכנות את בעליהם דאמר מר כל מי שעוסק בבנין מתמסכן (שם) את פתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון מתרוסס. וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פתום שראשון ראשון פי תהום בולעו. (שם) וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ כן רבו וכן פרצו מיבעי׳ ליה אמר ר״ש בן לקיש רה״ק מבשרתן כן ירבה וכן יפרוץ (שם) ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך רבי אלעזר אמר בפר רך רבי שמואל בר נחמני אמר בפריכה (שם) וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה אמר רבא בתחלה בחומר ובלבנים ולבסוף ובכל עבודה בשדה (שם) את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך אמר רבי שמאל בר נחמני אמר רבי יונתן שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים ומלאכת נשים לאנשים ולמ״ד נמי התם בפה רך הכא ודאי בפריכה.

מא לד דרש ר׳ עקיבא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו אבותינו ממצרים שבשעה שיוצאות לשאוב מים מזמן להם הקב״ה דגים קטנים בכדיהם ושאבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות שתי קדרות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אותן אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותם וסכות אותם ומאכילות אותם ומשקות אותם נזקקות להם בין שפתים שנאמר (תהילים ס״ח:י״ד) אם תשכבון בין שפתים בשכר תשכבון בין שפתים זכו ישראל לביזת מצרים שנאמר (שם) כנפי יונה נחפה בכסף אברותיה בירקרק חרוץ וכיון שמתעברות באות לבתיהם וכיון שמגיע זמן מולדיהם הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח שנאמר (ש״א ח) תחת התפוח עוררתיך שמה חבלתך אמך שמה חבלה ילדתך והקב״ה שולח מלאך מן השמים ומנקר אותם ומשפר אותם כחיה זו שמשפרת את הולד שנאמר (יחזקאל ט״ז:ד׳) ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי והמלח לא המלחת והתחל לא חתלת ונותן להם שני עגלים אחד של דבש ואחד של שמן שנאמר (דברים ל״ב:י״ג) ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור וכיון שמכירים בהם המצרים באים עליהם להרגם ונעשה להם נס ונבלעים בקרקע ומביאים שוורים וחורשים על גבם שנאמר (תהילים קכ״ט:ג׳) על גבי חרשו חורשים ולאחר שהולכים מבצבצים ויוצאים כעשב השדה שנאמר (יחזקאל ט״ז:ז׳) רבבה כצמח השדה נתתיך גו׳ ולאחר שמתגדלים באים עדרים עדרים לבתיהם שנאמר (שם) ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדיים אל תקרי בעדי עדיים אלא בעדרי עדרים וכשנגלה הקב״ה על הים הם הכירוהו תחלה שנאמר (שמות ט״ו:ב׳) זה אלי ואנוהו.

מב לה (שם א) ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וחד אמר כלה וחמותה מאן דאמר אשה ובתה יוכבד ומרים ומאן דאמר כלה וחמותה יוכבד ואלישבע תניא כמ״ד אשה ובתה דתניא שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד. ד״א שפרה שפרו ורבו ישראל בימיה. פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה לולד ד״א שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל. ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים מאי אבנים אמר ר׳ יוחנן סימן גדול מסר להן. (שמות ל) אם בן הוא והמתן אותו ואם בת היא וחיה אמר ר׳ חנינא סימן גדול מסר להן בן פניו למטה בת פניה למעלה. (שם) ותיראן המילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן ותחיין את הילדים תנא לא דיין שלא המיתו אותם אלא שהיו מספקות להם מים ומזון. (שם) ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים המצריות העבריות כי חיות הנה מאי חיות אילימא חיות ממש אטו חיה לא צריכה חיה אחריתי לאולודה אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלת יהודה (בראשית מ״ט:י״ז) גור אריה יהודה דן (שם) יהי דן נחש עלי דרך (שם) נפתלי אילה שלוחה (שם) יששכר חמור גרם יוסף (דברים ל״ג:י״ז) בכור שורו הדר לו (שם) בנימין זאב יטרף דכתיב ביה כתיב ביה דלא כתיב ביה כתיב ביה (יחזקאל י״ט:ב׳) ואמרת מה אמך לביא בין אריות רבצה בתוך כפירים רבתה גוריה.

מג לו (שמות א׳:כ״א) ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים רב ולוי חד אמר בתי מלכות וחד אמר בתי כהונה ולויה. מ״ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ״ד בתי מלכות נמי ממרים קאתי דכתיב (ד״ה א ב) ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתיב (שמואל א י״ז:י״ב) ודוד בן איש אפרתי (ד״ה א׳ ב) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון בן חצרון (במדבר יג) בן יפונה הוא בן שפנה מעצת מרגלים ואכתי בן קנז הוא דכתיב (יהושע טז) וילכדה עתניאל בן קנז אחי כלב הקטן ממנו אמר רבא חורגיה דקנז הוה (דף יב) דיקא נמי דכתיב הקנזי ש״מ עזובה זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה הוליד והלא מניסיב הוה נסיב לה א״ר יוחנן כל הנושא אשה לשם שמים מעלה עליו הכתוב כאילו ילדה. יריעות שהיו פניה דומות ליריעות ואלה בניה אל תקרי בניה אלא בוניה ישר שיישר את עצמו. ושובב ששיבב את

יצרו וארדון שרידה את יצרו וא״ד על שהיו פניה דומות לורד. (ד״ה א ד) ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים חלאה ונערה לא חלאה ולא נערה הואי אלא בתחלה חלאה ולבסוף נערה (שם) ובני חלאה צרת וצהר ואתנן צרת שנעשית צרה לחברותיה צהר שהיו פניה דומות כצהרים אתנן שכל הרואה אותה מוליך אתנן לאשתו.

מד לז (שמות א׳:כ״ב) ויצו פרעה לכל עמו לאמר א״ר יוסי בר׳ חנינא אף על עמו גזר וא״ר יוסי ברבי חנינא שלש גזירות גזר בתחלה (שם) אם בן הוא והמתן אותו ואח״כ היאורה תשליכוהו ולבסוף אף על עמו גזר.

מה לח (שמות ב׳:א׳) וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי להיכן הלך א״ר יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו. תנא עמרם גדול הדור היה כיון שגזר פרעה כל הבן היאורה תשליכוהו אמר לשוא אנו עמלים עמד וגרש את אשתו עמדו כולם וגרשו נשותיהם אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה הרשע שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקבות פרעה לא גזר אלא בעולם הזה ואתה גזרת בעוה״ז ולעוה״ב פרעה רשע הוא ספק גזרתו מתקיימת ספק אין מתקיימת ואתה צדיק ודאי גזרתך מתקיימת שנאמר (איוב כ״ב:כ״ח) ותגזר אומר ויקם לך עמד והחזיר את אשתו עמדו כולם והחזירו נשותיהם ויקח ויחזיר מיבעי׳ ליה אמר ר״י בר זבינא שעשה לה מעשה לקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניהם ומלאכי השרת אומרים (תהילים קי״ג:ט׳) אם הבנים שמחה. את בת לוי אפשר בת מאה ושלשים שנה היתה דא״ר חמא בר חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר (במדבר כ״ו:נ״ט) אשר ילדה אותה ללוי במצרים לידתה במצרים ואין הורתה במצרים וקרי לה בת א״ר יהודה בר ביזנא שנולדו בה סימני נערות.

מו לט: (שם) ותהר האשה ותלד בן (שמות ב׳:ב׳) והא הות מיעברא ביה תלתא ירחי מעיקרא. א״ר יהודה בר זבינא מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה:

מז מ (שם) ותרא אותו כי טוב הוא תניא ר״מ אומר טוב שמו רבי יהודה אומר טוביה שמו ר׳ נחמיה הגון לנביאות אחרים אומרים נולד כשהוא מהול וחכמים אומרים בשעה שנולד משה נתמלא כל הבית אורה כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב התם (בראשית א׳:ד׳) וירא אלהים את האור כי טוב. (שמות ב׳:ב׳) ותצפנהו שלשה ירחים דלא מנו לה מצרים אלא משעה דאהדרה והיא הוה מיעברא ביה תתא ירחי מעיקרא. (שם) ולא יכלה עוד הצפינו אמאי תצפני׳ ותיזיל אלא כל היכא דשמעי מצראי דמתילד ינוקא ממטו ינוקא ומעוו התם כי היכי דלשמא לקלייהו ונעוי בהדייהו דכתיב (שה״ש ב) אחזו לנו שועלים שועלים קטנים מחבלים כרמים.

מח מא (שמות ב׳:ג׳) ותקח לו תבת גמא מאי שנא גמא אמר רבי אלעזר מכאן לצדיקים שממונם חביב עליהם יותר מגופם וכל כך לפי שאין פושטים ידיהם בגזל ר״ש בר נחמני אמר דבר רך שיעמוד בפני דבר רך ובפני דבר קשה (שם) ותחמרה בחמר ובזפת תנא חמר מבפנים וזפת מבחוץ שלא יריח אותו צדיק ריח רע. (שם) ותשם בה את הילד ותשם בסוף על שפת היאור ר״א אומר ים סוף ר״ש בר נחמני אמר (ע״ב) אגם דכתיב (ישעיהו י״ט:ו׳) קנה וסוף קמלו.

מט מב (ע״ב) ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור (שמות ב׳:ה׳) א״ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מלמד שירדה לרחוץ מגלולי בית אביה וכן הוא אומר (ישעיהו ד׳:ד׳) אם רחץ ה׳ את צואת בנות ציון. (שמות ב׳:ה׳) ונערותיה הולכות על יד היאור א״ר יוחנן אין הליכה זו אלא לשון מיתה וכן הוא אומר (בראשית כ״ה:ל״ב) הנה אנכי הולך למות. (שמות ב׳:ה׳) ותרא את התבה בתוך הסוף כיון דחזו דקבעי לאצולי למשה אמרו לה גברתנו מנהגו של עולם מלך ב״ו גוזר גזרה אם אין כל העולם מקיימין אותה בניו ובני ביתו מקיימין אותה ואת עוברת על גזרת אביך בא גבריאל וחבטן בקרקע. (שם) ותשלח את אמתה ותקחה ר׳ יהודה ורבי נחמיה חד אמר ידה וחד אמר שפחתה הא אמרת בא גבריאל והבטן בקרקע דשייר לה חדא דלאו אורח ארעא דבת מלכים למיקם דחודה ולמאן דאמר ידה לכתוב ידה הא קא משמע לן דאשתרבב אשתרבובי דאמר מר וכן אתה מוצא בשיני רשעים שנאמר (תהילים ג׳:ח׳) שני רשעים שברת ואמר ריש לקיש אל תקרי שברת אלא שרבבת.

נ מג (שמות ב׳:ו׳) ותפתח ותראהו את הילד ותרא מבעי׳ ליה אמר ר׳ יוסי בר׳ חנינא מלמד שראתה שכינה עמו. (שם) והנה נער בוכה קרי לו ילד וקרי לו נער תנא הוא ילד וקולו כנער דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה א״כ עשיתו למשה רבינו בעל מום אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה אמרה שמא לא אזכה לחופתו׳ (שם) ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה מנא ידעה אמר ר׳ יוסי ברבי חנינא מלמד שראתה אותו מהול. זה א״ר יוחנן מלמד שנתנבאה שלא מדעתה זה נופל ואין אחר נופל והיינו דא״ר אליעזר מאי דכתיב (ישעיהו ח׳:י״ט) וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים צופים ואינם יודעים מה צופים מהגים ואינם יודעים מה מהגים ראו שמושיעם של ישראל במים הוא לוקה עמדו

וגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כיון דשדייהו למשה במיא אמרו תו לא קא חזינן כי ההוא סימנא בטלו לגזרתייהו והם אינם יודעים שעל מי מריבה הוא לוקה והיינו דאמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב (במדבר כ׳:י״ג) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל המה שראו אצטגניני פרעה וטעו היינו דקאמר משה (שם יא) שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו אמר להם משה לישראל בשבילי נצלתם כולכם.

נא מד אמר רבי חנינא בר פפא אותו היום עשרים ואחד בניסן היה. אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע מי שעתיד לומר לפניך שירה על הים ביום זה ילקה ביום זה. רבי אחא בר׳ חנינא אמר אותו היום ששה בסיון היה אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע מי שעתיד לקבל תורה בהר סיני ביום זה ילקה ביום זה בשלמא דמאן דאמר בששה בסיון כשחת לה ג׳ ירחי דאמר מר בז׳ באדר נולד משה בז׳ באדר מת משה משבעה באדר ועד ששה בסיון תלתא ירחי הוו אלא למאן דאמר בכ״א בניסן היכי משכחת לה אותה שנה מעוברת היתה רובו של ראשון ורובו של שאחרון ואמצעי שלם.

נב מה (שמות ב׳:ז׳) ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ותינק לך את הילד מאי שנא מעבריות מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק אמר הקב״ה פה שעתיד לדבר עמי יינק דבר טמא והיינו דכתיב (ישעיהו כ״ח:ט׳) את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב ולעתיקי משדים. (שמות ב׳:ח׳) ותאמר לה בת פרעה לכי ותלך העלמה א״ר אלעזר מלמד שהלכה בזריזות כעלמה רבי שמואל בר נחמני אמר שהעלימה את דבריה. (שם) ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד הזה אמר ר׳ חמא בר חנינא מתנבאה ואינה יודעת מה מתנבאה הילכי הי שליכי. (שם) ואני אתן את שכרך אמר רב חמא בר חנינא לא דיין לצדיקים שמחזירים להם אבידתן אלא שנותנים להם שכר עמה שנאמר ואני אתן את שכרך.

נג מו (שמות ט״ו:כ׳) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה אחות אהרן ולא אחות משה אמר רב עמרם מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן (דף יג) ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל וכיון שנולד משה נתמלא כל הבית אורה עמד אביה ונשקה על ראשה אמר לה בתי נתקיימה נבואתך וכיון שהטילוהו ליאור עמד אביה וטפחה על ראשה אמר לה בתי היכן נבואתך והיינו דכתיב (שם ב) ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יהא בסוף נבואתה.

נד מז פיסקא. יוסף זכה לקבור את אביו וכו׳ מ״ש מעיקרא דכתיב (בראשית נ׳:ז׳) ויעל יוסף לקבור את אביו ויעלו אתו כל עבדי פרעה והדר וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו ומ״ש לבסוף דכתיב (שם) וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו והדר וכל העולים אתו לקבור את אביו אמר רבי יוחנן בתחלה עד שלא ראו בכבודן של ישראל לא נהגו בהן כבוד ולבסוף שראו בכבודן נהגו בהם דכתיב (שם) ויבאו עד גרן האטד וכן גרן יש לה לאטד א״ר אבהו מלמד שהקיפוהו כתרים לארונו של יעקב כגורן זה שמקיפין לו אטד שבאו שם בני עשו ובני ישמעאל ובני קטורה תנא כולם למלחמה באו כיון שראו כתרו של יוסף שתלוי בארונו של יעקב נטלו כולם כתריהם ותלאום בארונו של יעקב תנא ל״ו כתרים נתלו בארונו של יעקב.

נה מח ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד תנא אפילו סוסים ואפילו חמורים כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשו וקא מעכב אמר להו (שם) ממרא קרית הארבע היא חברון א״ר יצחק קרית ארבע ד׳ זוגות היו אדם וחוה אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה. איהו קברה ללאה בדידיה והאי דפייש דידי הוא אמרו ליה זבינתה אמר להו נהי דזביני בכירותא פשיטותא מי זביני אמרו ליה אין דכתיב (שם נ) בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען וא״ר יוחנן משום ר״ש בן יהוצדק אין כירה אלא לשון מכירה שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה אמר להו הבו לי איגרתא אמרו ליה איגרתא בארעא דמצרים היא ומאן ניזיל ניזיל נפתלי דקליל כאילתא דכתיב (שם מט) נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר א״ר אבהו א״ת אמרי שפר אלא אמרי ספר חושים בן דן תמן הוה ויקירן ליה אודניה אמר להו מאי האי אמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון שקל קולפא מחייה ארישיה נתרין עיניה נפלן אכרעא דיעקב פתחינהו יעקב לעיניה ואחריך והיינו דכתיב (תהילים נ״ח:י״א) ישמח צדיק כי חזה נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה דכתיב (בראשית כ״ז:מ״ה) למה אשכל גם שניכם יום אחד ואע״ג דמיתתן ביום אחר לא הואי קבורתם מיהא ביום אחד הואי. ואי לא איעסק בית יוסף אחיו לא הוו מעסקי ביה והכתיב (שם נ) וישאו אותו בניו ארצה כנען אמרו הניחו לו כבודו במלכים יותר מהבדיוטות.

נו מט פיסקא. מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה תנו רבנן בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות שנאמר (משלי י׳:ח׳) חכם לב יקח מצות ואויל שפתים ילבט ומנין היה יודע משה רבינו היכן יוסף קבור אמרו סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור הלך משה אצלה א״ל כלום את יודעת היכן יוסף קבור אמר לו ארון של מתכת עשו לו מצרים וקבעוהו בנילוס הנהר כדי שיתברכו מימיו הלך משה ועמד על שפת הנילוס אמר יוסף הגיע עת שנשבע הקב״ה לגאול את ישראל והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה את עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקים משבועתך מיד צף ארונו של יוסף ואל תתמה האיך ברזל צף שהרי כתיב (מלכים ב ו׳:ה׳) ויהי האחד מפיל הקורה ואת

הברזל נפל אל המים ויצעק ויאמר אהה אדוני והוא שאול וגו׳ וישלך שמה ויצף הברזל והלא דברים ק״ו ומה אלישע תלמידו של אליהו ואליהו תלמידו של משה צף הברזל מפני משה רבינו אעכ״ו רבי נתן אומר בקברניט של מלכים היה קבור הלך משה ועמד על בקרבניט של מלכים אמר יוסף הגיע עת שנשבע הקדוש ברוך הוא לגאול את ישראל והגיעה השבועה שהשבעת את ישראל אם אתה מראה את עצמך מוטב ואם לאו הרי אנו מנוקים משבועתך באותה שעה נזדעזע ארונו של יוסף נטלו משה והביאו אצלו וכל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היה ארונו של יוסף וארון של שכינה מהלכין זה עם זה והיו עוברים ושבים אומרים מה טיבן של שתי ארונות הללו אמרו אחד של מת ואחד של שכינה אמרו וכי דרכו של מת להלך עם שכינה אמרו (ע״ב) קיים זה מה שכתוב בזה. ואי לא איעסק ביה משה לא הוו מיעסקו ביה ישראל והכתיב (יהושע כ״ד:ל״ב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם ותו אי לא איעסקו ביה ישראל בניו לא הוו מיעסקי ביה והכתיב (שם) ויהיו לבני יוסף לנחלה אמרו הניחו לו כבודו במרובים יותר מבמועטים ותו אמרו הניחו לו כבודו בגדולים יותר מבקטנים קברו בשכם מאי שנא בשכם (אמרו) משכם גנבוהו ולשכם נחזיר אבדה קשיא קראי אהדדי כתיב (שמות י״ג:י״ט) ויקח משה את עצמות יוסף כי השבע השביע וגו׳ וכתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם א״ר חמא ברבי חנינא כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו ר׳ אלעזר אומר אף מורידין אותו מגדולתו דכתיב (בראשית ל״ח:א׳) ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו רבי שמואל בר נחמני אמר אף קובר אשתו ובניו שנאמר (שם) ותמת בת שוע אשת יהודה וכתיב (שם) וימת ער ואונן.

נז נ אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא מיחה בכבוד אביו דקא אמרי ליה עבדך אבינו ולא מיחה ולא אמר להו מידי. וא״ר יהודה ואיתימא ר׳ חמא ברבי חנינא מפני מה מת יוסף קודם אחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות (בראשית ל״ט:א׳) ויוסף הורד מצרימה א״ר אלעזר אל תקרי הורד אלא הוריד שהוריד אצטגניני פרעה מגדולתם. (שם) ויקנהו פוטיפר סריס פרעה אמר רב שקנאו לעצמו (בא גבריאל וסירסו) בא גבריאל ופרעו מעיקרא כתיב פוטיפר ולבסוף כתיב (שם מא) פוטיפרע:

נח נא פיסקא. מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב״ה שנאמר (דברים ל״ד:ו׳) ויקבור אותו בגי מול בית פעור ע״כ. (שם ז) ויאמר ה׳ אלי רב לך א״ר לוי ברב בישר ברב בישרוהו ברב בישר דכתיב (במדבר טו) רב לכם בני לוי ברב בישרוהו רב לך ד״א רב לך יש לך רב ומנו יהושע ד״א רב לך שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן וכל כך למה תנא דבי ר׳ ישמעאל לפום גמלא שיחנא. (דברים ל״א:ב׳) ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין ת״ל היום ומת״ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב״ה משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש שנאמר (שמות כ״ג:כ״ו) את מספר ימיך אמלא. לא אוכל עוד לצאת ולבא מאי לצאת ולבא אילימא לצאת ולבא ממש והכתיב (דברים ל״ד:ז׳) ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו ולא נס לחה וכתיב (שם) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ותניא שתים עשרה מעלות היו שם ופסעם משה בפסיעה אחת אמר רב שמואל בר נחמני אמר ר׳ יונתן לצאת ולבא בדברי תורה מלמד שנסתתמו ממנו מעינות החכמה. (שם לא) וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד תנא אותה שבת שבת של דיוזגי היתה ניטלה רשות מזה וניתנה לזה.

נט נב תניא אמר רבי יהודה אלמלא מקרא כתוב א״א לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן דכתיב (דברים ל״ד:א׳) ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו ונבו בחלקו של ראובן קיימא דכתיב (במדבר ל״ב:ל״ז-ל״ח) ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלא ואת קריתים ואת נבו ואת בעל מעון (נבו ששם מתו ג׳ נביאים משה אהרן ומרים) והיכן משה קבור בחלקו של גד דכתיב (דברים ל״ג:כ״א) וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון מחלקו של ראובן עד חלקו של גד כמה הוי ארבעה מילין אותן ארבעה מילין מי הוליכו מלמד שהיה משה מת מוטל בכנפי שכינה ומלאכי השרת אומרים (שם) צדקת ה׳ עשה ומשפטיו עם ישראל והקב״ה מאי אמר (תהילים צ״ד:ט״ד) מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און ושמואל אמר (קהלת ח׳:א׳) מי כהחכם ומי יודע פשר דבר ורבי יוחנן אמר (איוב כ״ח:כ׳) והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה ורב נחמן בר יצחק אמר (דברים ל״ד:ה׳) וימת שם משה עבד ה׳. סמליון אמר וימת שם משה ספרא רבא דישראל.

ס נג תניא רבי אליעזר הגדול אומר שנים עשר מיל על שנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל היה בת קול משמיע ואמר וימת משה ספרא רבא דישראל וי״א לא מת משה כתיב הכא וימת שם משה וכתיב התם (שמות ל״ד:כ״ח) ויהי שם עם ה׳ ארבעים יום וארבעים לילה מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש (דברים ל״ד:ו׳) ויקבור אותו בגיא בארץ מואב מול בית פעור א״ר ברכיה סימן בתוך סימן ואפי׳ הכי ולא ידע איש את קבורתו וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל (דף יד) גסטרא של בית פעור הראונו היכן משה קבור עמדו למעלה נדמה להם למטה נדמה להם למעלה נחלקו לשתי כתות אותם העומדים למעלה נדמה להם למטה אותו העומדים למטה נדמה להם למעלה לקיים מה שנאמר ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה א״ר חמא

ברבי חנינא אף משה רבינו אינו יודע היכן קבור כתיב הכא ולא ידע איש את קבורתו וכתיב התם (שם לו) וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלהים וא״ר חמא בר חנינא מפני מה נקבר משה רבינו מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור.

סא נד (שם) וא״ר חמא ב״ח מאי דכתיב (שם יג) אחרי ה׳ אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלוך אחרי שכינה והלא כבר נאמר (שם ד) כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא אלא הלך אחרי מדותיו של הקב״ה מה הוא הלביש ערומים דכתיב (בראשית ג׳:כ״א) ויעשה ה׳ אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף אתה הלבש ערומים הקדוש ברוך הוא ביקר חולים דכתיב (שם יח) וירא אליו ה׳ באלוני ממרא אף אתה בקר חולים. הקב״ה קבר מתים דכתיב (דברים ל״ד:ו׳) ויקבור אותו בגיא אף אתה קבור מתים. הקב״ה נחם אבלים דכתיב (בראשית כ״ה:י״א) ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלים ויעש ה׳ אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם רב ושמואל ח״א דבר הבא מן העור וחד אמר דבר שהעור נתנה בו. דרש רבי שמלאי תורה תחלתה גמילות חסדים וסופה ג״ח תחלתה ג״ח דכתיב (שם ג) ויעשה ה׳ אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וסופה גמילות חסדים דכתיב ויקבור אותו בגיא:

סב נה דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא״י וכל לאכול מפריה היה צריך או לשבוע מטובה היה צריך אלא כך אמר משה רבינו הרבה מצות נצטוו ישראל שאינם מתקיימות אלא בארץ אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו על ידי אמר לו הקב״ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר מעלה אני עליך כאילו עשיתם שנאמר (ישעיהו נ״ג:י״ב) לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע לכן אחלק לו ברבים שאני מחלק לו שכר שלם שמא תאמר כאחרונים ולא כראשונים ת״ל ואת עצומים יחלק שלל כאברהם יצחק ויעקב שהיו עצומים בתורה ובמצות. תחת אשר הערה למות נפשו שמסר עצמו למיתה שנאמר (שמות ל״ב:ל״ב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתב. ואת פושעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר. והוא חטא רבים נשא שיכפר על מעשה העגל ולפושעים יפגיע שבקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה ואין פגיעה אלא תפלה שנאמר (ירמיהו ז׳:ט״ז) ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ולא תפגע בי.

פרק ב

א **סוטה פרק ב** - מִשְׁנָה. הָיָה מֵבִיא אֶת מִנְחָתָהּ בְּתוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית וְנוֹתְנָהּ עַל יָדֶיהָ, כְּדֵי לְיַגְּעָהּ וְכוּ׳. גְּמָרָא. תַּנְיָא, אַבָּא חָנִין אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וְכָל כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי לְיַגְּעָהּ, כְּדֵי שֶׁתַּחֲזֹר בָּהּ. אִם כָּכָה חָסָה הַתּוֹרָה עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, קַל וָחוֹמֶר, עַל עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ.

ב תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: בְּדִין הוּא, שֶׁתְּהֵא מִנְחַת חוֹטֵא טְעוּנָה שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר, וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה? שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהֻדָּר. וּבְדִין הוּא. שֶׁתְּהֵא חַטָּאת חֵלֶב טְעוּנָה נְסָכִים, שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר, וּמִפְּנֵי מָה אֵינָהּ טְעוּנָה? שֶׁלֹּא יְהֵא קָרְבָּנוֹ מְהֻדָּר. אֲבָל חַטָּאתוֹ שֶׁל מְצֹרָע וַאֲשָׁמוֹ טְעוּנִין נְסָכִין, לְפִי שֶׁאֵין בָּאִין עַל חֵטְא.

ג פְּסָקָא. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֶׂה בְּהֵמָה, כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה. תַּנְיָא, אָמַר לָהֶם רַבָּן גַּמְלִיאֵל לַחֲכָמִים: סוֹפְרִים, הַנִּיחוּ לִי וְאֶדְרְשֶׁנָּהּ כְּמִין חֹמֶר. דְּשַׁמְעֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר דְּקָאָמַר: ״הִיא הֶאֱכִילַתּוּ מִכָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, לְפִיכָךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה״. אָמַר לֵיהּ: הָתִינַח עֲשִׂירָה, עֲנִיָּה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מַעֲשֶׂה בְּהֵמָה, כָּךְ קָרְבָּנָהּ מַאֲכַל בְּהֵמָה.

ד תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה, צְרִיכִין שֶׁיֵּרָאוּ; עַפַּר סוֹטָה וְאֵפֶר פָּרָה וְרֹק יְבָמָה. מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמְרוּ: אַף דַּם צִפּוֹר.

ה נו דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: אִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁזָּכוּ, שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם, לֹא זָכוּ, אֵשׁ אוֹכַלְתָּן. אָמַר רָבָא: וּדְאִשָּׁה, עֲדִיפָא מִדְּאִישׁ. מַאי טַעְמָא? הַאי מַצְרִיךְ וְהַאי לָא מַצְרִיךְ. אָמַר רָבָא: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה: הָבֵא עָפָר לַסּוֹטָה? שֶׁאִם זָכְתָה, הַוָּיִן לָהּ בָּנִים כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ: (בראשית י״ח:כ״ז) ״וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר״. לֹא זָכְתָה, תֶּחֱזֹר לַעֲפָרָהּ.

ו נז דָּרַשׁ רָבָא: בְּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ: (בראשית י״ח:כ״ז) ״וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר״, זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹות; לְאֵפֶר פָּרָה וְלַעֲפַר סוֹטָה. וְהָא אִיכָּא נַמִּי עֲפַר כְּסוּי הַדָּם? הָתָם, הֶכְשֵׁר מִצְוָה אִיכָּא, הֲנָאָה לֵיכָּא. דָּרַשׁ רָבָא: בְּשְׂכַר שֶׁאָמַר אַבְרָהָם אָבִינוּ: (שם יד) ״אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל״, זָכוּ בָּנָיו לִשְׁתֵּי מִצְוֹות; לִרְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין וְלִתְכֶלֶת שֶׁל צִיצִית. בִּשְׂכָרָא רְצוּעָה שֶׁל תְּפִלִּין, דִּכְתִיב: (דברים כ״ח:י׳) ״וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה׳ נִקְרָא עָלֶיךָ, וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ״, וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אֵלּוּ תְּפִלִּין שֶׁבָּרֹאשׁ, אֶלָּא חוּט שֶׁל תְּכֶלֶת מַאי הִיא? דְּתַנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מַה נִּשְׁתַּנָּה תְּכֶלֶת מִכָּל מִינֵי צְבָעוֹנִים?

מִפְּנֵי שֶׁתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לַיָּם וְיָם דּוֹמֶה לָרָקִיעַ וְרָקִיעַ דּוֹמֶה לְכִסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ד:י׳) ״וַיִּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר״. וּכְתִיב: (יחזקאל א׳:כ״ו) ״כְּמַרְאֵה אֶבֶן סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא״.

פרק ג

א סוטה פרק ג - נח מִשְׁנָה. אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת, עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלְאָה גִּידִים, וְהֵם אוֹמְרִים: (הוציאוה) הוֹצִיאוּהָ! שֶׁלֹּא תִטַּמֵּא אֶת הָעֲזָרָה. אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת, [הָיְתָה] תּוֹלָה לָהּ. יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁנָה אַחַת, וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שְׁתֵּי שָׁנִים, וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. מִכָּאן אָמַר בֶּן עַזַּאי: חַיָּב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּתּוֹ תּוֹרָה, שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה, תֵּדַע שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: [כָּל] הַמְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה, כְּאִלּוּ מְלַמְּדָהּ תִּפְלוּת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפְלוּת, מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת. הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה, וְרָשָׁע עָרוּם, וְאִשָּׁה פְּרוּשָׁה, וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁים, חֲרֵי אֵלּוּ (מכלי) [מְבַלֵּי] הָעוֹלָם.

ב וְהֵם אוֹמְרִים הוֹצִיאוּהָ וְכוּ׳. מַאי טַעְמָא? דִּדִילְמָא מֵתָה. לְמֵימְרָא, דְּמֵת אָסוּר בְּמַחֲנֵה לְוָיָה? וְהָתַנְיָא: טְמֵא־מֵת מֵתָר לִכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוָיָה, וְלֹא טְמֵא־מֵת בִּלְבַד אָמְרוּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות יג) ״וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ״, עִמּוֹ בִּמְחִצָּתוֹ! אָמַר אַבַּיֵי: שֶׁמָּא תִּפְרֹס נִדָּה. לְמֵימְרָא, דְּבִיעָתוּתָא מְרַפְיָא? אִין, דִּכְתִיב: (אסתר ד) ״וַתִּתְחַלְחַל הַמַּלְכָּה מְאֹד״, וְאָמַר רַב: שֶׁפְּרְסָה נִדָּה. וְהָא אֲנָן תְּנַן: חֲרָדָה, מְסַלֶּקֶת דָּמִים. פַּחְדָּא צָמִית, בִּיעָתוּתָא מְרַפְיָא.

ג נט [פִּסְקָא. יֵשׁ לָהּ זְכוּת וְכוּ׳]. מַנִּי מַתְנִיתִין? [לֹא אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן, וְלֹא רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יִצְחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם, וְלֹא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל], דְּתַנְיָא: (כמה) [אִם יֵשׁ לָהּ] זְכוּת, תּוֹלָה [לָהּ] שִׁלְשָׁה חֳדָשִׁים, כְּדֵי הַכָּרַת עֻבָּר, (שנאמר: (במדבר ה) ״ונקתה ונזרעה זרע״) דִּבְרֵי אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יִצְחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם אוֹמֵר: תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים, כְּתִיב הָכָא: ״וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע״, וּכְתִיב הָתָם: (תהלים כב) ״זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר לַה׳ לַדּוֹר״, זֶרַע הָרָאוּי לְסַפֵּר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל ד) ״לָהֵן מַלְכָּא מִלְכִּי יִשְׁפַּר עֲלָךְ, וַחֲטָאָךְ בִּצְדָקָה פְּרֵק, וַעֲוָיָתָךְ בְּמִחַן עֲנָיִן, הֵן תְּהֱוֵה אַרְכָה לִשְׁלְוָתָךְ״. וּכְתִיב: (דניאל ד) ״כֹּלָּא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא״. וּכְתִיב: (שם) ״לִקְצָת יַרְחִין תְּרֵי־עֲשַׂר״. לְעוֹלָם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, וְאַשְׁכְּחָן קְרָא (דתאני ומתלית) [דְּאָמַר וְתָנֵי], דִּכְתִיב: (עמוס א) ״כֹּה אָמַר ה׳: עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי אֱדוֹם, וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ״. וּמַאי: ״אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר״? דְּאִיכָּא לְמֵימְרַךְ: דִּילְמָא שַׁאנֵי גּוֹיִים דְּלָא מִיפְקַד דִּינָא עֲלַיְיהוּ.

ד ס פִּסְקָא. וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. זְכוּת דְּמַאי? אִי לֵימָא זְכוּת דְּתוֹרָה, הָא, אֵינָהּ מְצֻוָּה וְעוֹשָׂה הִיא? וְאֶלָּא זְכוּת דְּמִצְוָה, וּמִי מַגְּנָא כּוּלֵי הַאי? וְהָתַנְיָא: אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסֵי: (משלי ו) ״כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר״, תָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר. [אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר], לוֹמַר לְךָ: מַה נֵּר אֵינוֹ (מגין) [מֵאִיר] אֶלָּא לְפִי שָׁעָה, אַף מִצְוָה אֵינָהּ מְגִנָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה. [וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר, לוֹמַר לְךָ]: וּמָה אוֹר (מגין) [מֵאִיר] לְעוֹלָם, אַף תּוֹרָה מְגִנָּה לְעוֹלָם. וְאוֹמֵר: (שם) ״בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ״ וְגוֹ׳. ״בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ״, בָּעוֹלָם הַזֶּה. ״בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ״, זוֹ מִיתָה. ״וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ״, (לעולם הבא) [לֶעָתִיד לָבוֹא]. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ (בדרך) בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה, וּמִתְיָרֵא מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַבַּרְקָנִים וּמִן הַפַּחְתִּים וּמֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִים, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוֹר, נִצַּל מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַבַּרְקָנִים וּמִן הַפַּחְתִּים, וַעֲדַיִן מִתְיָרֵא מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִים, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, נִצַּל מֵחַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִים, וַעֲדַיִן אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים, נִצַּל מִכֻּלָּם. דָּבָר אַחֵר: עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שה״ש ח) ״מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה״. אָמַר רַב יוֹסֵף: מִצְוָה, בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְלָא, בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, אֲגוּנֵי מַגְּנָא, אֲצוּלֵי לָא מַצְלָא. תּוֹרָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְלָא. מַתְקִיף לָהּ רָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל, מִי לָא עָסְקוּ בַּתּוֹרָה, אַמַּאי לָא הֱגִינָה עֲלַיְיהוּ? אֶלָּא אָמַר רָבָא: תּוֹרָה, בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְלָא, בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, אֲגוּנֵי מַגְּנָא, אֲצוּלֵי לָא מַצְלָא. מִצְוָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ בֵּין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, אֲגוּנֵי מַגְּנָא, אֲצוּלֵי לָא מַצְלָא. רַבִּינָא אָמַר: לְעוֹלָם זְכוּת דְּתוֹרָה, וּדְקָאָמְרִתְּ: אֵינָהּ מְצֻוָּה וְעוֹשָׂה, נְהִי דְּפָקְדֵי לָא מִפְקְדֵי, בְּאַגְרָא דְּמִקָּרְיָין בְּנֵיהוּ וּמְתַנְּיָין בְּנֵיהוּ וְנָטְרָן לְגַבְרֵיהוּ עַד דְּאָתוּ מִבֵּי רַבָּנָן, מִי לָא מִפְלְגֵי בַּהֲדֵיהוּ?

ה סא הִגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים. מַאי ׳פָּרָשַׁת דְּרָכִים׳? אָמַר רַב חִסְדָּא: זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיוֹם הַמִּיתָה. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיִרְאַת חֵטְא. מַר זוּטְרָא אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם, דְּסַלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתָּא אַלִיבָּא דְּהִלְכְתָא. דָּבָר אַחֵר: עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תּוֹרָה. אָמַר רַב יוֹסֵף: דַּרְשֵׁיהּ רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי (יוסף) [יוֹסֵי] לְהַאי קְרָא כְּסִינַי, וְאִלְמָלֵי דְּרָשׁוּהוּ דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל הָכִי, לָא רָדְפוּ בָּתַר דָּוִד, דִּכְתִיב: (תהילים ע״א:י״א) ״לֵאמֹר: אֱלֹהִים עֲזָבוֹ, רִדְפוּ וְתִפְשׂוּהוּ, כִּי אֵין מַצִּיל״. מַאי דְּרוּשׁ? (דברים כ״ג:ט״ו-ט״ז) ״וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר, וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ״. וְלָא הֲווּ יָדְעִי, דַּעֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין

עֲבֵרָה מְכַבָּה תּוֹרָה. מַאי: (שיר השירים ח׳:ז׳) ״בּוּז יָבוּזוּ לוֹ״? אָמַר עוּלָּא: לֹא כְּשִׁמְעוֹן אֲחִי עֲזַרְיָה, וְלֹא כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּבֵי נְשִׂיאָה, אֶלָּא כְּהִלֵּל וְשַׁבְנָא, דְּכִי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: הִלֵּל וְשַׁבְנָא אַחֵי הֲווּ, הִלֵּל עָסַק בַּתּוֹרָה, שַׁבְנָא עָבַד עִסְקָא, לְסוֹף אָמַר לוֹ: תָּא נַעֲרוֹב וְנִפְלוֹג, יָצְתָה בַּת־קוֹל וְאָמְרָה: (שם) ״אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה, בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ״.

ו סב פְּסְקָא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: [כָּל] הַמְלַמֵּד אֶת בְּתּוֹ תּוֹרָה, לְמָדָהּ תְּפִלּוּת. (למדה) [׳תְּפִלּוּת׳] סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, כְּאִלּוּ לְמָדָהּ תְּפִלּוּת. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דִּכְתִיב: (משלי ח) ״אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה״, כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה (בו) חָכְמָה בָּאָדָם, נִכְנְסָה בּוֹ עַרְמוּמִית. וְרַבָּנָן, הַאי ״אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה״, מַאי דָּרְשֵׁי בֵּיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא: אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּמִיתִין עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן עָרוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּמִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּמִיתִין עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ (יודע), שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כח) ״וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא״.

ז פְּסְקָא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצָה אִשָּׁה בְּקֶב וְתִתְפַּלֵּל, מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת. מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: רוֹצָה אִשָּׁה בְּקֶב וְתִתְפַּלֵּל [עִמּוֹ], מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת.

ח פְּסְקָא. הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה וְכוּ׳. הֵיכִי דָּמֵי ׳חָסִיד שׁוֹטֶה׳? כְּגוֹן דְּטָבְעָה אִתְּתָא בְּנַהֲרָא, וְאָמַר: (לא מסיקנא לה, משום דקא מסתכלנא בערוה,) [לָאו אֹרַח אַרְעָא לְאִיסְתַּכּוֹלֵי בָּהּ וְאָצוֹלָהּ]. ׳וְרָשָׁע עָרוּם׳, הֵיכִי דָּמֵי ׳רָשָׁע עָרוּם׳? אָמַר רַבִּי (חֲנִינָא) [יוֹחָנָן]: זֶה הַמַּטְעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּן קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא בַּעַל־דִּין חֲבֵרוֹ. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: זֶה הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לֶעָנִי לְהַשְׁלִימוֹ לְמָאתַיִם זוּז, דִּתְנַן: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז, לֹא יִטֹּל לֶקֶט, שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשֵׂר עָנִי. הָיוּ לוֹ מָאתַיִם זוּז חָסֵר אֶחָד, אֲפִלּוּ אֶלֶף נוֹתְנִים לוֹ כְּאֶחָד, הֲרֵי זֶה יִטֹּל. רַב אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה הַמַּשִּׂיא עֶצֶה לְמִכֹּר בְּנָכְסִים מוּעָטִים, דְּאָמַר רַב אַסִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: יְתוֹמִים שֶׁקָּדְמוּ וּמָכְרוּ בְּנָכְסִים מוּעָטִים, מַה שֶּׁמָּכְרוּ מָכְרוּ. אַבַּיֵי אָמַר: זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמִכֹּר בְּנָכְסִים כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּתַנְיָא: נְכָסֵי לְךָ, וְאַחֲרֶיךָ לְפִלּוֹנִי, יָרַד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר וְאָכַל, הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּר רִאשׁוֹן (בלבד).

ט סג (אָמַר) רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא, אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: זֶה הַמַּכְרִיעַ אֲחֵרִים בְּאַרְחוֹתָיו. רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַב הוּנָא: זֶה הַמַּקֵּל לְעַצְמוֹ וּמַחְמִיר לַאֲחֵרִים. עוּלָּא (בר רב) אָמַר: זֶה שֶׁקָּרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, דְּאִיתְּמַר: קָרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: הֲרֵי זֶה עַם־הָאָרֶץ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: הֲרֵי זֶה בּוּר. רַבִּי יַנַּאי אָמַר: הֲרֵי זֶה כּוּתִי. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: הֲרֵי זֶה אַמְגּוּשׁ. אָמַר רַבִּי נָתָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי: רַטְיָן מְגוּשָּׁא וְלֹא יָדַע מָה רַטְיָן. תַּנְיָא תָּנָא: וְלֹא יָדַע מַה תַּנְיָא.

י סד תָּנוּ רַבָּנָן: אֵיזֶהוּ עַם־הָאָרֶץ? כָּל שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בְּבִרְכוֹתֶיהָ, דִּבְרֵי (רבי אליעזר ורבי יהושע) [רַבִּי מֵאִיר]. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תְּפִלִּין. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בִּבְגָדוֹ. רַבִּי יוֹנָתָן בַּר יוֹסֵף אוֹמֵר: כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְאֵינוֹ מְגַדְּלָן לְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֲפִלּוּ קָרָא וְשָׁנָה, וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, זֶהוּ עַם־הָאָרֶץ. קָרָא וְלֹא שָׁנָה, הֲרֵי זֶה בּוּר, לֹא קָרָא וְלֹא שָׁנָה, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: (ירמיהו ל״א:כ״ז) ״וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה״. (משלי כ״ד:כ״א) ״יְרָא אֶת ה׳ בְּנִי וָמֶלֶךְ, עִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעָרָב״. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹנִין הֲלָכוֹת. פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא מַאי ׳שׁוֹנִים׳? שׁוֹנִים בְּחִטָּה, וְכִדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, הֻתְּרָה לוֹ (הֻתְּרָה לוֹ סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֻתֵּר) קָא מַשְׁמַע לָן. תָּנֵי: הַתַּנָּאִים מְבַלֵּי עוֹלָם. מְבַלֵּי עוֹלָם סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אָמַר (רבא) [רַבִּינָא]: שְׁמוֹרִין [וַהֲלָכָה] מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר רַבִּי (ישמעאל) [יְהוֹשֻׁעַ]: וְכִי מְבַלֵּי עוֹלָם הֵם, וַהֲלֹא מְיַשְּׁבֵי עוֹלָם הֵם! שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ג׳:ו׳) ״הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ״, אֶלָּא שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן.

יא סה פְּסְקָא. אִשָּׁה פְּרוּשָׁה וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן: בְּתוּלָה צַלְנִית, וְאַלְמָנָה שׁוֹבָבִית, וְקַטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו, הֲרֵי אֵלּוּ מְבַלֵּי עוֹלָם. אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לָמַדְנוּ יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה, וְקִבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה. יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה, דְּרַבִּי יוֹחָנָן שָׁמְעָה לְהַהִיא בְּתוּלָה דְּנָפְלָה עַל אַפֵּהּ וְאָמְרָה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּרָאתָ גַּן־עֵדֶן, בָּרָאתָ גֵּיהִנֹּם, בָּרָאתָ רְשָׁעִים, בָּרָאתָ צַדִּיקִים, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בִּי בְּנֵי אָדָם. קִבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה, דְּהַהִיא אַרְמַלְתָּא דַּהֲוָאי בֵּי כְּנִישְׁתָּא בְּשֵׁיבְבוּתֵהּ, וְכָל יוֹמָא הֲוָה אַתְיָא וּמַצְלָא בֵּי מִדְרָשָׁא דְּרַבִּי יוֹחָנָן. אָמַר לָהּ: בִּתִּי, לָא בֵּית הַכְּנֶסֶת יֵשׁ בְּשֵׁבְבוּתֵךְ?! אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, וְלֹא שְׂכַר פְּסִיעוֹת יֵשׁ [לִי]?! כִּי קָאָמְרִינַן: כְּגוֹן יוֹחָנִי בַּת רְטִיבִי.

יב סו מַאי ״קָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו״? הָכָא תַּרְגִּימוּ: זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַמְבַעֵט בְּרִבּוֹתָיו. רַבִּי אַבָּא אָמַר: זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה, דְּאָמַר רַבִּי (אבא) [אַבָּהוּ, אָמַר רַב הוּנָא], אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב: (משלי ז׳:כ״ו) ״כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה, וַעֲצֻמִים כָּל הֲרָגֶיהָ״? ״כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה״, זֶה תַּלְמִיד

חָכָם שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה, ״וַעֲצֵמִים כָּל חֲרָגֶיהָ״, זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה. וְעַד כַּמָּה? עַד אַרְבָּעִים שָׁנָה. אִינִי? וְהָא רַבָּה אוֹרֵי. בְּשָׁוִין!

יג סז פִּסְקָא. וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁים וְכוּ׳, תָּנוּ רַבָּנָן: שִׁבְעָה פְּרוּשִׁים הֵם; פָּרוּשׁ שִׁכְמִי, פָּרוּשׁ נִקְפִּי, פָּרוּשׁ קִיזָאִי, פָּרוּשׁ מְדוֹכָה, פָּרוּשׁ מָה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה, פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה, פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה. פָּרוּשׁ שִׁכְמִי, זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שְׂכָם. פָּרוּשׁ נִקְפִּי, זֶה הַמְנַקֵּף אֶת רַגְלָיו. פָּרוּשׁ קִיזָאִי, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: זֶה הַמַּקִּיז דָּם בַּכְּתָלִים. פָּרוּשׁ מְדוֹכָה, אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא: דְּמְשַׁפֵּע כְּמְדוֹכָה. פָּרוּשׁ מָה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה, הָא, מַעֲלִיוּתָא הִיא? אֶלָּא דְּאָמַר: מָה חוֹבָתִי תּוּ וְאֶעֱשֶׂנָּה. פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה, פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה, אָמְרוּ לֵיהּ אַבֵּיי וְרָבָא לְתַנָּא: לָא תִּתְנֵי ׳פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה׳, ׳פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה׳, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְווֹת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דְּמְשַׁמְּרָא, מְשַׁמְּרָא, דְּמְגַלְיָא, מְגַלְיָא, (ודמטמרא) דְּבֵי דִּינָא רַבָּה לִיתְפְּרַע מֵהַנֵּי דְּחָפוּ גּוּנְדֵי. אָמַר לָהּ יַנַּאי מַלְכָּא לְדְבִיתְהוּ: אַל תִּתְיָרְאִי לֹא מִן הַפְּרוּשִׁים וְלֹא מִמִּי שֶׁאֵינָן פְּרוּשִׁים, אֶלָּא מִן הַצְּבוּעִים, שֶׁדּוֹמִין לַפְּרוּשִׁים, שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי וּמְבַקְּשִׁים שָׂכָר כְּפִינְחָס.

פרק ד

א **סוטה פרק ד** - אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָח לִי זְעִירָא מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִנּוּיוֹ, קִנּוּיוֹ מָחוּל. וְזָקֵן מַמְרֶא שֶׁרָצוּ בֵּית־דִּין לְמָחֵל לוֹ, מוֹחֲלִין לוֹ. וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁרָצוּ אָבִיו וְאִמּוֹ לְמָחֵל לוֹ, מוֹחֲלִין לוֹ. וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲבֵרַי שֶׁבַּדָּרוֹם, עַל שְׁנַיִם הוֹדוּ לִי, וְעַל זָקֵן מַמְרֶא לֹא הוֹדוּ לִי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל.

ב סח תַּנְיָא: (במדבר ה׳:כ״ח) ״וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע״, שֶׁאִם הָיְתָה עֲקָרָה נִפְקֶדֶת, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִם כֵּן, יִסְתַּתְּרוּ כָּל הָעֲקָרוֹת וְיִפָּקְדוּ, וְזוֹ, הוֹאִיל וְלֹא נִסְתְּרָה הִפְסִידָה?! אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְנִזְרְעָה זָרַע״? שֶׁאִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּצַעַר, יוֹלֶדֶת בְּרֶוַח, (ואם היתה יולדת) נְקֵבוֹת, יוֹלֶדֶת זְכָרִים, [קְצָרִים, יוֹלֶדֶת אֲרֻכִּים, שְׁחוֹרִים, יוֹלֶדֶת לְבָנִים].

פרק ה

א **סוטה פרק ה** - סט מִשְׁנָה. בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: (שמות טו) ״אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה׳, וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר״. שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר ׳לֵאמֹר׳, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳לֵאמֹר׳? מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנִין שִׁירָה אַחֲרָיו שֶׁל מֹשֶׁה וְכוּ׳. (בברייתא מפורש יותר) תָּנוּ רַבָּנָן: (את זו) [בּוֹ בַּיּוֹם] דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה? כְּנֶגְדּוֹ הַמַּקְרִיא אֶת הַהַלֵּל, וְהֵם עוֹנִים אַחֲרָיו רָאשֵׁי פְּרָקִים. מֹשֶׁה אוֹמֵר: (שם) ״אָשִׁירָה לַה׳״, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: ״אָשִׁירָה לַה׳״. מֹשֶׁה אוֹמֵר: ״כִּי גָאֹה גָּאָה״, וְיִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: ״אָשִׁירָה לַה׳״. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: כְּקָטָן הַמַּקְרִיא אֶת הַהַלֵּל, וְהֵם עוֹנִים אַחֲרָיו מַה שֶּׁהוּא אוֹמֵר, מֹשֶׁה אָמַר: ״כִּי גָאֹה גָּאָה״, וְהֵם אוֹמְרִים: ״כִּי גָאֹה גָּאָה״. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: כְּסוֹפֵר הַמְּפוֹרָס עַל שְׁמַע בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ תְּחִלָּה וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו. בְּמַאי קָא מִיפְּלְגֵי? רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: ׳לֵאמֹר׳, אַמַּלְתָּא קַמַּיְתָא. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר: ׳לֵאמֹר׳, אַפֹּל מִלְּתָא וּמִלְּתָא. וְרַבִּי נְחֶמְיָה סָבַר: ׳וַיֹּאמְרוּ׳, דְּאָמוּר כּוּלְּהוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי. ׳לֵאמֹר׳, דְּפָתַח מֹשֶׁה בְּרֵישָׁא. תָּנוּ רַבָּנָן: דָּרַשׁ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: בְּשָׁעָה שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַיָּם, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם לוֹמַר שִׁירָה, וְכֵיצַד אָמְרוּ שִׁירָה? עוֹלֵל מָטָל עַל בִּרְכֵּי אִמּוֹ, וְתִינוֹק יוֹנֵק מִשְׁדֵי אִמּוֹ. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אֶת הַשְּׁכִינָה, עוֹלֵל הִגְבִּיהַּ צַוָּארוֹ, וְתִינוֹק שָׁמַט דַּד (אמו) מִפִּיו, וְאָמְרוּ: (שמות טו) ״זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ״. שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים ח) ״מִפִּי עוֹלְלִים וְיוֹנְקִים יִסַּדְתָּ עֹז״. (תַּנְיָא), הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ עוּבָּרִין שֶׁבְּמְעֵי אִמָּן אָמְרוּ שִׁירָה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם סח) ״בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים, אֲדֹנָי מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל״. [וְהָא לָא חָזוּ? אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם: כֶּרֶס נַעֲשָׂה לָהֶם כְּאַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה וְרָאוּ].

ב ע מִשְׁנָה. בּוֹ בַּיּוֹם דָּרַשׁ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוֹרְקָנוּס: לֹא עָבַד אִיּוֹב אֶת הַמָּקוֹם אֶלָּא מֵאַהֲבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב יג) ״הֵן יִקְטְלֵנִי לוֹ אֲיַחֵל״. וַעֲדַיִן הַדָּבָר שָׁקוּל, ״לוֹ אֲנִי מְיַחֵל״, אוֹ ״אֵינִי מְיַחֵל לוֹ״. תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם כז) ״עַד אֶגְוַע לֹא אָסִיר תֻּמָּתִי מִמֶּנִּי״, לְמַד, שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִי יִגְלֶה עָפָר מֵעֵינֶיךָ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, שֶׁהָיִיתָ הוֹרֵשׁ כָּל יָמֶיךָ: לֹא עָבַד אִיּוֹב הַמָּקוֹם אֶלָּא מִיִּרְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם א) ״אִישׁ תָּם וְיָשָׁר, וִירֵא אֱלֹהִים, וְסָר מֵרָע״, וַהֲלֹא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן הוֹרְקָנוּס תַּלְמִיד תַּלְמִידְךָ לְמַד, שֶׁמֵּאַהֲבָה עָשָׂה.

ג גמ׳ וְנִחְזֵי הַאי ׳לֹא׳, הֵיכִי כְּתִיב? אִי בְּלָמֶ״ד אָלֶ״ף כְּתִיב, ׳לֹא׳ הוּא! וְאִי בְּלָמֶ״ד וָא״ו כְּתִיב, ׳לוֹ׳ הוּא! וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב בְּלָמֶ״ד אָלֶ״ף, ׳לֹא׳ הוּא? אֶלָּא מַעֲתָּה: (ישעיהו ס״ג:ט׳) ״בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר״, דִּכְתִיב בְּלָמֶ״ד אָלֶף, הָכִי נַמִּי, דְּ׳לֹא׳ הוּא? וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי? וְהָכְתִיב: (שם) ״וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם וְגוֹ׳ וַיְנַשְּׂאֵם כָּל יְמֵי עוֹלָם״. אֶלָּא, מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי.

ד עא תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: נֶאֱמַר: (איוב א׳:ח׳) ״יֵרֵא אֱלֹהִים״ בְּאִיּוֹב, וְנֶאֱמַר: (בראשית כ״ב:י״ב) ״יֵרֵא אֱלֹהִים״ בְּאַבְרָהָם, מַה ״יִּרְאַ אֱלֹהִים״ הָאָמוּר בְּאַבְרָהָם, מֵאַהֲבָה, אַף ״יֵרֵא אֱלֹהִים״ הָאָמוּר בְּאִיּוֹב, מֵאַהֲבָה. וְאַבְרָהָם גּוּפֵיהּ מְנָא לָן? דִּכְתִיב: (ישעיהו מ״א:ח׳) ״זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי״. (אי הכי) מַאי אִיכָּא בֵּין עוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה לְעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה? אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה, שֶׁזֶּה תָּלוּי לְאֶלֶף דּוֹר וְזֶה תָּלוּי לְאַלְפֵּים דּוֹר. הָכָא כְּתִיב: (שמות כ׳:ו׳) ״וְעֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים לְאֹהֲבַי״, וְהָתָם כְּתִיב: (דברים ז׳:ט׳) ״וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר״. הָתָם נַמִּי כְּתִיב: ״לְאֹהֲבָיו וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתָו לְאֶלֶף דּוֹר״? הַאי, לְדָסָמִיךְ לֵיהּ, וְהַאי, לְדָסָמִיךְ לֵיהּ. מַנְהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי דַּהֲווּ קַיְימֵי קַמֵּיהּ דְּרָבָא, חַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיוּן בְּחֶלְמָאי: (תהילים ל״א:כ׳) ״מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ״. וְחַד אָמַר לֵיהּ: אַקְרִיוּן בְּחֶלְמָאי: (תהילים ה׳:י״ב) ״וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ״ וְגוֹ׳. אָמַר לְהוּ: תַּרְוַיְכוּ [רַבָּנָן] צַדִּיקֵי גְּמוּרֵי אַתּוּן, מַר, מֵאַהֲבָה, וּמַר, מִיִּרְאָה.

פרק ו

א **סוטה פרק ו** - אין אגדות בפרק זה.

פרק ז

א **סוטה פרק ז** - עב תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי אוֹמֵר: אָדָם אוֹמֵר שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם. שִׁבְחוֹ בְּקוֹל נָמוּךְ, מִדִּדּוּי מַעֲשֶׂה, וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם, מִמִּקְרָא בִּכּוּרִים. וּגְנוּתוֹ בְּקוֹל רָם? וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי: מִפְּנֵי מַה תִּקְּנוּ תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁהֲרֵי לֹא חָלַק הַכָּתוּב מָקוֹם, בֵּין חַשָּׁאת לְעוֹלָה. לָא תֵּימָא: ׳גְּנוּתוֹ׳, אֶלָּא אֵימָא: ׳צַעֲרוֹ׳, כִּדְתַנְיָא: (ויקרא י״ג:מ״ה) ״וְטָמֵא טָמֵא יִקָּרֵא״ ! צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ צַעֲרוֹ לָרַבִּים, וְרַבִּים מְבַקְּשִׁים עָלָיו רַחֲמִים.

ב עג [פִּסְקָא. אֵלּוּ נֶאֱמָרִים בְּכָל לָשׁוֹן וְכוּ׳ וּתְפִלָּה. תְּפִלָּה, רַחֲמֵי הִיא, כָּל הֵיכָא דְּבָעֵי, מַצְלֵי]. וּתְפִלָּה, בְּכָל לָשׁוֹן? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה: (אמר רב) לְעוֹלָם אַל יִשְׁאַל אָדָם צָרְכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹאֵל צָרְכָיו בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, אֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת נִזְקָקִין לוֹ, לְפִי שֶׁאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי. לָא קַשְׁיָא, הָא בְּיָחִיד, הָא בְּצִבּוּר. וְאֵין מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת מַכִּירִין בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי? וְהַתַּנְיָא: יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שָׁמַע [בַּת]־קוֹל מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: נַצְּחוּ טַלְיָא, דְּאָזְלוּ לַאֲגָחָא קְרָבָא בְּאַנְטוֹכְיָא. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּשִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק שֶׁשָּׁמַע [בַּת]־קוֹל מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אוֹמֵר: בְּטִילַת עֲבִידְתָּא, דְּאָמַר סְנָאָה לַאֲיַתְּאָה עַל הֵיכָלָא, וְנֶהֱרַג גַּסְקְלְגַּס, וּבָטְלוּ גְּזֵרוֹתָיו, וְכָתְבוּ אוֹתָהּ שָׁעָה וְכִוְּנָהּ. וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי [הָיָה אוֹמֵר]. אִי בָּעֵית אֵימָא: בַּת־קוֹל שַׁאנִי, דְּלְאַשְׁמוּעִי עָבִידָא, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: גַּבְרִיאֵל הֲוָה, דְּאָמַר מַר: בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִמְּדוֹ שִׁבְעִים לָשׁוֹן.

ג [פִּסְקָא. בָּרְכוֹת וּקְלָלוֹת כֵּיצַד? כֵּינָן שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים י״א:ל׳) ״הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן״, מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. (שם) ״אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ״, מָקוֹם שֶׁחַמָּה זוֹרַחַת. (שם) ״בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה״, אֵלּוּ הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל שֶׁיּוֹשְׁבִין בָּהֶם כּוּתִיִּים. (שם) ״מוּל הַגִּלְגָּל״, סָמוּךְ לַגִּלְגָּל. (שם) ״אֵצֶל אֵלוֹנֵי מֹרֶה״, שְׁכֶם, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: (בראשית י״ב:ו׳) ״וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ, עַד מְקוֹם שְׁכֶם, עַד אֵלוֹן מוֹרֶה״, מָה ״אֵלוֹן מוֹרֶה״ הָאָמוּר לְהַלָּן, שְׁכֶם, אַף כָּאן, שְׁכֶם. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי: בְּדָבָר זֶה זִיפְתִּי סִפְרֵי כּוּתִיִּים, אָמְרתִי לָהֶם: זַיפְתֶּם תּוֹרַתְכֶם, וְלֹא הֶעֱלִיתֶם בְּיֶדְכֶם כְּלוּם שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים: ״אֵלוֹנֵי מֹרֶה״, שְׁכֶם, אַף אָנוּ מוֹדִים שֶׁ״אֵלוֹנֵי מֹרֶה״, שְׁכֶם. אָנוּ לְמַדְנוּהָ בִּגְזֵרָה־שָׁוָה, אַתֶּם, בְּמַה לְמַדְתּוּם? רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: ״הֲלֹא הֵמָּה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן״, סָמוּךְ לַיַּרְדֵּן, דְּאִי מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְאֵילָךְ, הֲלֹא כְּתִיב: (דברים כ״ז:ד׳) ״וְהָיָה בְּעָבְרְכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן״. ״אַחֲרֵי דֶּרֶךְ מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ״, מָקוֹם שֶׁחַמָּה שׁוֹקַעַת. ״בְּאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי״, אֶרֶץ חִוִּי הִיא, ״הַיּוֹשֵׁב בָּעֲרָבָה״, וַהֲלֹא בֵּין הָרִים וּגְבָעוֹת הֵן יוֹשְׁבִין? ״מוּל הַגִּלְגָּל״, וַהֲלֹא לֹא רָאוּ אֶת הַגִּלְגָּל? ! רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְהַרְאוֹת לָהֶן דֶּרֶךְ בַּשְּׁנִיָּה, כְּדֶרֶךְ שֶׁהֶרְאָה לָהֶן בָּרִאשׁוֹנָה. ״דֶּרֶךְ״, בְּדֶרֶךְ לְכוּ וְלֹא בְּשָׁדוֹת וּכְרָמִים, ״הַיּוֹשֵׁב״, בְּיִשּׁוּב לְכוּ וְלֹא בְּמִדְבָּרוֹת, ״בָּעֲרָבָה״, בָּעֲרָבָה לְכוּ וְלֹא בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת].

ד עד תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן? בְּכָל יוֹם אָרוֹן נוֹסֵעַ אַחַר שְׁנֵי דְּגָלִים, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם נָסַע תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ג׳:י״א) ״הִנֵּה אֲרוֹן הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֹבֵר לִפְנֵיכֶם בַּיַּרְדֵּן״. בְּכָל יוֹם לְוִיִּים נוֹשְׂאִים אֶת הָאָרוֹן, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הַכֹּהֲנִים נְשָׂאוּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְהָיָה כְּנוֹחַ כַּפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה׳ אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ״ וְגוֹ׳. תַּנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת נָשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָרוֹן; כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וּכְשֶׁעָשָׂה שִׁפְבִּבוּ אֶת יְרִיחוֹ, וּכְשֶׁעָשָׂה שֶׁהֶחֱזִירוּהוּ לִמְקוֹמוֹ. וְכֵינָן שֶׁנִּטְבְּלוּ רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים בַּמַּיִם, חָזְרוּ הַמַּיִם לַאֲחוֹרֵיהֶם, דִּכְתִיב: (שם) ״וּכְבוֹא נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן עַד הַיַּרְדֵּן, וְרַגְלֵי הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן נִטְבְּלוּ בִּקְצֵה הַמָּיִם״. וּכְתִיב: ״וַיַּעַמְדוּ הַמַּיִם הַיֹּרְדִים מִלְמַעְלָה קָמוּ נֵד אֶחָד״ וְגוֹ׳. וְכַמָּה (רוחבן) [גָּבְהָן] שֶׁל מַיִם? שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל [עַל שְׁנַיִם עָשָׂר מִיל], כְּנֶגֶד מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן: לְדָבָרֶיךָ, וְכִי אָדָם קַל אוֹ מַיִם קַלִּים? הֲוֵי אוֹמֵר: מַיִם קַלִּים ! אִם כֵּן,

בָּאִים מַיִם וְשׁוֹטְפִים אוֹתָם. אֶלָּא מְלַמֵּד, שֶׁהָיוּ מַיִם נִגְדָּשִׁין וְעוֹלִין לְמַעְלָה כִּפִּין עַל גַּבֵּי כִּפִּין, יוֹתֵר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מִילִין, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָן כָּל מַלְכֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ה) ״וַיְהִי כִשְׁמֹעַ כָּל מַלְכֵי הָאֱמֹרִי״ וְגוֹ׳, וְאַף רָחָב הַזּוֹנָה אָמְרָה לִשְׁלוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ: (שם ב) ״כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה׳ אֶת מֵי יַם־סוּף״ וְגוֹ׳. וּכְתִיב: (שם) ״וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ, וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ״ וְגוֹ׳. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: דְּעוּ שֶׁעַל מְנָת כֵּן אַתֶּם עוֹבְרִים! עַל מְנָת שֶׁתּוֹרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ל״ג:נ״ב) ״וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם״. (וכתיב: (שם) ״ואם לא תורישו את יושבי הארץ מפניכם״. וכתיב: (שם) ״והיה כאשר דמיתי לעשות להם אעשה לכם״) אִם אַתֶּם עוֹשִׂים כֵּן, מוּטָב, וְאִם לָאו, בָּאִין מַיִם וְשׁוֹטְפִים אֶתְכֶם. (שנאמר: (יהושע כ״ג:ט״ו) ״עד השמידו אותכם) מַאי ״אוֹתְכֶם״? אוֹתִי וְאֶתְכֶם. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: (שם ד) ״וְהָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שִׁכְמוֹ לְמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, לְמַעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם, כִּי יִשְׁאָלוּן בְּנֵיכֶם מָחָר לֵאמֹר: מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה לָכֶם״ וְגוֹ׳. סִימָן לַבָּנִים שֶׁעָבְרוּ אָבוֹת אֶת הַיַּרְדֵּן. עוֹדָם בַּיַּרְדֵּן אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: (שם) ״שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן מִמַּצָּב רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים [הָכִין] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים, וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם, וְהַנִּחֹתֶם אוֹתָם בַּמָּלוֹן״ וְגוֹ׳. יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בַּמָּלוֹן אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה״.

ה עה אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אַבָּא חֲלַפְתָּא, [וְרַבִּי] אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא וַחֲנַנְיָא בֶּן חֲכִינַאי עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים, וְכָל אַחַת שִׁעֲרוּהָ, מַשּׂוֹי אַרְבָּעִים סְאָה, וּגְמִירִי, דְּכָל טְעוּנָא דְּמִדְלֵי אִינִישׁ לְכִתְפֵּיהּ, תֵּילְתָא דְּטָעוּנֵיהּ הֲוָאי, וּמִכָּאן אַתָּה מְחַשֵּׁב לְאֶשְׁכּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״ג:כ״ג) ״וַיְשָׁאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם״. (ותניא) מְמַשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר ׳בַּמּוֹט׳, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא ׳בִּשְׁנַיִם׳? וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳בִּשְׁנַיִם׳? בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: (מלמד ששני מוטות היו) טוּרְטַנֵי וְטוּרְטַנֵי דְּטוּרְטַנֵי, הָא כֵּיצַד? (נמצא אתה אומר) שְׁמוֹנָה נָשְׂאוּ אֶשְׁכּוֹל, (שנים) אֶחָד נָשָׂא רִמּוֹן, וְאֶחָד נָשָׂא תְּאֵנָה. יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא נָשְׂאוּ כְּלוּם. (מאי טעמא) אִי בָּעֵית אֵימָא: מִשּׁוּם דַּחֲשִׁיבִי, וְאִי בָּעֵית אֵימָא: שֶׁלֹּא הָיוּ בְּאוֹתָהּ עֵצָה. פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַמִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, חַד אָמַר: לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, כַּחֲנַיָתָן עָבְרוּ. לְדִבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, בָּזֶה אַחַר זֶה עָבְרוּ. וְחַד אָמַר: בֵּין לְרַבִּי יְהוּדָה בֵּין לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כַּחֲנַיָתָן עָבְרוּ. (מיהו) מַר סָבַר: אָדָם קַל, מַר סָבַר: מַיִם קַלִּים.

ו עו ״שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ״. (במדבר י״ג:ב׳) [אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ]: ״שְׁלַח לְךָ״, לְדַעְתְּךָ, וְכִי אָדָם בּוֹרֵר חֵלֶק רַע לְעַצְמוֹ? הֵינוּ דִּכְתִיב: (דברים א׳:כ״ג) ״וַייטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר״, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: ׳בְּעֵינַי׳, וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם. (שם) ״וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ״, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: (אמר רבי יוחנן:) מְרַגְּלִים לֹא נִתְכַּוְונוּ אֶלָּא לְבָשְׂתָּהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּתִיב הָכָא: ״וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ״, וּכְתִיב הָתָם: (ישעיהו כ״ד:כ״ג) ״וְחָפְרָה הַלְבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה״. (במדבר י״ג:ד׳) ״וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם, לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר״, אָמַר רַבִּי יִצְחָק: דָּבָר זֶה מָסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ: מְרַגְּלִים, עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ, וְאָנוּ לֹא עָלָה בְיָדֵינוּ אֶלָּא אֶחָד: ״סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל״; ׳סְתוּר׳, שֶׁסָּתַר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, ׳מִיכָאֵל׳, שֶׁעָשָׂה שׁוֹנְאוֹ מָךְ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אַף אָנוּ נֹאמַר: ״נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי״. ׳נַחְבִּי׳, שֶׁהֶחְבִּיא דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. ׳וָפְסִי׳, שֶׁפָּסַע עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

ז עז ״וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן״. (במדבר י״ג:כ״ב) ״וַיַּבֹּאוּ״, מִיבָּעֵי לֵיהּ! אָמַר רָבָא: מְלַמֵּד שֶׁפָּרַשׂ כָּלֵב מֵעֲצַת מְרַגְּלִים וְהָלַךְ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת. אָמַר לָהֶם: אֲבוֹת הָעוֹלָם, בַּקֵּשׁוּ עָלַי רַחֲמִים שֶׁאֶנָּצֵל מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. יְהוֹשֻׁעַ, כְּבָר בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י״ג:ט״ז) ״וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ״, אָמַר לוֹ: ״יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים״. וְהֵינוּ דִּכְתִיב: (שם יד) ״וְעַבְדִּי כָלֵב, עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ״ וְגוֹ׳. (שם יג) ״וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק״. ׳אֲחִימַן׳, מְיֻמָּן שֶׁבְּאֶחָיו, ׳שֵׁשַׁי׳, שֶׁמֵּשִׁישׁ אֶת הָאָרֶץ כִּשְׁחִיתוֹת. ׳תַּלְמַי׳, שֶׁמֵּשִׁישׁ אֶת הָאָרֶץ תְּלָמִים תְּלָמִים. דָּבָר אַחֵר: ׳אֲחִימַן׳, בָּנָה עֲנָת, ׳שֵׁשַׁי׳, בָּנָה אָלוּשׁ, ׳תַּלְמַי׳, בָּנָה תַּלְבּוּשׁ. ׳יְלִידֵי הָעֲנָק׳, שֶׁמַּעֲנִיקִים חַמָּה בְּקוֹמָתָן.

ח עח ״וְחֶבְרוֹן, שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרַיִם״, (שם) מַאי ׳נִבְנְתָה׳? אִילֵימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ, אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן, קֹדֶם שֶׁיִּבְנֶה בַּיִת לִבְנוֹ גָּדוֹל? דִּכְתִיב: (בראשית י׳:ו׳) ״וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּפוּט וּכְנָעַן״, אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבֻנָּה עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן. [וְאֵין לְךָ טָרְשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵחֶבְרוֹן, (משום) דְּקִבְּרֵי בָּהּ שִׁיכְבֵי, וְאֵין לְךָ מְעָלָה בְּכָל הָאָרְצוֹת יוֹתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יג) ״כְּגַן ה׳ כְּאֶרֶץ מִצְרָיִם״. וְאֵין לְךָ מְעָלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יוֹתֵר מִצֹּעַן, דִּכְתִיב: (ישעיהו ל׳:ד׳) ״כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו״, וַאֲפִלּוּ הָכִי, חֶבְרוֹן מְבֻנָּה אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן]. וְחֶבְרוֹן, טָרְשִׁים הֲוָאי? וְהָא כְּתִיב: (שמואל ב ט״ו:ז׳) ״וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ: אֵלְכָה נָּא וַאֲשַׁלֵּם אֶת נִדְרִי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַה׳ בְּחֶבְרוֹן״. וְאָמַר רַב אַוְיָא (אמר רבה בר רב חנן) [וְאִיתֵימָא רַבָּה בַּר בַּר חָנָה]: שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן, וְתַנְיָא: אֵילִים מִמּוֹאָב, כְּבָשִׂים מֵחֶבְרוֹן. מִינָּהּ, אַיְדִי דְּקָלִישָׁא אַרְעָא, עַבְדָא רַעְיָא וְשַׁמִּין קְנָיָנָא.

ט עט ״וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ״, (במדבר י״ג:כ״ה) (וכתיב) ״וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי: מַקִּישׁ הֲלִיכָה לְבִיאָה; מַה בִּיאָה בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָה בְּעֵצָה רָעָה. (שם) ״וַיְסַפְּרוּ לוֹ, וַיֹּאמְרוּ: בָּאנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ, וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא, וְזֶה פִּרְיָהּ, אֶפֶס כִּי עַז הָעָם״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כָּל דִּבֵּר לָשׁוֹן־הָרַע, שֶׁאֵין אוֹמְרִים דִּבְרֵי אֱמֶת בְּתוֹכָלְתוֹ, אֵין מִתְקַיְּמִים בְּסוֹפוֹ.

י פ ״וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה״, (במדבר י״ג:ל׳) אָמַר (רבא) [רַבָּה]: שֶׁהִסִּיתָם בִּדְבָרִים, דְּחַזְיֵיהּ לֵיהוֹשֻׁעַ דְּקָא מִשְׁתָּעֵי, אֲמַרֵי לֵיהּ: דֵּין, רֵישׁ קָטִיעָא יְמַלֵּל? אָמַר כָּלֵב: אִי מִשְׁתָּעֵינָא, אֲמַרֵי בִּי מִלְּתָא וְחַסְמִין לִי, (אשתקינהו ברישא, והדר אמינא להו) אָמַר לָהֶם: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? סַבְרֵי, בִּגְנוּתֵיהּ קָא מִשְׁתָּעֵי, אִישְׁתִּיקוּ. וְאָמַר לָהֶם: וַהֲלֹא הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם! וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם! וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן! אִם יֹאמַר: עֲשׂוּ סֻלָּמוֹת וַעֲלוּ לָרָקִיעַ, לֹא נִשְׁמַע לוֹ?! (שם) ״עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ, כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ, וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ: לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם, כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ״. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: דָּבָר גָּדוֹל דִּבְּרוּ מְרַגְּלִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, ״כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ״, אַל תִּקְרֵי ״מִמֶּנּוּ״, אֶלָּא ״מִמֶּנּוּ״, כְּבָיְכוֹל אֲפִלּוּ בַּעַל הַבַּיִת אֵין יָכוֹל לְהוֹצִיא כֵּלָיו מִשָּׁם.

יא פא ״אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא״, (במדבר י״ג:ל״ב) ״דָּרַשׁ רָבָא: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, וְהֵם חֲשָׁבוּהָ לְרָעָה. אֲנִי חֲשַׁבְתִּיהָ לְטוֹבָה, דִּכְתִיב: ״וַיִּקְחוּ מִפְּרִי הָאָרֶץ״, וְכִי הֵיכִי דְּלִטְרְדוּ, וְלָא לִשְׁאִילוּ אֲבַתְרַיְיהוּ, וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: אִיּוֹב נָח נַפְשֵׁיהּ, וְאִיטְרִידוּ כּוּלֵי עָלְמָא בְּהֶסְפְּדֵיהּ. וְהֵם חֲשָׁבוּהָ לְרָעָה: (במדבר י״ג:ל״ג) ״אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא״. (שם) ״וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם״. אָמַר רַב מְשַׁרְשְׁיָא: מְרַגְּלִים, שַׁקְרֵי הֲווּ. בִּשְׁלָמָא ״וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים״ לְחַיֵּי, אֶלָּא ״וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם״, מְנָא [לָהוּ] יָדְעֵי? וְלָא הִיא, כִּי הֲווּ מַבְרוּ אֲבֵילֵי, תּוּתֵי אַרְזֵי הֲווּ מַבְרֵי לְהוּ, וְכֵיוָן דְּחָזִינְהוּ, סָלוּק בְּאֵילָנָא, שָׁמְעוּ דְּקָא אַמְרֵי: קָא חָזִינָא אִינָשֵׁי דְּדָמוּ לְקַמְצֵי בְּאֵילָנֵי. (שם יד) ״וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא״. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: *)אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, לֵיל תִּשְׁעָה בְּאָב הָיָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הֵם בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם, וַאֲנִי אֶקְבַּע לָהֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת. (שם) ״וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגֹּום אֹתָם בָּאֲבָנִים, וּכְבוֹד ה׳ נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד״. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא: מְלַמֵּד שֶׁנִּטְלוּ אֲבָנִים וְזָרְקוּם כְּלַפֵּי מַעְלָה. (שם) ״וַיֵּמֵתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה׳״, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מְלַמֵּד, שֶׁמֵּתוּ מִיתָה מְשֻׁנָּה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָּא: דָּרַשׁ רַבִּי שִׁילָא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא: מְלַמֵּד, שֶׁנִּשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם וְנָפַל עַל טַבּוּרָם, וְהָיוּ תּוֹלָעִים יוֹצְאִים מִלְּשׁוֹנָם וְנִכְנָסִים בְּטַבּוּרָם, וּמִטַּבּוּרָם נִכְנָסִים בִּלְשׁוֹנָם. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: בְּאַסְכָּרָה מֵתוּ.

יב פב כֵּינָן שֶׁעָלָה אַחֲרוֹן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן, חָזְרוּ מַיִם לִמְקוֹמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ד׳:י״ח) ״וַיְהִי כַּעֲלוֹת הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה׳ מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן, נִתְּקוּ כַפּוֹת רַגְלֵי הַכֹּהֲנִים אֶל הֶחָרָבָה, וַיָּשֻׁבוּ מֵי הַיַּרְדֵּן לִמְקוֹמָם, וַיֵּלְכוּ כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם עַל כָּל גְּדוֹתָיו״. נִמְצָא אָרוֹן וְנוֹשְׂאָיו הַכֹּהֲנִים מִצַּד אֶחָד, וְיִשְׂרָאֵל מִצַּד אֶחָד, נָשָׂא אָרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו וְעָבַר, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבֹר, וַיַּעֲבֹר אֲרוֹן ה׳ וְהַכֹּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם״. וְעַל דָּבָר זֶה נֶאֱנַשׁ עַזָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ו׳:ו׳) ״וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן נָכוֹן, וַיִּשְׁלַח עֻזָּה אֶל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וַיֹּאחֶז בּוֹ, כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר״. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: עֻזָּה, אָרוֹן, נוֹשְׂאָיו נוֹשֵׂא, הוּא עַצְמוֹ, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?!

יג פג ״וַיִּחַר אַף ה׳ בְּעֻזָּה, וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל הַשַּׁל״. (שם) רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר: חַד אָמַר: עַל עִסְקֵי שַׁלּוֹ, וְחַד אָמַר: שֶׁעָשָׂה צְרָכָיו לְפָנָיו. (שם) ״וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֻזָּה בָּא לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: ״עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים״, מָה אָרוֹן לְעוֹלָם קַיָּם, אַף עֻזָּה בָּא לְעוֹלָם הַבָּא. (שם) ״וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרֶץ ה׳ פֶּרֶץ בְּעֻזָּה״. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: שָׁנְשְׁתַּנּוּ פָּנָיו כַּחֲרָרָה. אֶלָּא מֵעַתָּה כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב: ״וַיִּחַר״, הָכִי נַמִּי? הָתָם כְּתִיב: ׳אַף׳, הָכָא לָא כְּתִיב ׳אַף׳.

יד פד דָּרַשׁ רָבָא: מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ דָּוִד? מִפְּנֵי שֶׁקָּרָא לְדִבְרֵי תוֹרָה, ׳זְמִירוֹת׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי״ט:נ״ד) ״זְמִרוֹת הָיוּ לִי חֻקֶּיךָ בְּבֵית מְגוּרָי״. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁכָּתוּב בָּהֶן: (משלי כ״ג:ה׳) ״הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ״, אַתָּה קוֹרֵא אוֹתָן ׳זְמִירוֹת׳? חַיֶּיךָ מַכְשִׁילְךָ בְּדָבָר שֶׁאַפְלוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ז׳:ט׳) ״וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן, כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם, בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ״. וְאֵיהוּ אַתְיֵהּ בַּעֲגָלָתָא.

טו פה ״וַיִּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית שֶׁמֶשׁ, כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן ה׳״, (שמואל א ו׳:י״ט) מִשּׁוּם דְּרָאוּ, ׳וַיִּךְ׳? רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: קוֹצְרִים וּמִשְׁתַּחֲוִים הָיוּ, וְחַד אָמַר: מְילֵי [נַמֵּי] אָמוּר: מַאן אַמְרִיךְ דְּאִימַּרְיָית? וּמַאן (פייסך) [אָתָא עָלָךְ] דְּאִיפַּיְיסַת? (שם) ״וַיִּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ״. רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר, חַד אָמַר: שִׁבְעִים אִישׁ הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כַּחֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ. וְחַד אָמַר: חֲמִשִּׁים אֶלֶף הָיוּ, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים סַנְהֶדְרִין.

טז פו ״וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן ה׳ שִׁשָּׁה צְעָדִים, וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא״. (ש״ב ו) וּכְתִיב: (ד״ה א טו) ״שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים״? אָמַר רַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל: עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: אִם כֵּן, מִלְּאתָ אֶת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּמוֹת! אֶלָּא אָמַר רַב חִסְדָּא: עַל כָּל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שׁוֹר וּמְרִיא, עַל כָּל שִׁשָּׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שִׁבְעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. כְּתִיב: ״גֹּרֶן כִּידֹן״, וּכְתִיב: (ש״ב ו) ״נָכוֹן״. [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: בִּתְחִלָּה, ׳כִּידֹן׳ וְלִבְסוֹף ׳נָכוֹן׳. נִמְצָאתָ [אַתָּה] אוֹמֵר: שִׁלְשָׁה מִינֵי אֲבָנִים הָיוּ; אֶחָד שֶׁהֵקִים מֹשֶׁה בְּעִבֶּר הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים א) ״בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב, הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר״. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: (שם כז) ״וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה

הַזֹּאת״ וְגוֹ׳. וְאֵתְיָא ׳בַּאֵר׳, ׳בַּאֵר׳. וְאֶחָד שֶׁהִקִּים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ד) ״וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן״. וְאֶחָד שֶׁהִקִּים יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן הַיַּרְדֵּן, הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל״.

יז פז תָּנוּ רַבָּנָן: כֵּיצַד כָּתְבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי אֲבָנִים כְּתָבוּהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כז) ״וְכָתַבְתָּ עַל הָאֲבָנִים אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת״. וְאַחַר כָּךְ סָדוּהוּ אוֹתוֹ בַּסִּיד. אָמַר לוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן: לְדִבְרֶיךָ, הֱיֵאךְ לָמְדוּ הַגּוֹיִם אֶת הַתּוֹרָה? אָמַר לוֹ: בֵּינָה יְתֵרָה נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּגּוֹיִם וְשִׂגְּרוּ נוֹטִירִין שֶׁלָּהֶם, וְקִלְּפוּ אֶת הַסִּיד, וְהִשִּׁיאוּהָ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַתֵּם גְּזַר דִּין עַל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְבָאֵר שַׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶם לִלְמֹד תּוֹרָה וְלֹא לָמְדוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַל גַּבֵּי סִיד כְּתָבוּהָ, וְכָתְבוּ לָהֶם לְמַטָּה: (דברים כ) ״לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יְלַמְּדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָם״. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם [הָיוּ] חוֹזְרִין בִּתְשׁוּבָה, [הָיוּ] מְקַבְּלִים אוֹתָם. אָמַר רָבָא בַּר (רב) שִׁילָא: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? דִּכְתִיב: (ישעיה לג) ״וְהָיוּ עִתֵּים מְשָׂרְפוֹת שִׂיד״, עַל עִסְקֵי סִיד. וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר לְךָ: כְּסִיד, מַה סִּיד אֵין לוֹ תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵפָה, אַף אוֹתָן עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין לָהֶם תַּקָּנָה אֶלָּא שְׂרֵפָה. כְּמַאן אַזְלָא הָא דְּתַנְיָא: (דברים כא) ״וְשָׁבְיתָ שִׁבְיוֹ״, לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים (של ארץ ישראל) [שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ], שֶׁאִם חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה, מְקַבְּלִים אוֹתָם, כְּמַאן? כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.

יח פח בּוֹא וּרְאֵה כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם: עָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וּבָאוּ לְהַר גְּרִיזִים וּלְהַר עֵיבָל יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים מִיל, וְאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד בִּפְנֵיהֶם, וְכָל הָעוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם מֵיָּד נִתְרַז, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ג:כ״ז) ״אֶת אֵימָתִי אֲשַׁלַּח לְפָנֶיךָ, וְהַמּוֹתִי אֶת כָּל הָעָם אֲשֶׁר תָּבֹא בָהֶם, וְנָתַתִּי אֶת כָּל אֹיְבֶיךָ אֵלֶיךָ עֹרֶף״. וְאוֹמֵר: (שם טו) ״תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאָבֶן, עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה׳״, זוֹ בֵּיאָה רִאשׁוֹנָה. ״עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ״, זוֹ בֵּיאָה שְׁנִיָּה. אֱמֹר מֵעַתָּה: רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל לֵעָשׂוֹת לָהֶם נֵס בְּבֵיאָה שְׁנִיָּה כְּבֵיאָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁגָּרַם הַחֵטְא. וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְסָדוּהוּ בַּסִּיד וְכָתְבוּ (עליו) [עֲלֵיהֶם] אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ז:ג׳) ״בַּאֵר הֵיטֵב״, וְהֶעֱלוּ עוֹלוֹת וּשְׁלָמִים, וְאָכְלוּ [וַיִּשְׁתּוּ] וְשָׂמְחוּ, וּבֵרְכוּ, וְקִלְּלוּ, וְקִפְּלוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָאוּ וְלָנוּ בַּגִּלְגָּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ד׳:ג׳) ״וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנִּחְתֶּם אוֹתָם בַּמָּלוֹן״. יָכוֹל בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֲשֶׁר תָּלִינוּ בוֹ הַלָּיְלָה״, וּכְתִיב: (שם) ״וְאֵת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן הַיַּרְדֵּן, הֵקִים יְהוֹשֻׁעַ בַּגִּלְגָּל״. תָּנָא: צְרָעָה לֹא עָבְרָה עִמָּהֶם, וְלֹא? וְהָכְתִיב: (שמות כ״ג:כ״ח) ״וְשָׁלַחְתִּי אֶת הַצִּרְעָה לְפָנֶיךָ וְגֵרְשָׁה״ וְגוֹ׳. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: עַל [שְׁפַת] הַיַּרְדֵּן עָמְדָה, וְזָרְקָה בָּהֶם מָרָה, וְסִימַת אֶת עֵינֵיהֶם מִלְמַעְלָה, וְסִרַסְתָּן מִלְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ב׳:ט׳) ״וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם, אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ, וְחָסֹן הוּא כָּאַלוֹנִים, וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל, וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת״. רַב פָּפָּא אָמַר: שְׁתֵּי צְרָעוֹת הָיוּ, חָדָא דִּמְשָׁה וַחֲדָא דִּיהוֹשֻׁעַ; דִּמְשָׁה לָא עָבְרָה, דִּיהוֹשֻׁעַ עָבְרָה.

יט פט מִשְׁנָה. שִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר גְּרִיזִים, וְשִׁשָּׁה שְׁבָטִים עָלוּ לְרֹאשׁ הַר עֵיבָל, וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים וְהָאָרוֹן עוֹמְדִים לְמַטָּה בָּאֶמְצַע. הַכֹּהֲנִים מַקִּיפִין אֶת הָאָרוֹן, וְהַלְוִיִּים אֶת הַכֹּהֲנִים, וְיִשְׂרָאֵל מִזֶּה וּמִזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע ח׳:ל״ג) ״וְכָל יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטָיו עֹמְדִים מִזֶּה וּמִזֶּה לָאָרוֹן נֶגֶד הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם״ וְגוֹ׳. הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה: ״בָּרוּךְ הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת ה׳״, אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן. הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה: (דברים כ״ז:ט״ו) ״אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה״, וְהֵיוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ עוֹנִין אָמֵן, עַד שֶׁגּוֹמְרִים בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיאוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ, וְסָדוּהוּ בְּסִיד, וְכָתְבוּ עֲלֵיהֶם אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״בַּאֵר הֵיטֵב״. וְנָטְלוּ אֶת הָאֲבָנִים, וּבָאוּ וְלָנוּ בְּמִקוֹמָם״.

כ צ גְּמָרָא. מַאי: (יהושע ח) ״וְהַחֲצִיוֹ״? אָמַר רַב כַּהֲנָא: כְּדֶרֶךְ שֶׁחַלּוּקִין כָּאן, כָּךְ חַלּוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד. מֵיתִיבִי: שְׁתֵּי אֲבָנִים טוֹבוֹת הָיוּ לוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל עַל כְּתֵפָיו, אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן, וְשֵׁמוֹת שֶׁל שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים כָּתוּב עֲלֵיהֶם; שִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, וְשִׁשָּׁה עַל אֶבֶן זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כ״ח:י׳) ״שִׁשָּׁה מִשְּׁמֹתָם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת, וְאֶת שְׁמוֹת הַשִּׁשָּׁה הַנּוֹתָרִים עַל הָאֶבֶן הַשֵּׁנִית כְּתוֹלְדוֹתָם״. שְׁנִית כְּתוֹלְדָתָם, וְלֹא רִאשׁוֹנָה כְּתוֹלְדָתָם, מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּדָה מַקְדָּם, וַחֲמִשִּׁים אוֹתִיּוֹת הָיוּ, עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ, וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ עַל אֶבֶן זוֹ. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כְּדֶרֶךְ שֶׁחַלּוּקִין בְּחֲמֵשׁ הַפְּקוּדִים חַלּוּקִין בְּאַבְנֵי אֵפוֹד, אֶלָּא כְּדֶרֶךְ שֶׁחַלּוּקִין בְּחֲמֵשׁ שְׁנֵי, [כֵּיצַד]? בְּנֵי לֵאָה כְּסִדְרָן, בְּנֵי רָחֵל אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן, וּבְנֵי שְׁפָחוֹת בָּאֶמְצַע, וְאֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּם ״כְּתוֹלְדָתָם״? כְּשֵׁמוֹתָם שֶׁקָּרָא לָהֶם אֲבִיהֶם, וְלֹא כַּשֵּׁמוֹת שֶׁקָּרָא לָהֶם מֹשֶׁה; ׳רְאוּבֵן׳ וְלֹא ׳רְאוּבֵנִי׳, ׳שִׁמְעוֹן׳ וְלֹא ׳שִׁמְעוֹנִי׳, ׳דָּן׳ וְלֹא ׳דָּנִי׳, ׳גָּד׳ וְלֹא ׳גָּדִי׳. תִּיוּבְתָּא דְּרַב כַּהֲנָא, תִּיוּבְתָּא! וְאֶלָּא מַאי ׳וְהַחֲצִיוֹ׳? תָּנָא: חֶצְיוֹ שֶׁל מוּל הַר גְּרִיזִים מְרֻבֶּה מֵחֶצְיוֹ שֶׁל מוּל הַר עֵיבָל, מִפְּנֵי שֶׁלִּוִּי לְמַטָּה. אַדְרַבָּה! מִפְּנֵי שֶׁלִּוִּי לְמַטָּה בָּצְרֵי לְהוּ? הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁלִּוִּי לְמַטָּה, בְּנֵי יוֹסֵף עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: (יהושע י״ז:י״ד) ״וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ, לֵאמֹר: מַדּוּעַ נָתַתָּה לִי וְגוֹרָל וְחֶבֶל אֶחָד וְגוֹ׳, וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ: אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה״. אָמַר לָהֶם: לְכוּ וְהַחְבִּיאוּ עַצְמְכֶם בַּיְּעָרִים, שֶׁלֹּא תִּשָּׁלֵט בָּכֶם עַיִן רָעָה, אַמְרֵי לֵיהּ: זַרְעֵיהּ דְּיוֹסֵף לָא שַׁלְטָא בֵּיהּ עֵינָא בִּישָׁא, דִּכְתִיב: (בראשית מ״ט:כ״ב) ״בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן״, וְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אַל תִּקְרֵי ׳עֲלֵי־עָיִן׳, אֶלָּא ׳עוֹלֵי־עַיִן׳. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר: מֵהָכָא: (שם מח) ״וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ״, מַה דָּגִים שֶׁבַּיָּם, מַיִם מְכַסִּים עֲלֵיהֶם, וְאֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, אַף זַרְעוֹ שֶׁל יוֹסֵף, אֵין הָעַיִן שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם. תַּנְיָ חֲמִשִּׁין אוֹתִיּוֹת, חֲמִשִּׁין נְכִי חָדָא הַוְיָן? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הוֹסִיפוּ לְיוֹסֵף אוֹת אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פא) ״עֵדוּת

בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ, בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם״. מַתְקִיף רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: כְּתוֹלְדֹתָם בָּעִינָן? אֶלָּא, בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, ״בְּנֵימִן״ כְּתִיב, וְהָכָא, ״בִּנְיָמִין״ שָׁלֵם, כְּדִכְתִיב: (בראשית ל״ה:י״ח) ״וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין״.

כא צא אָמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: יוֹסֵף שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בַּסֵּתֶר, (זכה ו) הוֹסִיפוּ לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. יְהוּדָה שֶׁקִּדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפַרְהֶסְיָא, (זכה ו) נִקְרָא כֻּלּוֹ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. יוֹסֵף מַאי הִיא? דִּכְתִיב: (בראשית לט) ״וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: [מְלַמֵּד], שֶׁשְּׁנֵיהֶם לִדְבַר עֲבֵרָה נִתְכַּוְּונוּ. ״וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ״, רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ מַמָּשׁ נִכְנַס. וְחַד אָמַר: לַעֲשׂוֹת צָרְכָיו נִכְנַס. (שם) ״וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם״, אֶפְשָׁר בַּיִת גָּדוֹל כְּבֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, וְלֹא הָיָה בּוֹ אִישׁ?! תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אוֹתוֹ הַיּוֹם יוֹם אֵידָם הָיָה, וְהָלְכוּ כֻּלָּם לְבֵית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלָּהֶם, וְהֵיא אָמְרָה לָהֶם: חוֹלָה אֲנִי. אָמְרָה: אֵין לָהּ יוֹם, שֶׁיּוֹסֵף נִזְקָק לָהּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה. (שם) ״וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בִּבְגָדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי״. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּאתָה דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנִרְאֵית לוֹ בַּחַלּוֹן. אָמַר לֵיהּ: יוֹסֵף, (יוסף) עֲתִידִין אַחֶיךָ שֶׁיִּכָּתְבוּ עַל אַבְנֵי אֵפוֹד, וְאַתָּה בֵּינֵיהֶם, רְצוֹנְךָ שֶׁיִּמָּחֶה שִׁמְךָ מִבֵּינֵיהֶם, וְתִקָּרֵא רוֹעֵה זוֹנוֹת? שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כט) ״וְרוֹעֶה זוֹנוֹת יְאַבֵּד הוֹן״? מִיָּד: (בראשית מט) ״וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: מְלַמֵּד, שֶׁשָּׁבָה קַשְׁתּוֹ לְאֵיתָנָהּ. (שם) ״וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו״, מְלַמֵּד שֶׁנָּעַץ (צפרניו) [יָדָיו] בַּקַּרְקַע, וְיָצָאת (ש״ז) [תַּאֲוָתוֹ] מִבֵּין צִפָּרְנֵי יָדָיו. (שם) ״מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב״, מִי גָּרַם לוֹ שֶׁיִּכָּתֵב שְׁמוֹ עַל (גבי) [אַבְנֵי] אֵפוֹד? אֶלָּא אֲבִיר יַעֲקֹב. ״מִשָּׁם רוֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל״, מִשָּׁם זָכָה (יוסף ונקרא) [וְנַעֲשָׂה] רוֹעֶה, (ישראל) שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פ) ״רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף״. תָּנָא: רָאוּי הָיָה יוֹסֵף לָצֵאת מִמֶּנּוּ שְׁנֵים־עָשָׂר שְׁבָטִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב אָבִיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית לז) ״אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב, יוֹסֵף״, אֶלָּא, שֶׁיָּצְאת שִׁכְבַת זַרְעוֹ מִבֵּין צִפָּרְנָיו, וְאַף עַל פִּי כֵן יָצְאוּ מִבְּנָיְמִין אָחִיו, וְכֻלָּן נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם מו) ״וּבְנֵי בִנְיָמִן: בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וְרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדּ״. ׳בֶּלַע׳, שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאֻמּוֹת. ׳בֶּכֶר׳, שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמּוֹ. ׳אַשְׁבֵּל׳, שֶׁשָּׁבוּ אֵל. ׳גֵּרָא׳, שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיוֹת. ׳וְנַעֲמָן׳, שֶׁנָּעִים בְּיוֹתֵר. ׳אֵחִי וְרֹאשׁ׳, אָחִי וְרֹאשִׁי הוּא. ׳מֻפִּים׳ ׳וְחֻפִּים׳, הוּא לֹא רָאָה בְּחֻפָּתִי וַאֲנִי לֹא רָאִיתִי בְּחֻפָּתוֹ. ׳וָאָרְדּ׳, אֵיכָא דְּאָמְרִי: שֶׁיָּרַד לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאֵיכָא דְּאָמְרִי: שֶׁפָּנָיו דּוֹמִין לְוֶרֶד.

כב צב אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף: (בראשית מ״א:מ״ד) ״וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ״, אָמְרוּ לוֹ אִצְטַגְנִינָיו: עֶבֶד שֶׁלְּקָחוֹ רַבּוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף, תַּמְשִׁילֵהוּ עָלֵינוּ? אָמַר לָהֶן: גְּנוּבֵי מַלְכוּת אֲנִי רוֹאֶה בּוֹ. אָמְרוּ לֵיהּ: אִם כֵּן יֵהָא יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לְשׁוֹן. (אמר להן: אי הכי למחר איבדקיה, בליליא) בָּא גַּבְרִיאֵל וְלִמְּדוֹ שִׁבְעִים לְשׁוֹן. לָא הֲוָה קָא גָּמִיר, הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְּׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פא) ״עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ, בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם, שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע״. לְצַפְרָא, כָּל לִישָׁנָא דְּאִשְׁתָּעֵי פַּרְעֹה בַּהֲדֵיהּ, אַהֲדַר לֵיהּ אִיהוּ. לְסוֹף הֲוָה קָא מִשְׁתָּעֵי יוֹסֵף בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְלָא הֲוָה פַּרְעֹה יָדַע מַאי הֲוָה קָאָמַר, (אמר ליה: מאי האי? אמר ליה: לשון הקודש,) אָמַר לֵיהּ: אַגְמְרֵן! אַגְמְרֵיהּ, וְלָא הֲוָה קָא גָּמִיר. אָמַר לֵיהּ: אִשְׁתַּבַּע לִי דְּלָא מְגַלֵּית. אִשְׁתַּבַּע לֵיהּ. כִּי קָאָמַר לֵיהּ יוֹסֵף: (בראשית ג) ״אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר״, אָמַר לֵיהּ: זִיל אִיתְּשֵׁיל אַשְׁבוּעָתָךְ. אָמַר לֵיהּ: אִיתְּשֵׁיל נַמִּי אַדִּידָךְ! וְאַף עַל גַּב דְּלָא נִיחָא לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: (בראשית נ׳:ו׳) ״עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ״.

כג צג יְהוּדָה, מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹמְדִים עַל שְׂפַת הַיָּם, הָיוּ שְׁבָטִים (מדיינים) [מְנַצְּחִין] זֶה עִם זֶה. זֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם. קָפַץ שִׁבְטוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְיָרַד תְּחִלָּה לַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ס״ח:כ״ח) ״שָׁם בִּנְיָמִן צָעִיר רֹדֵם״. אַל תִּקְרֵא: ׳רֹדֵם׳, אֶלָּא ׳יָרַד יָם׳. וְהָיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה רוֹגְמִין אוֹתָם שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם״, (״שרי זבולון שרי נפתלי״.) לְפִיכָךְ זָכָה בִּנְיָמִין לְהַצְדִּיק וְנַעֲשָׂה אֲשֶׁפִּיזְכָּן לַגְּבוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״ג:י״ב) ״וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן״. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: לֹא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם, וְזֶה אוֹמֵר: אֵין אֲנִי יוֹרֵד תְּחִלָּה לַיָּם. קָפַץ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב וְיָרַד לַיָּם תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע י״ב:א׳) ״סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם, וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל, וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל וְעִם קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן״, וְעָלָיו מְפֹרָשׁ בַּקָּבָלָה: (תהילים ס״ט:ב׳-ג׳) ״הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ, טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה וְגוֹ׳. אַל תִּשְׁטְפֵנִי שִׁבֹּלֶת מַיִם, וְאַל תִּבְלָעֵנִי מְצוּלָה, וְאַל תֶּאְטַר עָלַי בְּאֵר פִּיהָ״. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה מֹשֶׁה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יְדִידַי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתָּה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה [לְפָנַי]? אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מַה יֵּשׁ לִי לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: (שמות י״ד:ט״ו-ט״ז) ״דַּבֵּר אֶל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבְקָעֵהוּ״ וְגוֹ׳. לְפִיכָךְ זָכָה יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת מֶמְשָׁלָה בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קי״ד:ב׳) ״הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו״. מַאי טַעְמָא ״הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ, יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו״, מִשּׁוּם דְּ״הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס״.

כד צד תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר לְוִי לְמַטָּה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לֵוִי לְמַעְלָה, וְאִי־אֶפְשָׁר לוֹמַר לְמַעְלָה, שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר לְמַטָּה, הָא כֵּיצַד? זְקֵנִי כְּהֵנָה וּלְוִיָּה לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר לְמַעְלָה. רַבִּי יְאשִׁיָּה אוֹמֵר: כָּל הָרָאוּי לְשָׁרֵת, לְמַטָּה, וְהַשְּׁאָר, לְמַעְלָה. רַבִּי אוֹמֵר: אֵלּוּ וָאֵלּוּ לְמַטָּה עוֹמְדִים, הָכְהוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה, כְּלַפֵּי הַר עֵיבָל וּפָתְחוּ בִּקְלָלָה (האי). [ומאי] (דברים כז) ׳עַל׳? עַל, בְּסָמוּךְ, כִּדְתַנְיָא: (ויקרא כד) ״וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת

לְבִנָה זַכָּה״, רַבִּי אוֹמֵר: ״עַל׳, בְּסָמוּךְ], אַתָּה אוֹמֵר ״עַל׳ בְּסָמוּךְ אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא ״עַל׳ מַמָּשׁ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: (שמות מ) ״וְסַכֹּתָ עַל הָאָרֹן אֶת הַפָּרֹכֶת״, הֲוֵי אוֹמֵר: ״עַל׳ בְּסָמוּךְ.

כה צה פִּסְקָא. הָפְכוּ פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הַר גְּרִיזִים וּפָתְחוּ בִּבְרָכָה וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן: ׳בָּרוּךְ׳ בִּכְלָל, ׳וּבָרוּךְ׳ בִּפְרָט. ׳אָרוּר׳ בִּכְלָל, ׳וְאָרוּר׳ בִּפְרָט. ׳לִלְמֹד וּלְלַמֵּד׳, ׳לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת׳. חֲרֵי כָּאן אַרְבַּע. אַרְבַּע וְאַרְבַּע חֲרֵי כָּאן שְׁמוֹנָה, שְׁמוֹנָה וּשְׁמוֹנָה חֲרֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה, וְכֵן בְּסִינַי, וְכֵן בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ח:ס״ט) ״אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה״ וְגוֹ׳. וּכְתִיב: ״וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם״ וְגוֹ׳. נִמְצָא אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת עַל כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן מוֹצִיא הַר גְּרִיזִים וְהַר עֵיבָל, וּמַכְנִיס אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר. וּבִפְלוּגְתָּא דְּהַנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כְּלָלוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי, וּפְרָטוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּלָלוֹת וּפְרָטוֹת נֶאֶמְרוּ בְּסִינַי, וְנִשְׁנוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְנִשְׁתַּלְשׁוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, וְאֵין לְךָ כָּל [דָּבָר] מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. אָמַר רַבִּי: לְדִבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֵין לְךָ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה, שֶׁכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה בְּרִיתוֹת שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים, נִמְצָא לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַבִּי מְשַׁרְשִׁיָא: עַרְבָא, וְעַרְבָא דְּעַרְבָא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ.

כו צו דָּרַשׁ רַב יְהוּדָה בַּר נַחְמָנִי מְתַרְגְּמָנֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ לֹא נֶאֶמְרָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל נוֹאֵף וְנוֹאֶפֶת, (שנאמר) (דברים כ״ז:ט״ו) ״אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה פֶסֶל וּמַסֵּכָה תּוֹעֲבַת ה׳״ וְגוֹ׳, דְּעָבִיד פֶּסֶל וּמַסֵּכָה, בְּאָרוּר סָגֵי לֵיהּ? אֶלָּא זֶה שֶׁבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד בֵּן (והלך לבין העובדי כוכבים) וְעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אֲרוּרִים אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל זֶה שֶׁכָּךְ גָּרְמוּ לוֹ.

כז תַּנְיָא אִידָךְ: (במדבר ו) ״כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ! אַתָּה אוֹמֵר בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכִנּוּי? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי״, שְׁמִי הַמְיֻחָד לִי. יָכוֹל אַף בִּגְבוּלִין כֵּן? נֶאֱמַר כָּאן: ״וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי״, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן: ״לָשׂוּם אֶת שְׁמִי שָׁם״, מַה לְּהַלָּן בֵּית־הַבְּחִירָה, אַף כָּאן בְּבֵית־הַבְּחִירָה. רַבִּי יְאשִׁיָּה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: (שמות כ) ״בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ״, בְּכָל מָקוֹם, סַלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, מִקְרָא זֶה מְסֹרָס הוּא, ״בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ, שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי״, וְהֵיכָן אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ? בְּבֵית הַבְּחִירָה, שָׁם אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי, בְּבֵית הַבְּחִירָה.

כח צז אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְאַוֶּה לִבְרָכַת כֹּהֲנִים? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר ו׳:כ״ז) ״וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם״. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: (מנין שכל) [כָּל] כֹּהֵן שֶׁמְּבָרֵךְ, מִתְבָּרֵךְ, וְשֶׁאֵין מְבָרֵךְ, אֵין מִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית יב) ״וַאֲבָרְכָה מְבָרֲכֶיךָ״.

כט צח וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין נוֹתְנִין כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה לְבָרֵךְ, אֶלָּא לְטוֹב עַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ב:ט׳) ״טוֹב עַיִן הוּא יְבֹרָךְ, כִּי נָתַן מִלַּחְמוֹ לַדָּל״. אַל תִּקְרֵי ׳יְבֹרָךְ׳, אֶלָּא ׳יְבֹרָךְ׳. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: מִנַּיִן שֶׁאַפִּלּוּ עוֹפוֹת (שמים) מַכִּירִין בְּצָרַת־עַיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי א׳:י״ז) ״כִּי חִנָּם מְזֹרָה הֶרֶשֶׁת בְּעֵינֵי כָּל בַּעַל כָּנָף״. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל הַנֶּהֱנֶה מִצָּרַת־עַיִן, עוֹבֵר בִּלְאו, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כג) ״אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע־עָיִן וְגוֹ׳, כִּי כְמוֹ שָׂעַר בְּנַפְשׁוֹ כֵּן הוּא״ וְגוֹ׳. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ׳אַל תִּלְחַם׳, ׳וְאַל תִּתְאָו׳. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין עֶגְלָה עֲרוּפָה בָּאָה אֶלָּא בִּשְׁבִיל צָרַת־עַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״א:ז׳) ״וְעָנוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ״, וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה שֶׁזִּקְנֵי בֵית־דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם? אֶלָּא, לֹא בָא לְיָדֵינוּ וּפְטָרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוֹנוֹת, לֹא רְאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה.

ל אָמַר רָבָא בַּר רַב הוּנָא: כֵּינָן שֶׁנִּפְתַּח סֵפֶר תּוֹרָה, אָסוּר לְסַפֵּר אֲפִלּוּ בִּדְבַר הֲלָכָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ח׳:ה׳) ״וּכְפִתְחוֹ עָמְדוּ״, וְאֵין ׳עֲמִידָה׳ אֶלָּא שְׁתִיקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ב:ט״ז) ״וְהוֹחַלְתִּי כִּי לֹא יְדַבֵּרוּ, כִּי עָמְדוּ לֹא עָנוּ עוֹד״. רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: מֻהָכָא, (נחמיה ח׳:ג׳) ״וְאָזְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה״. [וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: כָּל כֹּהֵן שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים קל״ד:ב׳) ״שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ, וּבָרְכוּ אֶת ה׳״].

לא צט שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ: בַּמָּה הֶאֱרַכְתָּ יָמִים? אָמַר לָהֶם: מֵימַי לֹא עָשִׂיתִי קַפַּנְדַּרְיָא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְלֹא פָסַעְתִּי עַל רֹאשֵׁי עַם קֹדֶשׁ, וְלֹא נָשָׂאתִי כַּפַּי בְּלֹא בְּרָכָה. מַאי מְבָרֵךְ? אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: ״אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדֻּשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה״. כִּי עָקַר כַּרְעֵיהּ (למיסק) מַאי אוֹמֵר? ״יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ, [שֶׁתְּהֵא בְּרָכָה זוֹ, שֶׁצִּוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יְהֵא בָּהּ מִכְשׁוֹל וְעָוֹן״. וְכִי מְהַדַּר אַפֵּיהּ מִצִּבּוּרָא מַאי אָמַר? אַדְּבְרִיהּ רַב חִסְדָּא לְרַב עוּקְבָא וְדָרַשׁ: ״רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עָשִׂינוּ מַה שֶּׁגָּזַרְתָּ עָלֵינוּ, עֲשֵׂה עִמָּנוּ מַה שֶּׁהִבְטַחְתָּנוּ״. (דברים כ״ו:ט״ו) ״הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם״ וְגוֹ׳, אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִים לָכֹף קִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן, עַד שֶׁיַּחְזְרוּ פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר. אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת ׳כֹּהֲנִים׳, עַד שֶׁיִּכְלֶה אָמֵן מִפִּי הַצִּבּוּר, וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה, עַד שֶׁיִּכְלֶה דִּבּוּר מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַצִּבּוּר

רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת אָמֵן, עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַכֹּהֲנִים, וְאֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַתְחִיל בִּבְרָכָה אַחֶרֶת, עַד שֶׁיִּכְלֶה אָמֵן מִפִּי הַצִּבּוּר. וְאָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְהַחֲזִיר פְּנֵיהֶם מִן הַצִּבּוּר עַד שֶׁיַּתְחִיל שָׁלִיחַ צִבּוּר בְּ"שִׂים־ שָׁלוֹם", וְאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲקֹר רַגְלֵיהֶם וְלֵילֵךְ עַד שֶׁיְּגְמֹר שָׁלִיחַ צִבּוּר "שִׂים־שָׁלוֹם". וְאָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לַעֲנוֹת אָמֵן עַד שֶׁתִּכְלֶה בְּרָכָה מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה עַד שֶׁיִּכְלֶה אָמֵן מִפִּי הַצִּבּוּר, וְאֵין הַמְתַרְגֵּם רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּתַרְגּוּם, עַד שֶׁיִּכְלֶה פָּסוּק מִפִּי הַקּוֹרֵא, וְאֵין הַקּוֹרֵא רַשַּׁאי לְהַתְחִיל בְּפָסוּק אַחֵר, עַד שֶׁיִּכְלֶה תַּרְגּוּם מִפִּי הַמְתַרְגֵּם. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמַּפְטִיר בְּנָבִיא צָרִיךְ שֶׁיְּקָרֵא בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַמַּפְטִיר רַשַּׁאי לְהַפְטִיר בְּנָבִיא, עַד שֶׁיִּגְלֹל סֵפֶר תּוֹרָה. וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין שְׁלִיחַ צִבּוּר רַשַּׁאי לְהַפְשִׁיט אֶת הַתֵּבָה בְּצִבּוּר מִפְּנֵי כְּבוֹד צִבּוּר]. וְאָמַר רַבִּי תַּנְחוּם, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: אֵין הַצִּבּוּר רַשָּׁאִין לָצֵאת, עַד שֶׁיְּנַטֵּל סֵפֶר תּוֹרָה וְיַנִּיחַ בְּמְקוֹמוֹ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: עַד שֶׁיֵּצֵא, וְלָא פְּלִיגִי, הָא דְּאִיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא, הָא דְּלֵיכָּא פִּיתְחָא אַחֲרִינָא].

לב אָמַר רָבָא: בַּר אֲהִינָא, אִסְבְּרָה לִי: (דברים י"ג:ה') "אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלֵכוּ". בְּזְמַן שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, מָה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר רַב חִסְדָּא: (תהילים ק"ג:כ"א) "בָּרְכוּ ה' מַלְאָכָיו גִּבֹּרֵי כֹחַ וְגוֹ', בָּרְכוּ ה' כָּל צְבָאָיו מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ. בָּרְכוּ ה' כָּל מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ, בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת ה'". בְּמוּסְפֵי דְּשַׁבְּתָא מָה הֵן אוֹמְרִים? אָמַר רַב אַסִי: (שם קלד) "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה בָּרְכוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה' וְגוֹ'. שְׂאוּ יְדֵכֶם קֹדֶשׁ, וּבָרְכוּ אֶת ה'". (שם קלה) "בָּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן שֹׁכֵן יְרוּשָׁלָיִם, הַלְלוּיָהּ". וְלִימְרוּ נַמֵּי: "יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן", דִּכְתִיב בְּהַהוּא עִנְיָנָא? אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: מִתּוֹךְ שֶׁהַתְחִיל בִּבְרָכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מְסַיֵּם בִּבְרָכוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בְּמִנְחָתָא דְּתַעֲנִיתָא מַאי אוֹמְרִים? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: (ירמיהו י"ד:ז') "אִם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ, ה' עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ". (שם) "מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה, לָמָּה תִהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ וְגוֹ'. לָמָּה תִהְיֶה כְּאִישׁ נְדֵהָם, כְּגִבּוֹר לֹא יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ" וְגוֹ'. בִּנְעִילָה דְּיוֹמָא דִּכְפּוּרֵי מַאי אָמוּר? אָמַר מַר זוּטְרָא, וְאַמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא: (תהילים קכ"ח:ד'-ה') "הִנֵּה כִּי־כֵן יְבֹרַךְ גֶּבֶר יְרֵא ה'. יְבָרֶכְךָ ה' מִצִּיּוֹן, וּרְאֵה בְטוּב יְרוּשָׁלָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, וּרְאֵה בָנִים לְבָנֶיךָ שָׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל".

לג ק אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: מֵרֵישׁ חֲוָה אֲמִינָא, עַנְוָתָנָא אֲנָא. כֵּיוָן דַּחֲזִיתֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא דְּמִן עַכּוֹ, דְּאִיהוּ אָמַר חֲדָא טַעְמָא וְאָמַר אַמּוֹרֵיהּ חַד טַעְמָא וְלָא קָפִיד, אֲמִינָא, לָאו עַנְוָתָנָא אֲנָא. מַאי עַנְוָתָנוּתֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ? דְּאָמְרָה לָהּ דְּבִיתְהוּ דְּאַמּוֹרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ לְדְבִיתְהוּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ: הַאי דִּידָן לָא צָרִיךְ לֵיהּ לְהַאי דִּידָךְ, וְהַאי דְּגָחִין וְזָקִיף עֲלֵיהּ, יִקְרֵא (דמלכותא) [בְּעַלְמָא] הוּא דְּעָבַד לֵיהּ. אַזְלָא דְּבִיתְהוּ אָמְרָה לֵיהּ לְרַבִּי אַבָּהוּ. אָמַר לָהּ: וּמַאי נַפְקָא לָךְ מִינָּהּ, מִינִי וּמִינֵיהּ יִתְקַלֵּס עִילָּאָה. וְתוּ אִימְנוּ רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ לְמִנּוּיֵיהּ בְּרֵישׁ מְתִיבְתָּא. [כֵּיוָן דְּ]חַזְיֵיהּ לְרַבִּי אַבָּא דְּמִן עַכּוֹ [דתפסי] [דְּנָפְשִׁי] לֵיהּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת, אָמַר לְהוּ: אִית לְכוּ רַבָּה. (ספרים אחרים: אמר להו: עד דמצלנא ליה לרבי אבא, לא אתא עד דאציל ליה.)

לד קא רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אִיקְּלְעוּ לְהַהוּא אַתְרָא. רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא דָּרִישׁ שְׁמַעְתָּא, וְרַבִּי אַבָּהוּ דָּרִישׁ אַגַּדְתָּא. שָׁבְקוּ כּוּלֵי עָלְמָא לְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, וְאַתּוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ. חָלַשׁ דַּעְתֵּיהּ. אָמַר לָהֶם רַבִּי אַבָּהוּ: אֶמְשֹׁל לָכֶם מָשָׁל, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, שֶׁנִּכְנְסוּ לְעִיר אַחַת, אֶחָד מוֹכֵר מִינֵי אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, וְאֶחָד מוֹכֵר מִינֵי סְדָקִית, עַל מִי שֶׁמּוֹכֵר מִינֵי סְדָקִית? כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא הֲוָה אָזֵיל רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וּמַלְוֵי בַּהֲדֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ עַד בָּבָא דְּאוּשְׁפִּיזֵיהּ, מִשּׁוּם יְקָרָא דְּבֵי קֵיסָר. הַהוּא יוֹמָא אַלְוֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא [עַד אוּשְׁפִּיזֵיהּ], וַאֲפִלּוּ הָכִי לָא אִתּוֹתַב דַּעְתֵּיהּ מִינֵיהּ.

לה קב אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לְעוֹלָם תְּהֵא אֵימַת צִבּוּר עָלֶיךָ, שֶׁהָרֵי כֹּהֲנִים, פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי הָעָם, וַאֲחוֹרֵיהֶם כְּלַפֵּי שְׁכִינָה. רַב נַחְמָן אָמַר: מֵהָכָא, (ד"ה א כח) "וַיָּקֶם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וַיֹּאמֶר", שְׁמָעוּנִי אַחַי וְעַמִּי", אִם ׳אַחַי׳ לָמָּה ׳עַמִּי׳? וְאִם ׳עַמִּי׳ לָמָּה ׳אַחַי׳? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּךְ אָמַר לָהֶם דָּוִד לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם שׁוֹמְעִים לִי, ׳אַחַי׳ אַתֶּם, וְאִם לָאו, ׳עַמִּי׳ אַתֶּם וַאֲנִי רוֹדֶה אֶתְכֶם בְּמַקֵּל.

לו תָּנוּ רַבָּנָן: מִנַּיִן שֶׁאֵין עוֹנִין אָמֵן בַּמִּקְדָּשׁ? שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ט':ה') "קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם עַד הָעוֹלָם". וּמִנַּיִן שֶׁעַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה תְּהִלָּה? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) [וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ] וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה", עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה תֵּן לוֹ תְּהִלָּה.

לז מַתְנִיתִין. [בִּרְכוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל כֵּיצַד? חַזַּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנָהּ לוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנָהּ לַסְּגָן, וְהַסְּגָן נוֹתְנָהּ לְכֹהֵן גָּדוֹל, וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא (ויקרא ט"ז:א') "אַחֲרֵי מוֹת", (שם כג) וְ"אַךְ בֶּעָשׂוֹר", וְגוֹלֵל אֶת הַתּוֹרָה וּמַנִּיחָהּ בְּחֵיקוֹ וְאוֹמֵר: יוֹתֵר מִמַּה שֶׁקָּרִיתִי לִפְנֵיכֶם, כָּתוּב כָּאן. (במדבר כט) "וּבָעָשׂוֹר" שֶׁבְּחֲמִשָּׁה שֶׁבְּהַקְהֵל, קוֹרֵא עַל פֶּה, וּמְבָרֵךְ עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה בְּרָכוֹת; עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה, וְעַל הַהוֹדָיָה, וְעַל מְחִילַת הֶעָוֹן, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל יִשְׂרָאֵל, וְעַל הַכֹּהֲנִים, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְהַשְׁאָר, תְּפִלָּה. גְּמָרָא. שְׁמַעַתְ מִינָּהּ: חוֹלְקִין כָּבוֹד לַתַּלְמִיד בִּמְקוֹם הָרַב. אָמַר אַבַּיֵי: כּוּלָּהּ מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּכֹהֵן גָּדוֹל הוּא. וְכֹהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמְקַבֵּל וְקוֹרֵא וְכוּ'. עוֹמֵד, מִכְּלָל, דְּיוֹשֵׁב הוּא? וְהָאָמַר מַר: אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד! שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל ב ז':י"ח) "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר מִי אָנֹכִי" וְגוֹ'. כִּדְאָמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֶזְרַת נָשִׁים, הָכָא נַמִּי בְּעֶזְרַת נָשִׁים. מֵיתִיבִי: וְהֵיכָן

קוֹרִין בּוֹ? בָּעֲזָרָה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: בְּהַר־הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: (נחמיה ח׳:ג׳) ״וַיִּקְרָא בוֹ לִפְנֵי הָרְחוֹב אֲשֶׁר לִפְנֵי שַׁעַר הַמַּיִם״, אָמַר רַב חִסְדָּא: בְּעֶזְרַת נָשִׁים].

לח קג מִשְׁנָה. ׳פָּרָשַׁת הַמֶּלֶךְ׳ כֵּיצַד? מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג, בַּשְּׁמִינִי, בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית עוֹשִׂין לוֹ בִּימָה שֶׁל עֵץ בָּעֲזָרָה, וְהוּא יוֹשֵׁב עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ל״א:י׳) ״מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת״ וְגוֹ׳. חַזָּן הַכְּנֶסֶת נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה וְנוֹתְנוֹ לִרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נוֹתְנוֹ לַסְּגָן וְהַסְּגָן נוֹתְנוֹ לְכֹהֵן גָּדוֹל וְכֹהֵן גָּדוֹל נוֹתְנוֹ לַמֶּלֶךְ וְהַמֶּלֶךְ עוֹמֵד וּמְקַבֵּל, וְיוֹשֵׁב וְקוֹרֵא. אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ עָמַד וְקִבֵּל וְקָרָא עוֹמֵד, וְשִׁבְּחוּהוּ חֲכָמִים. וּכְשֶׁהִגִּיעַ אֵצֶל: (שם יז) ״לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא״, זָלְגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת, אָמְרוּ לוֹ: לֹא תִתְיָרֵא, אַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ, אָחִינוּ אַתָּה, אָחִינוּ אַתָּה. וְקוֹרֵא מִתְּחִלַּת: (שם א) ״אֵלֶּה הַדְּבָרִים״ [עַד ״שְׁמַע״, וּ״שְׁמַע״, ״וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ״, ״עַשֵּׂר־תְּעַשֵּׂר״, ״כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר״, וּפָרָשַׁת הַמֶּלֶךְ, בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת, עַד שֶׁגּוֹמֵר כָּל הַפָּרָשָׁה. בְּרָכוֹת שֶׁכֹּהֵן גָּדוֹל מְבָרֵךְ אוֹתָן, הַמֶּלֶךְ מְבָרֵךְ אוֹתָן, אֶלָּא שֶׁנּוֹתֵן שֶׁל רַגְלַיִם תַּחַת מְחִילַת הֶעָוֹן. [גְּמָרָא. בַּשְּׁמִינִי, סַלָּקָא דַּעְתָּךְ? אִימָא בַּשְּׁמִינִית].

לט קד פִּסְקָא. וּכְשֶׁהִגִּיעַ ל״לֹא תוּכַל״ וְכוּ׳. תָּנָא מִשּׁוּם רַבִּי נָתָן: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְחַיְּבוּ שׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּלָיָה, מִפְּנֵי שֶׁחִנְּפוּ לוֹ לְאַגְרִיפַּס הַמֶּלֶךְ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלְפְּתָא: מִיּוֹם שֶׁגָּבְרָה אֱגְרוֹפָהּ שֶׁל חֲנֻפָּה נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: מַעֲשַׂי גְּדוֹלִים מִמַּעֲשֶׂיךָ. דָּרַשׁ רַב יְהוּדָה בַּר מַעֲרָבָא, וְאִי תֵּימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי: מֵאֲחַר לְהַחֲנִיף לָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל״ב:ה׳) ״לֹא יִקָּרֵא עוֹד לְנָבָל נָדִיב, וּלְכִילַי לֹא יֵאָמֵר שׁוֹעַ״. מִכְּלָל, דְּבָעוֹלָם הַזֶּה שָׁרִי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר״ מֵהָכָא, (בראשית ל״ג:י׳) ״כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי״. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי לֵוִי, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי: מָשָׁל דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאָדָם שֶׁזִּמֵּן אֶת חֲבֵרוֹ לִסְעוּדָה, וְיוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְהָרְגוֹ. אָמַר לוֹ: טַעַם תַּבְשִׁיל זֶה שֶׁאֲנִי טוֹעֵם, כְּתַבְשִׁיל שֶׁטָּעַמְתִּי בְּבֵית הַמֶּלֶךְ. אָמַר: יָדַע לֵיהּ מַלְכָּא לְהַאי, מִסְתַּפִּינָא לְמִקְטָלֵיהּ.

מ קה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנֻפָּה, מֵבִיא ׳אַף׳ לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ל״ו:י״ג) ״וְחַנְפֵי לֵב יָשִׂימוּ אָף״, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״לֹא יְשַׁוְּעוּ כִּי יֶאֱסָרֵם״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנֻפָּה, אַפִּלּוּ עֲבָרִין שֶׁבְּמֵעֵי אִמָּן מְקַלְלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי כ״ד:כ״ד) ״אֹמֵר לָרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה, יִקְּבֻהוּ עַמִּים, יִזְעָמוּהוּ לְאֻמִּים״. וְאֵין ׳קוּב׳ אֶלָּא קְלָלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ״ג:ח׳) ״מָה אֶקֹּב לֹא קַבֹּה אֵל״. וְאֵין ׳לְאֻמִּים׳ אֶלָּא עֲבָרִין, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כ״ה:כ״ג) ״וּלְאֹם מִלְאֹם יֵאָמֵץ״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲנֻפָּה, נוֹפֵל בְּגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ה׳:כ׳) ״הוֹי הָאֹמְרִים לָרַע טוֹב, וְלַטּוֹב רָע, שָׂמִים חֹשֶׁךְ לְאוֹר, וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ, שָׂמִים מַר לְמָתוֹק, וּמָתוֹק לְמָר״. מַה כְּתִיב אַחֲרָיו: ״לָכֵן כְּאֶכֶל קַשׁ לְשׁוֹן אֵשׁ, וַחֲשַׁשׁ לֶהָבָה יִרְפֶּה, שָׁרְשָׁם כַּמָּק יִהְיֶה, וּפִרְחָם כָּאָבָק יַעֲלֶה״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמַּחֲנִיף (לרשע) [לַחֲבֵרוֹ], סוֹף נוֹפֵל בְּיָדוֹ, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיָדוֹ, נוֹפֵל בְּיַד בְּנוֹ, וְאִם אֵינוֹ נוֹפֵל בְּיַד בְּנוֹ, נוֹפֵל בְּיַד בְּנוֹ שֶׁל בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיהו כ״ח:ה׳) ״וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אֶל חֲנַנְיָה הַנָּבִיא וְגוֹ׳, אָמֵן, כֵּן יַעֲשֶׂה ה׳, יָקֵם ה׳ אֶת דְּבָרֶיךָ״ וְגוֹ׳. וּכְתִיב: (שם לז) ״וַיְהִי הוּא בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן, וְשָׁם בַּעַל פְּקֻדֹת, וּשְׁמוֹ יִרְאִיָּה בֶּן שֶׁלֶמְיָה בֶּן חֲנַנְיָה, וַיִּתְפֹּשׂ אֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא״ וְגוֹ׳. וּכְתִיב: (שם) ״וַיִּתְפְּשׂוּ יִרְאִיָּה בִּירְמְיָהוּ, וַיְבִאֵהוּ אֶל הַשָּׂרִים״. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנֻפָּה, מְאוּסָה כְּנִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב ט״ו:ל״ד) ״כִּי עֲדַת חָנֵף גַּלְמוּד״. שֶׁכֵּן בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין לִ׳נִדָּה׳, ׳גַּלְמוּדָה׳. מַאי ׳גַּלְמוּדָה׳? גְּמוּלָהּ דָּא מִבַּעְלָהּ. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל עֵדָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲנֻפָּה, לְסוֹף גּוֹלָה, כְּתִיב הָכָא: ״כִּי עֲדַת חָנֵף גַּלְמוּד״, וּכְתִיב הָתָם: (ישעיהו מ״ט:כ״א) ״וְאָמַרְתְּ בִּלְבָבֵךְ: מִי יָלַד לִי אֶת אֵלֶּה? וַאֲנִי שְׁכוּלָה וְגַלְמוּדָה, גֹּלָה וְסוּרָה, וְאֵלֶּה מִי גִדֵּל? הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבַדִּי, אֵלֶּה אַיֵּפֹה הֵם״?

מא קו (אמר רב חסדא) אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: אַרְבַּע כִּתּוֹת אֵין מְקַבְּלוֹת פְּנֵי שְׁכִינָה; כַּת לֵצִים, כַּת שַׁקְרָנִים*), כַּת חֲנֻפִּים, כַּת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע. כַּת לֵצִים, דִּכְתִיב: (הושע ז׳:ה׳) ״מָשַׁךְ יָדוֹ אֶת לֹצְצִים״. כַּת שַׁקְרָנִים, דִּכְתִיב: (תהילים ק״א:ז׳) ״דֹּבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי״. כַּת חֲנֻפִּים, דִּכְתִיב: (איוב י״ג:ט״ז) ״כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יָבוֹא״. כַּת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע, דִּכְתִיב: (תהילים ה׳:ה׳) ״כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אָתָּה לֹא יְגָרְךָ רָע, צַדִּיק אַתָּה ה׳ לֹא (יהיה) [יָגוּר] בְּמְגוּרְךָ רָע״.

פרק ח

א סוטה פרק ח - קז מִשְׁנָה. מְשׁוּחַ מִלְחָמָה, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְדַבֵּר אֶל הָעָם, בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיָה מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ׳:ב׳) ״וְהָיָה כְּקָרְבְכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן״, [זֶה כֹּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה], ״וְדִבֶּר אֶל הָעָם״, בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. (שם) ״וְאָמַר אֲלֵהֶם: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳, עַל אֹיְבֵיכֶם״, (על שונאיכם) וְלֹא עַל אַחֵיכֶם, לֹא יְהוּדָה עַל שִׁמְעוֹן, וְלֹא שִׁמְעוֹן עַל בִּנְיָמִין, שֶׁאִם תִּפְּלוּ בְּיָדָם יְרַחֲמוּ עֲלֵיכֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן: (ד״ה ב׳ כח) ״וַיָּקֻמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְבוּ בְשֵׁמוֹת, וַיַּחֲזִיקוּ בַּשִּׁבְיָה, וְכָל מַעֲרֻמֵיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן הַשָּׁלָל, וַיַּלְבִּשׁוּם וַיַּנְעִלוּם וַיַּאֲכִלוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסָכוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל כּוֹשֵׁל״ וְגוֹ׳. עַל אוֹיְבֵיכֶם

אַתֶּם הוֹלְכִים, שֶׁאִם תִּפְלוּ בְּיָדָם, אֵין מְרַחֲמִים עֲלֵיכֶם. (דברים כ׳:ג׳) ״אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם, אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם״. ״אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם״, מִפְּנֵי צַהֲלַת סוּסִים, וְצִחְצוּחַ חֲרָבוֹת. ״אַל תִּירְאוּ״, מִפְּנֵי הַגַּפַּת הַתְּרִיסִים, וְשִׁפְעַת הַקַּלְגַּסִּים. ״וְאַל תַּחְפְּזוּ״, מִקּוֹל הַקְּרָנוֹת. ״וְאַל תַּעַרְצוּ״, מִפְּנֵי קוֹל הַצְּוָחָה. (שם) ״כִּי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם״, הֵם בָּאִים בְּנִצָּחוֹנוֹ שֶׁל בָּשָׂר־וָדָם, וְאַתֶּם בָּאִים בְּנִצָּחוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. פְּלִשְׁתִּים בָּאִים בְּנִצָּחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת, וּמָה הָיָה סוֹפוֹ? שֶׁנָּפַל בַּחֶרֶב וְהֵם נָפְלוּ עִמּוֹ. בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצָּחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבָךְ, וּמֶה הָיָה סוֹפוֹ? שֶׁנָּפַל בַּחֶרֶב וְהֵם נָפְלוּ עִמּוֹ. אֲבָל אַתֶּם, אֵין אַתֶּם כֵּן, אֶלָּא, ״כִּי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם״, זֶה [מַחֲנֶה] הָאָרוֹן.

ב קח פְּסְקָא. (דברים כ׳:ג׳) ״וְאָמַר אֲלֵהֶם: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל״. (למה ליה למימר להו) [מַאי שְׁנָא] ״שְׁמַע יִשְׂרָאֵל״? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אֲפִלּוּ לֹא קִיַּמְתֶּם אֶלָּא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, אֵין אַתֶּם נִמְסָרִים בְּיָדָם. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁתֵּי פְּעָמִים מְדַבֵּר עִמָּהֶם, אֶחָד בַּסְּפָר וְאֶחָד בַּמִּלְחָמָה. בַּסְּפָר מַהוּ אוֹמֵר: ״שִׁמְעוּ דִּבְרֵי מַעֲרֶכֵי הַמִּלְחָמָה, וְחִזְרוּ״. בַּמִּלְחָמָה מַהוּ אוֹמֵר: (דברים כ׳:ג׳) ״אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ״. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁגּוֹיִים עוֹשִׂים: מַגִּיפִין, וּמְרִיעִין, וְצוֹוְחִין, וְרוֹמְסִין.

ג קט [פְּסְקָא]. פְּלִשְׁתִּים בָּאִים בְּנִצָּחוֹנוֹ שֶׁל גָּלְיָת וְכוּ׳. ׳גָּלְיָת׳, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁעָמַד בְּגִלּוּי פָּנִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א י״ז:ח׳) ״בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֵד אֵלָי״, וְאֵין ׳אִישׁ׳ אֶלָּא הַמָּקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ט״ו:ג׳) ״ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה״. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: חֲרִינִי מַפִּילוֹ בְּיַד בֶּן־אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א י״ז:י״ב) ״וְדָוִד בֶּן־אִישׁ אֶפְרָתִי הַזֶּה״. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לְכָדוֹ פִּיו לְאוֹתוֹ רָשָׁע. אֶחָד: (שם) ״בְּרוּ לָכֶם אִישׁ וְיֵרֵד אֵלָי״. וְאֵידָךְ, (שם) ״אִם יוּכַל לְהִלָּחֵם אִתִּי וְהִכָּנִי, וְהָיִינוּ לָכֶם לַעֲבָדִים״. וְאֵידָךְ, [דְּקָאָמַר לֵיהּ לְדָוִד]: (שם) ״הֲכֶלֶב אָנֹכִי כִּי אַתָּה בָא אֵלַי בַּמַּקֵּלוֹת״. דָּוִד נַמִּי קָאָמַר לֵיהּ: ״אַתָּה בָּא אֵלַי בְּחֶרֶב וּבַחֲנִית וּבְכִידוֹן״. דָּוִד הָדַר אָמַר לֵיהּ: ״וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה׳ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי מַעַרְכוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֵרַפְתָּ״. (שם) ״וַיְגַּשׁ הַפְּלִשְׁתִּי הַשָּׁכֵם וְהַעֲרֵב״, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כְּדֵי לְבַטְּלָם מִקְּרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית. (שם) ״וַיִּתְיַצֵּב אַרְבָּעִים יוֹם״, [אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן]: כְּנֶגֶד אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁנִּתְּנָה בָּהֶם תּוֹרָה. (שם) ״וַיֵּצֵא אִישׁ הַבֵּנַיִם מִמַּחֲנוֹת פְּלִשְׁתִּים״, מַאי ׳בֵּנַיִם׳? אָמַר רַב: שֶׁמִּבֶּנָּה מִכֹּל מוּם. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בֵּינוֹנִי שֶׁבְּאֶחָיו. דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא אָמְרֵי: שֶׁהָיָה עָשׂוּי כְּבֵנָיָן. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בַּר מֵאָה פַּפִּי וְחַד נָאנָאי. ״גָּלְיָת שְׁמוֹ מִגַּת״, תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁהַכֹּל דָּשִׁים בְּאִמּוֹ כְּגַת. כְּתִיב: (שם) ׳מִמְּעָרוֹת׳, וְקָרִינָן ׳מִמַּעֲרְכוֹת׳. תָּנֵי רַב יוֹסֵף: שֶׁהַכֹּל הֶעֱרוּ בְּאִמּוֹ. כְּתִיב: (רות א) ׳עָרְפָּה׳, וּכְתִיב (ש״ב כ״א) ׳הָרָפָה׳? רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: ׳הָרָפָה׳ שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ ׳עָרְפָּה׳? שֶׁהַכֹּל עוֹרְפִין אוֹתָהּ מֵאֲחוֹרֶיהָ. וְחַד אָמַר: ׳עָרְפָּה׳ שְׁמָהּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ ׳הָרָפָה׳? שֶׁהַכֹּל דָּשִׁין אוֹתָהּ כְּהָרִיפוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (שם יז) ״וַתִּקַּח הָאִשָּׁה וַתִּפְרֹשׂ אֶת הַמָּסָךְ עַל פְּנֵי הַבְּאֵר, וַתִּשְׁטַח עָלָיו הָרְפוֹת, וְלֹא נוֹדַע דָּבָר״. וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: (משלי כ״ז:כ״ב) ״אִם תְּכַתֹּשׁ אֶת הָאֱוִיל בַּמַּכְתֵּשׁ בְּתוֹךְ הָרִיפוֹת בַּעֲלִי״. (שמואל ב כ״א:כ״ב) ״אֶת אַרְבַּעַת אֵלֶּה יֻלְּדוּ לְהָרָפָה בְּגַת, וַיִּפְּלוּ בְּיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו״. מַאי נִינְהוּ? אָמַר רַב חִסְדָּא: סַף, וּמָדוֹן, גָּלְיָת, וְיִשְׁבִּי־בְנֹב. כְּתִיב: (שמואל א י״ז:ז׳) ׳וְחֵץ חֲנִיתוֹ׳, וְקָרִינָן: ׳וְעֵץ חֲנִיתוֹ׳. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲדַיִן לֹא הִגִּיעָנוּ לַחֲצֵי שִׁבְחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, מִכָּאן שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן שֶׁל רְשָׁעִים. וְלָא (לפרסומיה) [לִיפְתַּח בֵּיהּ] כְּלָל? אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שִׁבְחוֹ שֶׁל דָּוִד.

ד קי ״וַיִּפְּלוּ בְּיַד דָּוִד וּבְיַד עֲבָדָיו״ (שמואל ב כ״א:כ״ב). [דִּכְתִיב]: (רות א׳:י״ד) ״וַתִּשַּׁק עָרְפָּה לַחֲמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ״. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹאוּ בְּנֵי הַנִּשּׁוּקָה וְיִפְּלוּ בְּיַד בְּנֵי הַדִּבּוּקָה. דָּרַשׁ רָבָא: בִּשְׂכַר אַרְבַּע דְּמָעוֹת שֶׁהוֹרִידָה עָרְפָּה עַל חֲמוֹתָהּ, זָכְתָה וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה אַרְבָּעָה גִּבּוֹרִים הַלָּלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וַתִּשָּׁקֶנָה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד״.

ה קיא פְּסְקָא. בְּנֵי עַמּוֹן בָּאוּ בְּנִצָּחוֹנוֹ שֶׁל שׁוֹבָךְ וְכוּ׳. כְּתִיב: ׳שׁוֹבָךְ׳, וּכְתִיב: ׳שׁוֹפָךְ׳? רַב וּשְׁמוּאֵל, (ואמרי לה: רב אמי רב אסי) חַד אָמַר: ׳שׁוֹבָךְ׳ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ ׳שׁוֹפָךְ׳? שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ נִשְׁפָּךְ לְפָנָיו כְּקִתּוֹן. וְחַד אָמַר: ׳שׁוֹפָךְ׳ שְׁמוֹ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ ׳שׁוֹבָךְ׳? שֶׁעָשׂוּי כְּשׁוֹבָךְ. (ירמיהו ה׳:ט״ז) ״אַשְׁפָּתוֹ כְּקֶבֶר פָּתוּחַ, כֻּלָּם גִּבּוֹרִים״. רַב וּשְׁמוּאֵל, [וְאָמְרֵי לָהּ, רַב אַמִּי וְרַב אַסִּי], חַד אָמַר: בְּשָׁעָה שֶׁזּוֹרְקִים חֵץ, עוֹשִׂים אַשְׁפּוֹתוֹת אַשְׁפּוֹתוֹת שֶׁל חֲלָלִים, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: מִפְּנֵי שֶׁאֻמָּנִין בַּקֶּרֶב? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כֻּלָּם גִּבּוֹרִים״. וְחַד אָמַר: בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂים צָרְכֵיהֶם, עוֹשִׂים אַשְׁפּוֹתוֹת אַשְׁפּוֹתוֹת שֶׁל זֶבֶל, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: מִפְּנֵי שֶׁחֹלֵי מֵעַיִם הֵם? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כֻּלָּם גִּבּוֹרִים״. אָמַר רַב מָרִי: שְׁמַע מִינָּהּ, הַאי מַאן דְּנָפֵישׁ זִבְלֵיהּ, חֹלִי מֵעַיִם הוּא, לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ? לִיטְרַח (על) [בְּ]נַפְשֵׁיהּ. (משלי י״ב:כ״ה) ״דְּאָגָה בְלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה״. רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי, חַד אָמַר: יְשִׁיחֶנָּה מִדַּעְתּוֹ. וְחַד אָמַר: יְשִׁיחֶנָּה לַאֲחֵרִים.

ו קיב פְּסְקָא. אֲבָל אַתֶּם, אֵין אַתֶּם כֵּן, אֶלָּא: (דברים כ׳:ד׳) ״כִּי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם״ וְגוֹ׳. זֶה מַחֲנֵה הָאָרוֹן. וְכָל כָּךְ לָמָּה? מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם (וכנוייו) [וְכָל כִּנּוּיָו] מְנֻחִים בָּאָרוֹן. כֵּיצֹא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (במדבר ל״א:ו׳) ״וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה, אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא״, ״אֹתָם״, אֵלּוּ סַנְהֶדְרִין. ״וְאֶת פִּינְחָס״, זֶה מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. ״כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ״, זֶה הָאָרוֹן וְהַלּוּחוֹת שֶׁבּוֹ. ״וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה״, אֵלּוּ הַשּׁוֹפָרוֹת. תָּנָא: לֹא לְחִנָּם הָלַךְ פִּינְחָס לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא לְפָרֵע דִּין אֲבִי אִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ל״ז:ל״ו) ״וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרָיִם״. לְמֵימְרָא דְּפִינְחָס מִיּוֹסֵף קָאָתֵי, וְהָכְתִיב: (שמות ו׳:כ״ה) ״וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה״. [מַאי] לָאו, מִיתְרוּ [קָאָתֵי], שֶׁפִּשֵּׁם עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? לָא, מִיּוֹסֵף שֶׁפִּטְפֵּט בִּיצְרוֹ. וַהֲלֹא שְׁבָטִים מְבַזִּין אוֹתוֹ: רְאִיתֶם בֶּן פּוּטִי

זֶה, שֶׁפֹּטֶם אֲבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבוֹדָה זָרָה, יַהֲרֹג נָשִׂיא (שבט) מִיִּשְׂרָאֵל? ! אֶלָּא, אִי אֲבוּהּ דְּאִימֵּיהּ מִיּוֹסֵף, אִימָּא דְּאִימֵּיהּ מִיִּתְרוֹ. וְאִי אִימָּא דְּאִימֵּיהּ מִיּוֹסֵף, אֲבוּהּ דְּאִימֵּיהּ מִיִּתְרוֹ. דִּיקָא נַמִּי דִּכְתִיב ״מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל״, תֵּרֵי מַשְׁמַע, שְׁמַע מִינָּהּ!

ז קִיג תָּנוּ רַבָּנָן: (דברים כ) ״אֲשֶׁר בָּנָה״, ״אֲשֶׁר נָטַע״, ״אֲשֶׁר אֵרַשׂ״, לִמֶּדְךָ תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ, שֶׁיִּבְנֶה אָדָם בַּיִת וְיִטַּע כֶּרֶם וְאַחַר כָּךְ יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאַף שְׁלֹמֹה אָמַר בְּחָכְמָתוֹ: (משלי כ״ד:כ״ז) ״הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ, וַעֲתֻדָּהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ, אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ״. ״הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ״, זֶה בַּיִת. ״וְעַתֻּדָּהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ״, זֶה כֶּרֶם. ״אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ״, זוֹ אִשָּׁה. דָּבָר אַחֵר: ״הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ״, זֶה מִקְרָא. ״וְעַתֻּדָּהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ״, זֶה מִשְׁנָה. ״אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ״, זֶה תַּלְמוּד. דָּבָר אַחֵר: ״הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ״, זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה. ״וְעַתֻּדָּהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ״, זֶה תַּלְמוּד. ״אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ״, אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: ״הָכֵן בַּחוּץ מְלַאכְתֶּךָ״, זֶה מִקְרָא וּמִשְׁנָה וְתַלְמוּד. ״וְעַתֻּדָּהּ בַּשָּׂדֶה לָךְ״, אֵלּוּ מַעֲשִׂים טוֹבִים. ״אַחַר וּבָנִיתָ בֵיתֶךָ״, (בוא) דִּרֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר.

ח משנה. (דברים כ׳:ח׳) ״וְיָסְפוּ הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם״ וְגוֹ׳. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: ״הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב״, כְּמַשְׁמָעוֹ! שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה, וְלִרְאוֹת חֶרֶב שְׁלוּפָה. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: ״הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב״, זֶהוּ הַמִּתְיָרֵא מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁבְּיָדוֹ, לְפִיכָךְ תְּלָתָה לוֹ הַתּוֹרָה אֶת כָּל אֵלּוּ, שֶׁיִּתְחַזֵּר בִּגְלָלָן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, חֲרֵי הוּא ״הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב״. (שם) ״וְהָיָה כְּכַלּוֹת הַשֹּׁטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם, וּפָקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם״ וּבַעֲקִבוֹ שֶׁל עַם, מַעֲמִידִין זְקִיפִין לִפְנֵיהֶם וַאֲחֹרֵיהֶם וְכַשִּׁילִין שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶן, וְכָל הַמְבַקֵּשׁ לַחֲזֹר הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו, שֶׁתְּחִלַּת נִיסָּה נְפִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א ד׳:י״ז) ״נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים, וְגַם מַגֵּפָה גְּדוֹלָה הָיְתָה בָעָם״. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: (שם לא) ״וַיִּנָּסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים״ וְגוֹ׳. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִלְחָמוֹת הָרְשׁוּת, אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה, הַכֹּל יוֹצְאִים, אֲפִלּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה, אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה, הַכֹּל יוֹצְאִים, וַאֲפִלּוּ חָתָן מֵחַדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ.

פרק ט

א מִשְׁנָה. מֵאַיִן הָיוּ מוֹדְדִין? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִטְּבוּרוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מֵחָטְמוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה חָלָל, מִצַּוָּארוֹ. גְּמָרָא. בְּמַאי קָא מִיפְלְגֵי? מַר סָבַר: עִקָּר חִיּוּתָא בְּאַפֵּיהּ הוּא. וּמַר סָבַר: עִקָּר חִיּוּתָא בְּטַבּוּרֵיהּ הוּא. לֵימָא: כִּי הַנֵּי תַּנָּאֵי: מֵהֵיכָן הַוָּלָד נוֹצָר? מֵרֹאשׁוֹ! וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהילים ע״א:ו׳) ״מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גוֹזִי״. וְאוֹמֵר: (ירמיהו ז׳:כ״ט) ״גְּזִי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי״. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מִטַּבּוּרוֹ, וּמִשְּׁלֹחַ שָׁרָשָׁיו אֵילָךְ וְאֵילָךְ. אֲפִלּוּ תֵּימָא, אַבָּא שָׁאוּל, עַד כָּאן לָא קָאָמַר אַבָּא שָׁאוּל הָתָם, אֶלָּא לְעִנְיַן יְצִירָה, [דְּכִי מִיתְצַר וָלָד, מִמְּצִיעָתֵיהּ מִיתְצַר], אֲבָל לְעִנְיַן (נשמה) [חִיּוּתָא], דְּכוּלֵּי עָלְמָא בְּאַנְפֵּיהּ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ז׳:כ״ב) ״כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו״. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִמָּקוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה חָלָל, מִצַּוָּארוֹ.

ב מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב? דִּכְתִיב (יחזקאל כ״א:ל״ד) ״לָתֵת אוֹתָךְ אֶל צַוְּארֵי חַלְלֵי רְשָׁעִים״.

ג תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן שָׁאוּל: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תוֹרָה: הָבֵא עֶגְלָה בַּנַּחַל? אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: יָבוֹא מִי שֶׁלֹּא עָשָׂה פֵּרוֹת, וְיֵעָרֵף בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, וִיכַפֵּר עַל מִי שֶׁלֹּא הִנִּיחוּהוּ לַעֲשׂוֹת פֵּרוֹת. הֵי 'פֵּרוֹת'? אִילֵימָא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אֶלָּא מֵעַתָּה אַזָּקֵן וְאַסְרִיס הָכִי נַמִּי דְּלָא עַרְפִינַן? אֶלָּא 'מִצְוֹת'.

ד מִשְׁנָה. זְקֵנֵי אוֹתָהּ הָעִיר רוֹחֲצִין אֶת יְדֵיהֶם בְּמַיִם עַל מְקוֹם עֲרִיפָתָהּ שֶׁל עֶגְלָה, וְאוֹמְרִים: (דברים כ״א:ז׳) ״יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ״. וְכִי עַל לִבֵּנוּ עָלְתָה, שֶׁזְּקֵנֵי בֵית־דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם? אֶלָּא לֹא בָּא לְיָדֵינוּ וּפְטַרְנוּהוּ (ולא ראינוהו והנחנוהו. תנא: לא בא לידינו ופטרנוהו) בְּלֹא מְזוֹנוֹת, וְלֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. וְהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים: ״כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה׳ וְגוֹ׳, וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם״. [שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם״? וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם״?] אֶלָּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבַשַּׂרְתָּן: אֵימָתַי שֶׁתַּעֲשׂוּ כָּךְ ״נִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם״.

ה תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: כּוֹפִין לַלְוָיָה, שֶׁשָּׂכַר לְוָיָה אֵין לָהּ שִׁעוּר, דִּכְתִיב: (שופטים א׳:כ״ד) ״וַיִּרְאוּ הַשֹּׁמְרִים אִישׁ יוֹצֵא מִן הָעִיר, וַיֹּאמְרוּ לוֹ: הַרְאֵנוּ נָא אֶת מְבוֹא הָעִיר, וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ חָסֶד״. (ואמת) וּכְתִיב: (שם) ״וַיַּרְאֵם אֶת מְבוֹא הָעִיר״. וּמָה חֶסֶד עָשׂוּ עִמּוֹ? שֶׁכָּל אוֹתָהּ הָעִיר הָרְגוּ לְפִי חָרֶב, וְאֶת הָאִישׁ וְאֶת מִשְׁפַּחְתּוֹ שִׁלְּחוּ. (שנאמר) (שופטים א׳:כ״ה-כ״ו) ״וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אֶרֶץ הַחִתִּים וַיִּבֶן עִיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לוּז״. תָּנָא: הִיא לוּז שֶׁצּוֹבְעִין בָּהּ תְּכֵלֶת. הִיא לוּז שֶׁבָּא סַנְחֵרִיב (מלך אשור) וְלֹא בִּלְבְּלָהּ. בָּא נְבוּכַדְנֶאצַּר (מלך בבל) וְלֹא הֶחֱרִיבָהּ, וְאַף מַלְאַךְ הַמָּוֶת אֵין לוֹ רְשׁוּת לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ. אֶלָּא זְקֵנִים שֶׁבָּהּ, בְּזִמַּן שֶׁדַּעְתָּם קָצָה בָּהֶם, (מוציאים אותן) [יוֹצְאִים] חוּץ לַחוֹמָה וְהֵם מֵתִים. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל־וָחוֹמֶר, וּמַה כְּנַעֲנִי זֶה, שֶׁלֹּא הָלַךְ בִּרְגְלָיו, וְלֹא דִּבֵּר בְּפִיו, גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, (המדבר בפיו והמהלך) [מִי שֶׁעוֹשֶׂה לְוָיָה] בִּרְגְלָיו, לֹא כָּל־שֶׁכֵּן? אֶלָּא בַּמֶּה הֶרְאָה לָהֶם? חִזְקִיָּה אָמַר: בְּפִיו עִקֵּם לָהֶם. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בְּאֶצְבָּעוֹ הֶרְאָה לָהֶם. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: כְּנַעֲנִי, בְּשָׂכַר שֶׁהֶרְאָה לָהֶם בְּאֶצְבַּע, גָּרַם הַצָּלָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ

בֶּן לֵוִי: הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וְאֵין לוֹ לְוָיָה, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי א׳:ט׳) ״כִּי לִוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ, וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ״. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: בִּשְׁבִיל אַרְבַּע (אמות) [פְּסִיעוֹת] שֶׁלְּוָהוּ פַּרְעֹה לְאַבְרָהָם, נִשְׁתַּעְבְּדוּ בְּבָנָיו אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר רַב: כָּל הַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵרוֹ (אפילו) אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר, אֵינוֹ נִזּוֹק. רַבִּינָא אַלְוֵייהּ (לרבה) [לְרָבָא] בַּר יִצְחָק אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר. מָטָא לְיָדֵיהּ חֻזְקָא וְאִיתְּצִיל. תָּנוּ רַבָּנָן: הָרַב לַתַּלְמִיד, עַד עִבּוּרָהּ שֶׁל עִיר, חָבֵר לְחָבֵר, עַד תְּחוּם שַׁבָּת, תַּלְמִיד לָרַב, אֵין לוֹ שִׁעוּר. וְכַמָּה? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: עַד פַּרְסָה, וְלֹא אָמְרָן אֶלָּא רַבּוֹ שֶׁאֵינוֹ מֻבְהָק. אֲבָל רַבּוֹ מֻבְהָק, שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת. רַב כַּהֲנָא אַלְוֵייהּ לְרַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי מִפּוּם נַהֲרָא עַד בֵּי צִינְיָתָא דְּבָבֶל. כִּי מָטוּ הָתָם, אָמַר לוֹ: זַדַּאי דְּאָמְרִיתוּ: הֲנֵי בֵּי צִינְיָתָא דְּבָבֶל, אִיתְּנְהוּ מִשְּׁנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן? (ועד השתא) אָמַר לֵיהּ: אַדְּכַרְתָּן מִלְּתָא, (דרבי) [דְּאָמַר רַבִּי] יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מַאי דִּכְתִיב: (ירמיהו ב׳:ו׳) ״בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם״, וְכִי מֵאַחַר דְּלֹא עָבַר הֵיכָן יָשַׁב? וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא יָשַׁב הֵיכָן עָבַר? אֶלָּא (לומר לך) אֶרֶץ שֶׁגָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לְיִשּׁוּב, נִתְיַשְּׁבָה, אֶרֶץ שֶׁלֹּא גָּזַר עָלֶיהָ אָדָם הָרִאשׁוֹן לְיִשּׁוּב, לֹא נִתְיַשְּׁבָה. רַב מָרְדֳּכַי אַלְוֵייהּ לְרַב (שימי בר) אַשִׁי מֵהַגְרוּנְיָא וְעַד בֵּי קִיפְאֵי. וְאָמְרֵי לָהּ, עַד בֵּי דוֹרָא.

ו אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה (ומתלוה), כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים, שֶׁאִלְמָלֵא לִוּוּהוּ אַנְשֵׁי יְרִיחוֹ לֶאֱלִישָׁע, לֹא גָּרָה דֻּבִּים בַּתִּינוֹקוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (מ״ב ב) ״וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית־אֵל, וְהוּא עֹלֶה בַּדֶּרֶךְ, וּנְעָרִים קְטַנִּים יָצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַלְּסוּ בוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ: עֲלֵה קָרֵחַ עֲלֵה קָרֵחַ״. ׳קָרֵחַ׳, שֶׁהִקְרִיחָתָן עָלֵינוּ אֶת הַמָּקוֹם. מַאי, ׳וּנְעָרִים׳ (ומאי) ׳קְטַנִּים׳? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: (נערים) שֶׁהָיוּ מְנֹעָרִים מִן הַמִּצְוֹות, ׳קְטַנִּים׳, שֶׁהָיוּ מִקְּטַנֵּי אֲמָנָה. (במתניתא) תָּנָא: נְעָרִים הָיוּ, וּבְזִבְּזוּ עַצְמָם כְּקְטַנִּים. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: וְדִלְמָא עַל שֵׁם מְקוֹמָם? מִי לָא כְּתִיב: (מ״ב ה) ״וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים, וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה קְטַנָּה״, וְקַשְׁיָא לָן, קָרֵי לָהּ ׳נַעֲרָה׳, וְקָרֵי לָהּ ׳קְטַנָּה׳. וְאָמַר רַבִּי פְּדָת: קְטַנָּה דְּמִן נְעוּרָן. הָתָם לֹא מְפָרֵשׁ מְקוֹמָהּ, הָכָא מְפָרֵשׁ מְקוֹמָן. (שם ב) ״וַיִּפֶּן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם, וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם ה׳״. מַאי ׳וַיִּרְאֵם׳? אָמַר רַב: רָאָה מַפָּשׁ, כִּדְתַנְיָא: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם בּוֹ, אוֹ מִיתָה אוֹ עֹנִי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: רָאָה שֶׁכֵּלָן נִתְעַבְּרָה בָּהֶן אִמָּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. וְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר: בְּלוֹרִית רָאָה לָהֶם כְּעוֹכְבֵי כוֹכָבִים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: רָאָה שֶׁאֵין בָּהֶם לַחְלוּחִית שֶׁל מִצְוָה. וְדִלְמָא בְּזַרְעַיְהוּ [נָהֲוָה] חָזֵי? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: לֹא בָּם וְלֹא בְּזַרְעָם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. (שם) ״וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם ה׳, וַתֵּצֶאנָה שְׁתַּיִם דֻּבִּים מִן הַיַּעַר״ וְגוֹ׳. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: נֵס. וְחַד אָמַר: נֵס בְּתוֹךְ נֵס. מַאן דְּאָמַר: נֵס, יַעַר הָוָה, דֻּבִּים לָא הָווּ. וּמַאן דְּאָמַר: נֵס בְּתוֹךְ נֵס, לָא יַעַר הָוָה וְלָא דֻּבִּים הָווּ. וְלִיהֲווּ דֻּבִּים וְלֹא לִיהֲווֹי יַעַר? (משום) דִּבְעִיתִי.

ז ״וַתִּבְקַעְנָה מֵהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנֵי יְלָדִים״, (שם) אָמַר רַבִּי (יוסי ורבי) חֲנִינָא: בִּשְׁבִיל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם שֶׁהִקְרִיב בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב, הֻבְקְעוּ מִישְׂרָאֵל אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם יְלָדִים. אִינִי, וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹות, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. שֶׁבִּשְׁכַר אַרְבָּעִים וּשְׁנַיִם קָרְבָּנוֹת, שֶׁהִקְרִיב בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב, זָכָה וְיָצְתָה מִמֶּנּוּ רוּת, שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה שְׁלֹמֹה, שֶׁכָּתוּב בֵּיהּ: (מ״א ג) ״אֶלֶף עֹלוֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה״. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵי (בְּרַבִּי חֲנִינָא) [בֶּן חוֹנִי]: רוּת, בִּתּוֹ שֶׁל עֶגְלוֹן, (בן) בְּנוֹ שֶׁל בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב הָיְתָה! תַּאֲוָתוֹ מִיהָא לִקְלָלָה הֲוָאי. (מ״ב ג) ״וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישָׁע: הִנֵּה נָא מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה. וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכָּלֶת״. וְכִי מֵאַחַר דְּמַיִם רָעִים, וְהָאָרֶץ מְשַׁכָּלֶת, מַאי ״מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב״? אָמַר רַבִּי חֲנִין: חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו.

ח אָמַר רַבִּי (חנינא) [יוֹחָנָן]: שְׁלֹשָׁה חִנּוֹת הֵן: חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו וְחֵן אִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ וְחֵן מֻקָּח עַל מְקָחוֹ. תָּנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה חֲלָאִים חָלָה אֱלִישָׁע: אֶחָד עַל שֶׁגָּרָה דֻּבִּים בַּתִּינוֹקוֹת, וְאֶחָד שֶׁדָּחֲפוּ לְגֵיחֲזִי בִּשְׁתֵּי יָדָיו, וְאֶחָד שֶׁמֵּת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מ״ב יג) ״וֶאֱלִישָׁע חָלָה אֶת חָלְיוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ״.

ט תָּנוּ רַבָּנָן: לְעוֹלָם תְּהֵא שְׂמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת, לֹא כֵּאֱלִישָׁע שֶׁדָּחָפוֹ לְגֵיחֲזִי בִּשְׁתֵּי יָדָיו, [לֹא כִּיהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה שֶׁדָּחֲפוּ לְתַלְמִידוֹ בִּשְׁתֵּי יָדָיו]. אֱלִישָׁע, מַאי הִיא? דִּכְתִיב: (מ״ב ה) ״וַיֹּאמֶר נַעֲמָן: הוֹאֵל קַח כִּכָּרַיִם״ וגו׳. וּכְתִיב: (שם) ״וַיֹּאמֶר אֵלָיו: לֹא לִבִּי הָלַךְ כַּאֲשֶׁר הָפַךְ אִישׁ מֵעַל מֶרְכַּבְתּוֹ לִקְרָאתֶךָ, הַעֵת לָקַחַת אֶת הַכֶּסֶף וְלָקַחַת בְּגָדִים וְזֵיתִים וּכְרָמִים וְצֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת״. וּמִי שָׁקִיל כּוּלֵי הַאי? כֶּסֶף וּבְגָדִים הוּא דְּשָׁקִיל! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הָיָה אֱלִישָׁע עוֹסֵק בִּשְׁמוֹנָה שְׁרָצִים, (בא ועמד לפניו) אָמַר לֵיהּ: רָשָׁע, הִגִּיעָה עֵת (שאתה מבקש) לִטֹּל שְׂכַר שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים! (שם) ״וְצָרַעַת נַעֲמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְזַרְעֲךָ לְעוֹלָם, וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו מְצֹרָע כַּשָּׁלֶג״. (שם ז) ״וְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצֹרָעִים״, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה גֵּיחֲזִי וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו. (שם ח) ״וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק״, לָמָּה הָלַךְ? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שֶׁהָלַךְ לְהַחֲזִירוֹ לְגֵיחֲזִי בִּתְשׁוּבָה. אָמַר לוֹ: ׳חֲזוֹר בְּךָ׳! אָמַר לוֹ: מְקַבְּלַנִי מִמְּךָ: כָּל הַחוֹטֵא וּמַחֲטִיא אֶת הָרַבִּים, אֵין מַסְפִּיקִים בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. מַאי עָבֵד? אִיכָּא דְּאָמְרִי: אָבַן שׁוֹאֶבֶת תָּלָה לְהּ לְחַטַּאת יָרְבָעָם בֶּן נְבָט וְהֶעֱמִידָהּ בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: שֵׁם חָקַק לָהּ עַל שְׁפָתָהּ, וְהָיְתָה אוֹמֶרֶת: ׳אָנֹכִי׳ וְ׳לֹא יִהְיֶה לְךָ׳. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: רַבָּנָן מָנַע מִקַּמֵּי אֱלִישָׁע, דִּכְתִיב: (שם) ״וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֶל אֱלִישָׁע: הִנֵּה נָא הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים שָׁם לְפָנֶיךָ צַר מִמֶּנּוּ״. מִכְּלָל, דְּמֵעִיקָּרָא לָא הֲוָה [דָּחִיק]. (יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה, מַאי הִיא? כַּד הֲוָה קָטְלִינְהוּ יַנַּאי מַלְכָּא לְרַבָּנָן, שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, אַטְמַרְתֵּיהּ אַחְתֵּיהּ. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה עָרַק, וְאָזַל לְאַלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם. כִּי הֲוָה שְׁלָמָא, שָׁלַח לֵיהּ שִׁמְעוֹן

בֶּן שֶׁטַח: מִנַּי יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ, לְךָ אַלֶּכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, אֲחוֹתִי, בַּעֲלִי שָׁרוּי בְּתוֹכֵךְ, וַאֲנִי אֵשֵׁב שׁוֹמֵמָה? אָמַר: שְׁמַע מִינָּהּ, הֲוָה לֵיהּ שְׁלָמָא וְכוּ וְכוּ.) תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יֵצֶר, תִּינוֹק וְאִשָּׁה, תְּהֵא שְׁמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת.

י מִשְׁנָה. מִשֶּׁרַבּוּ חֲרָצָחָנִין בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה, מִשֶּׁבָּא אֶלְעָזָר בֶּן דִּינָאי, וּתְחָנָה בֶּן פְּרִישָׁא הָיָה נִקְרָא, חָזְרוּ לְקָרוֹתוֹ: ׳בֶּן הַרְצָחָן׳. מִשֶּׁרַבּוּ הַנּוֹאָפִים פָּסְקוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הִפְסִיקָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד׳:י״ד) ״לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה, וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה, כִּי הֵם״ וְגוֹ׳. מִשֶּׁמֵּת (יוסף) [יוֹסֵי] בֶּן יוֹעֶזֶר אִישׁ צְרֵדָה, (ויוסף בן יוחנן) [וְיוֹסֵי בֶּן יְהוּדָה] אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם, בָּטְלוּ הָאֶשְׁכּוֹלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (מיכה ז׳:א׳) ״אֵין אֶשְׁכּוֹל לֶאֱכוֹל, בִּכּוּרָה אִוְּתָה נַפְשִׁי״. יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל הֶעֱבִיר (הודאת) [הוֹדָיַת] הַמַּעֲשֵׂר, וְאַף הוּא בִּטֵּל אֶת הַמְעוֹרְרִין וְאֶת הַנּוֹקְפִין. עַד יָמָיו הָיָה פַּטִּישׁ מַכֶּה בִּירוּשָׁלַיִם. כָּל יָמָיו אֵין אָדָם צָרִיךְ לִשְׁאֹל עַל הַדַּמַאי. מִשֶּׁבָּטְלָה סַנְהֶדְרִין, בָּטַל הַשִּׁיר מִבֵּית הַמִּשְׁתָּאוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו כ״ד:ט׳) ״בַּשִּׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן, יֵמַר שֵׁכָר לְשֹׁתָיו״. מִשֶּׁמֵּתוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, בָּטְלוּ אוּרִים וְתֻמִּים. מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, בָּטַל הַשָּׁמִיר, וְנֹפֶת צוּפִים, וּפָסְקוּ אַנְשֵׁי־אֲמָנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים י״ב:ב׳) ״הוֹשִׁיעָה ה׳ כִּי גָמַר חָסִיד, כִּי פַסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: (משום רבי שמעון בן הסגן) [הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ]: מִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵין לְךָ יוֹם שֶׁאֵין בּוֹ קְלָלָה, וְלֹא יָרַד טַל שֶׁל בְּרָכָה, וְנָטַל טַעַם הַפֵּרוֹת. רַבִּי (שמעון) [יוֹסֵי] אוֹמֵר: אַף נָטַל שֹׂמֶן הַפֵּרוֹת. בְּפַלְמוּס שֶׁל אַסְפַּסְיָנוּס גָּזְרוּ עַל עֲטָרוֹת חֲתָנִים וְעַל הָאֵירוֹס. בְּפַלְמוּס שֶׁל (קיסר) [טִיטוּס] גָּזְרוּ עַל עֲטָרוֹת כַּלּוֹת, וְשֶׁלֹּא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בְּנוֹ (חכמת) יְוָנִית. בַּפַּלְמוּס הָאַחֲרוֹן גָּזְרוּ שֶׁלֹּא תֵּצֵא כַּלָּה בְּאַפְּרִיוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר. וְרַבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּ שֶׁתֵּצֵא כַּלָּה בְּאַפְּרִיוֹן בְּתוֹךְ הָעִיר. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי מֵאִיר בָּטְלוּ מוֹשְׁלֵי מְשָׁלִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן עַזַּאי בָּטְלוּ הַשַּׁקָּדָנִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן זוֹמָא בָּטְלוּ הַדַּרְשָׁנִים. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה. (מִשֶּׁמֵּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, פָּסְקָה טוֹבָה מִן הָעוֹלָם. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בָּא גּוֹבַי, וְרִבּוּ צָרוֹת. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה פָּסַק הָעֹשֶׁר מִן הַחֲכָמִים). מִשֶּׁמֵּת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בָּטְלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי יוֹסֵי קַטִּינְתָּן בָּא גּוֹבַי, וְרִבּוּ צָרוֹת. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה פָּסַק הָעֹשֶׁר מִן הַחֲכָמִים. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בָּטְלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן קַטִּינְתָּן פָּסְקוּ הַחֲסִידִים. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ ׳קַטִּינְתָּן׳? שֶׁהָיָה קַטְנוּתָן שֶׁל חֲסִידִים. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בָּטְלָה זִיו הַחָכְמָה. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן גַּמְלִיאֵל הַזָּקֵן בָּטַל כְּבוֹד הַתּוֹרָה, וּמֵתָה טָהֳרָה וּפְרִישׁוּת. מִשֶּׁמֵּת [רַבִּי] יִשְׁמָעֵאל בֶּן פָּאבִי בָּטְלָה זִיו הַכְּהֻנָּה.

יא מִשֶּׁמֵּת רַבִּי בָּטְלָה עֲנָוָה וְיִרְאַת חֵטְא. [גְּמָרָא. תָּנוּ רַבָּנָן]: רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בּוּשׁוּ (עבדים) [חֲבֵרִים], וּבְנֵי חוֹרִין, וְחָפוּ רֹאשָׁם, וְנִדַּלְדְּלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה, וְנִבְרוּ בַּעֲלֵי לָשׁוֹן־הָרָע, וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ [וְאֵין שׁוֹאֵל], וְעַל מִי יֶשׁ לָנוּ לְהִשָּׁעֵן? עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

יב [פִּסְקָא. מִשֶּׁרַבּוּ הַנּוֹאָפִין וְכוּ׳]. תָּנוּ רַבָּנָן: (במדבר ה׳:ל״א) ״וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן, וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ״. בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנַקֶּה מֵעָוֹן, הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ, אֵין הָאִישׁ מְנַקֶּה מֵעָוֹן, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ. וְאוֹמֵר: (הושע ד׳:י״ד) ״לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם״ וְגוֹ׳. מַאי וְאוֹמֵר? וְכִי תֵּימָא: עָוֹן דִּידֵיהּ, אֵין, דִּבְנֵיהּ וְדִבְנָתֵיהּ, לָא? תָּא שְׁמַע: ״לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה״ וְגוֹ׳. וְכִי תֵּימָא: עָוֹן דְּאֵשֶׁת־אִישׁ, אִין, עָוֹן דְּפָנוּיָה, לָא? תָּא שְׁמַע: (שם) ״כִּי הֵם עִם הַזֹּנוֹת יִפָּרֵדוּ וְעִם הַקְּדֵשׁוֹת יְזַבֵּחוּ״ [וְגוֹ׳. מַאי]: ״וְעָם לֹא יָבִין יִלָּבֵט״? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם מַקְפִּידִים עַל עַצְמְכֶם, מַיִם בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם, וְאִם לָאו, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין נְשׁוֹתֵיכֶם.

יג מִשֶּׁרַבּוּ בַּעֲלֵי הֲנָאָה נִתְעַוְּתוּ הַדִּינִין וְנִתְקַלְקְלוּ הַמַּעֲשִׂים, וְאֵין נוֹתֵן בָּעוֹלָם. מִשֶּׁרַבּוּ רוֹאֵי פָּנִים בַּדִּין בָּטַל (דברים א׳:י״ז) ״לֹא תָגוּרוּ״ וּפָסַק: (שם) ״לֹא תַכִּירוּ פָנִים״, וּפָרְקוּ מֻהֶם עֹל שָׁמַיִם וְנָתְנוּ עֲלֵיהֶם עֹל בָּשָׂר־וָדָם. מִשֶּׁרַבּוּ לוֹחֲשֵׁי לְחִישׁוֹת בַּדִּין רַבָּה חֲרוֹן אַף [בְּיִשְׂרָאֵל], וְנִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה, [מִשּׁוּם] שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים פ״ב:א׳) ״בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט״. מִשֶּׁרַבּוּ (יחזקאל ל״ג:ל״א) ״אַחֲרֵי בִּצְעָם לִבָּם הֹלֵךְ״, רַבּוּ (ישעיהו ה׳:כ׳) ״הָאֹמְרִים: לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע״. מִשֶּׁרַבּוּ הָאוֹמְרִים: לָרַע טוֹב וְלַטּוֹב רָע, רַבּוּ ״הוֹי הוֹי״ בָּעוֹלָם. מִשֶּׁרַבּוּ מוֹשְׁכֵי הָרֹק, רַבּוּ הַיְהִירִים, וְנִתְמַעֲטוּ הַתַּלְמִידִים, וְהַתּוֹרָה חוֹזֶרֶת עַל לוֹמְדֶיהָ. מִשֶּׁרַבּוּ הַיְהִירִים הִתְחִילוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהִנָּשֵׂא לַיְהִירִים, שֶׁאֵין דּוֹרֵנוּ רוֹאִין אֶלָּא לַפָּנִים. אֵינִי? וְהָאָמַר (רב מרי) [מַר]: הַאי מַאי דְּמַיְּהֵר, אֲפִלּוּ מַאֵינְשֵׁי בֵּיתֵיהּ לָא מִתְקַבֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ב׳:ה׳) ״וְאַף כִּי הַיַּיִן בּוֹגֵד, גֶּבֶר יָהִיר וְלֹא יִנְוֶה״, אֲפִלּוּ בַּנָּוֶה שָׁלוֹ! (אין מתקיים) מֵעִיקָּרָא קָפְצֵי עֲלַיְיהוּ, וְלִבְסוֹף מִתְזְלֵי עֲלַיְיהוּ. מִשֶּׁרַבּוּ מְטִילֵי מְלַאי עַל בַּעֲלֵי בָּתִּים, רַבָּה הַשִּׂחַד וְהַטָּיַת הַמִּשְׁפָּט, וּפָסְקָה הַטּוֹבָה. מִשֶּׁרַבּוּ מְקַבְּלֵנִי טוֹבוֹתֵיךְ וּמְחַזְּקֵנִי טוֹבוֹתַיִךְ, רַבּוּ אִישׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה, שְׁפָלִים הֻגְבָּהוּ וּגְבוֹהִים הֻשְׁפָּלוּ, וּמַלְכוּתָא אַזְלָא וְנָוְלָא. מִשֶּׁרַבּוּ צָרֵי־עַיִן, רַבּוּ טוֹרְפֵי טֶרֶף, וְרַבּוּ מְאַמְּצֵי הַלֵּב וְקוֹפְצֵי יָדַיִם מִלְּהַלְווֹת, וְעָבְרוּ עַל מַה שָׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: (דברים ט״ו:ט׳) ״הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְלִיַּעַל״. מִשֶּׁרַבּוּ מְקַבְּלֵי מַתָּנוֹת, נִתְמַעֲטוּ הַיָּמִים וְקָצְרוּ הַשָּׁנִים, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי טו) ״וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה״. מִשֶּׁרַבּוּ זְחוּחֵי הַלֵּב, רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל. מִשֶּׁרַבּוּ תַּלְמִידֵי שַׁמַּאי וְהִלֵּל שֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ כָּל צָרְכָּן, רַבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וְנַעֲשֵׂית תּוֹרָה כִּשְׁתֵּי תוֹרוֹת.

יד מִשֶּׁרַבּוּ מְקַבְּלֵי צְדָקָה מִן הַגּוֹיִים [עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים], הָיוּ יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְהֵם לְמַטָּה, יִשְׂרָאֵל לָפָנִים וְהֵם לְאָחוֹר. מִשֶּׁמֵּת יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר וְכוּ׳. מַאי ׳אֶשְׁכּוֹלוֹת׳? אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל: אִישׁ שֶׁהַכֹּל בּוֹ. וְאַף הוּא בִּטֵּל אֶת הַמְעוֹרְרִים, מַאי ׳מְעוֹרְרִים׳? אָמַר רַחְבָה: בְּכָל יוֹם וָיוֹם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לְוַיִּים

עַל דּוּכָן וְאוֹמְרִים: (תהילים מ״ד:כ״ד) ״עוּרָה, לָמָּה תִישַׁן ה׳״, אָמַר לָהֶן: וְכִי יֵשׁ שֵׁנָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (שם קכא) ״הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן, שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל״. אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּנַחַת וְשַׁלְוָה, לָכֵן נֶאֱמַר: ״עוּרָה, לָמָּה תִישַׁן ה׳״.

טו פִּסְקָא. מְשֻׁבָּטָלָה סַנְהֶדְרִין, בָּטַל הַשִּׁיר [מִבֵּית הַמִּשְׁתָּאוֹת], שֶׁנֶּאֱמַר: ״בַּשִּׁיר״ וְגוֹ׳ (ישעיה כד). וּמְנָא לָן דִּבְסַנְהֶדְרִין כְּתִיב? אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: דְּאָמַר קְרָא: (איכה ה׳:י״ד) ״זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ, בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם״. אָמַר רַב: אוּדְנָא דְּשָׁמַע זִמְרָא, תֵּיעָקַר! אָמַר רָבָא: זִמְרָא בְּבֵיתָא, חוּרְבָא בְּסִיפָא! שֶׁנֶּאֱמַר: (צפניה ב׳:י״ד) ״קוֹל יְשׁוֹרֵר בַּחַלּוֹן חֹרֶב בַּסַּף, כִּי אַרְזָה עֶרָה״. מַאי ״כִּי אַרְזָה עֶרָה״? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: [בַּיִת הַמְסֻכָּךְ בָּאֲרָזִים. עִיר הוּא? אֶלָּא], אֲפִלּוּ בַּיִת הַמְסֻכָּךְ בָּאֲרָזִים, מִתְרוֹעֵעַ. (ואיכא דאמרי: אפילו בית המסוכך בארזים עיר הוא.) אָמַר רַב אַשִׁי: שְׁמַע מִינָּהּ, כִּי מַתְחִיל חוּרְבָא, בְּסִיפָא מַתְחִיל, שֶׁנֶּאֱמַר: ״חֹרֶב בַּסַּף״. וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: (ישעיהו כ״ד:י״ב) ״וּשְׁאֵיָה יֻכַּת שָׁעַר״. אָמַר מַר בַּר רַב אַשִׁי: לְדִידִי חָזֵי לִי, וּמְנַגַּח כְּתוֹרָא. אָמַר רַב הוּנָא: זִמְרָא דְּנַגְדֵי וּדְבַקְרֵי, שָׁרֵי. דְּגַרְדָּאֵי, אָסִיר. רַב הוּנָא בָּטִיל זִמְרָא, קָם מֵאָה אַוְזֵי בְּזוּזָא, וּמֵאָה סָאנֵי חִטֵּי בְּזוּזָא, וְלָא אִיבָּעִין. אָתָא רַב חִסְדָּא, זִלְזֵל בֵּיהּ, אִיבָּעֵי אַוְזָא בְּזוּזָא וְלָא אִשְׁתַּכַּח. אָמַר רַב יוֹסֵף: זַמְרֵי גַּבְרֵי וַעֲנָיֵין נָשֵׁי, פְּרִיצוּתָא. זַמְרָן נָשֵׁי וְעָנוּ גַּבְרֵי, כְּאֵשׁ בִּנְעֹרֶת. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? לְבָטּוּלֵי הָא מִקַּמֵּי הָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַשּׁוֹתֶה בְּאַרְבָּעָה מִינֵי זֶמֶר, מֵבִיא חֲמִשָּׁה פֻּרְעָנֻיּוֹת לָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם ה) ״הוֹי מַשְׁכִּימֵי בַבֹּקֶר, שֵׁכָר יִרְדֹּפוּ וְגוֹ׳, וְהָיָה כִנּוֹר וָנֵבֶל תֹּף וְחָלִיל יֵיִן מִשְׁתֵּיהֶם״ וְגוֹ׳. מַה כְּתִיב אַחֲרָיו? (שם) ״לָכֵן גָּלָה עַמִּי מִבְּלִי דָּעַת״, שֶׁגּוֹרְמִין גָּלוּת לָעוֹלָם. (שם) ״וּכְבוֹדוֹ מְתֵי רָעָב״, שֶׁמְּבִיאִין רָעָב לָעוֹלָם. (ישעיהו ה׳:ט״ו) ״וַהֲמוֹנוֹ צָחֵה צָמָא״, שֶׁגּוֹרְמִים לַתּוֹרָה שֶׁתִּשָּׁכַח מִלּוֹמְדֶיהָ. (שם) ״וַיִּשַּׁח אָדָם וַיִּשְׁפַּל אִישׁ״, שֶׁגּוֹרְמִים שִׁפְלוּת לְשׁוֹנָאוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְאֵין ׳אִישׁ׳ אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות טו) ״ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה״. (ישעיהו ה׳:ט״ו) ״וְעֵינֵי גְּבֹהִים תִּשְׁפַּלְנָה״, שֶׁגּוֹרְמִים שִׁפְלוּת לְשׁוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּמַה כְּתִיב אַחֲרָיו? ״לָכֵן הִרְחִיבָה שְׁאוֹל נַפְשָׁהּ״ וְגוֹ׳ (שם).

טז מְשֻׁמָּתוּ נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים, בָּטְלוּ אוּרִים וְתֻמִּים. מַאן נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים? אָמַר רַב הוּנָא: שְׁמוּאֵל וְדָוִד וּשְׁלֹמֹה. רַב נַחְמָן אָמַר: בִּימֵי דָּוִד, זִמְנִין סָלִיק, זִמְנִין לָא סָלִיק. שֶׁהָרֵי שָׁאַל צָדוֹק וְעָלְתָה לוֹ, [שָׁאַל] אֶבְיָתָר וְלֹא עָלְתָה לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ש״ב טו) ״וַיַּעַל אֶבְיָתָר״. מַתִּיב רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל: (ד״ה ב׳ כו) ״וַיְהִי לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים בִּימֵי זְכַרְיָהוּ הַמֵּבִין בְּרֹאֹת הָאֱלֹהִים״, מַאי לָאו, בְּאוּרִים וְתֻמִּים. לָא, בִּנְבִיאוּת!

יז תָּא שְׁמַע: מְשֻׁחָרַב בֵּית מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, בָּטְלוּ עֲרֵי מִגְרָשׁ, וּפָסְקוּ אוּרִים וְתֻמִּים, וּפָסַק מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד, וְאֵם לְחָשָׁךְ אָדָם לוֹמַר: (עזרא ב׳:ס״ג) ״וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם: אֲשֶׁר לֹא יֹאכְלוּ מִקֹּדֶשׁ הַקָּדָשִׁים עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים״, [אֱמֹר לוֹ]: כְּאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עַד שֶׁיִּחְיוּ מֵתִים, וְיָבוֹא מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד. אֶלָּא אָמַר רַבִּי נָתָן: מַאן אינון נְבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים? לַאֲפוּקֵי חַגַּי זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, דְּאִיקָּרוּ ׳אַחֲרוֹנִים׳, דְּתַנְיָא: מֵשְׁמֶתוּ נְבִיאִים הָאַחֲרוֹנִים; חַגַּי, זְכַרְיָה וּמַלְאָכִי, נִסְתַּלְּקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וַעֲדַיִן הָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּבַת־קוֹל, [שֶׁפַּעַם אַחַת הָיוּ מְסֻבִּין בַּעֲלִיַּת בֵּית גּוּרְיָא בִּירִיחוֹ, נָתְנָה עֲלֵיהֶן בַּת־קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה: יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד, שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עָלָיו, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ רָאוּי לְכָךְ, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּהִלֵּל הַזָּקֵן, וּכְשֶׁמֵּת הִסְפִּידוּהוּ: ״הֵי חָסִיד הֵי עָנָו, תַּלְמִידוֹ שֶׁל עֶזְרָא״. וְשׁוּב פַּעַם אַחֶרֶת הָיוּ מְסֻבִּין בַּעֲלִיָּה בִּיבְנֶה, נָתְנָה לָהֶן בַּת־קוֹל מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמְרָה לָהֶן: יֵשׁ בָּכֶם אָדָם אֶחָד, שֶׁרָאוּי שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עָלָיו, אֶלָּא שֶׁאֵין דּוֹרוֹ זַכַּאי לְכָךְ, נָתְנוּ עֵינֵיהֶם בְּשִׁמּוּאֵל הַקָּטָן, וּכְשֶׁמֵּת הִסְפִּידוּהוּ: ״הֵי עָנָו הֵי חָסִיד, תַּלְמִידוֹ שֶׁל הִלֵּל״. וְאַף הוּא אָמַר בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ: שִׁמְעוֹן וְיִשְׁמָעֵאל לְחַרְבָּא, וְחַבְרוֹהִי לְקִטְלָא, וּשְׁאָר עַמָּא לְבִיזָא, וַעֲקָן סַגִּיאִין עֲתִידִין לְמֵיתֵי עַל עַמָּא. אַף עַל רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא בְּקָשׁוּ לוֹמַר: ״הֵי חָסִיד הֵי עָנָו״, אֶלָּא שֶׁנִּטְרְפָה שָׁעָה, שֶׁאֵין מַסְפִּידִין עַל הֲרוּגֵי מַלְכוּת].

יח פִּסְקָא. בָּטַל הַשָּׁמִיר. תָּנוּ רַבָּנָן: שָׁמִיר, שֶׁבּוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (מ״א ו) ״וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ, אֶבֶן שְׁלֵמָה מַסָּע נִבְנָה״ וְגוֹ׳. דְּבָרִים כִּכְתָבָן! דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר לוֹ רַבִּי נְחֶמְיָה: וְכִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: (שם ז) ״כָּל אֵלֶּה אֲבָנִים יְקָרוֹת כְּמִדּוֹת גָּזִית מְגֹרָרוֹת בַּמִּגְרָה מִבַּיִת וּמִחוּץ״. אֶלָּא מַאי: ״לֹא נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ״? שֶׁהָיָה מְתַקְּנָן מִבַּחוּץ וּמַכְנִיסָן מִבִּפְנִים. אָמַר (רב נחמן) [רַבִּי]: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּאַבְנֵי מִקְדָּשׁ, וְנִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי נְחֶמְיָה בְּאַבְנֵי בֵּיתוֹ. וּלְרַבִּי נְחֶמְיָה, שָׁמִיר לָמָּה לִי? (לאבני אפוד) כִּדְתַנְיָא: אֲבָנִים הַלָּלוּ אֵין כּוֹתְבִין עֲלֵיהֶם בִּדְיוֹ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות כח) ״פִּתּוּחֵי חֹתָם״, וְאֵין מְסָרְטִין עֲלֵיהֶם בְּאִזְמֵל, [מִשּׁוּם] שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״בְּמִלּוּאֹתָם״, (הא כיצד) [אֶלָּא] כּוֹתְבִין עֲלֵיהֶם בִּדְיוֹ, וּמֵבִיא שָׁמִיר, וּמַרְאֶה לָהֶם מִבַּחוּץ, וְהֵן מִתְבַּקְּעוֹת מֵאֲלֵיהֶן כִּתְאֳנָה שֶׁמִּתְבַּקַּעַת בִּימוֹת הַחַמָּה וְאֵינָהּ חֲסֵרָה כְּלוּם, וּכְבָקְעָה זוֹ שֶׁנִּבְקַעַת בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְאֵינָהּ חֲסֵרָה כְּלוּם. תָּנוּ רַבָּנָן: שָׁמִיר זֶה, בְּרִיָּתוֹ כְּשָׁעוֹרָה, וּמְשֻׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית נִבְרָא, וְאֵין כָּל דָּבָר קָשֶׁה יָכוֹל לַעֲמֹד בְּפָנָיו, וְכֵיצַד מַצְנִיעִין אוֹתוֹ? כּוֹרְכִין אוֹתוֹ בְּסִפּוֹגִין שֶׁל צֶמֶר, וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּאִיטוֹנִי שֶׁל אֵבֶר מְלֵאָה סְבִין שְׂעוֹרִין. [אָמַר רַב אַמִּי: מִשֻּׁחָרַב מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן בָּטְלָה שִׁירָה פָּרְנָדָא, וְזִכּוּכִית לְבָנָה, וְרֶכֶב בַּרְזֶל. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אַף יֵין קְרוֹשׁ הַבָּא מִשְּׁנִיר, הַדּוֹמֶה כְּעִגּוּלֵי דְּבֵלָה, וְנֹפֶת צוּפִים. מַאי ׳נֹפֶת צוּפִים׳? אָמַר רַב: סֹלֶת שֶׁצָּפָה עַל גַּבֵּי נָפָה, וְדוֹמָה לְעִפָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בִּדְבַשׁ וְשֶׁמֶן. וְלֵוִי אָמַר: שְׁתֵּי כַּפָּרוֹת הַנִּדְבָּקוֹת בַּתַּנּוּר, וְתוֹפְחוֹת וּבָאוֹת, עַד שֶׁמַּגִּיעוֹת זוֹ לְזוֹ. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר: זֶה דְּבַשׁ הַבָּא מִן הַצִּיפְיָא. מַאי מַשְׁמַע? כְּדְמְתַרְגֵּם רַב שֵׁשֶׁת: כְּמָא דְּנַתָּן דִּבְרִיאָתֵהּ, וְשִׁיטָן בְּרוּמֵי עָלְמָא, וּמַתְיָין דּוּבְשָׁא

מֵעִישְׁבֵי טוּרָא. תְּנָן הָתָם: כָּל הַנִּצּוֹק טָהוֹר, חוּץ מִדְּבַשׁ זְיָפִים וְהַצַּפִּיחִים, מַאי 'זְיָפִים'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: דְּבַשׁ שֶׁמְּזַיְּפִין בּוֹ. וְרִישׁ לָקִישׁ אָמַר: עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ, דִּכְתִיב: (יהושע ט״ו:כ״ד) ״זִיף וָטָלֶם וּבְעָלוֹת״. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: (תהילים נ״ד:ב׳) ״בְּבוֹא הַזִּיפִים וַיֹּאמְרוּ לְשָׁאוּל הֲלֹא דָוִד״ וְגוֹ׳. מַאי 'זִיפִים'? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּנֵי אָדָם הַמְזַיְּפִין דִּבְרֵיהֶם. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: עַל שֵׁם מְקוֹמָן, כְּדִכְתִיב: ״זִיף וָטָלֶם וּבְעָלוֹת״.

יט פִּסְקָא. וּפָסְקוּ אַנְשֵׁי אֲמָנָה. (מאי ״אנשי אמנה״?) אָמַר רַבִּי יִצְחָק: אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם הַמַּאֲמִינִים בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ וְאוֹמֵר: מָה אֹכַל לְמָחָר? אֵינוֹ אֶלָּא מִקְּטַנֵּי אֲמָנָה, וְהֵינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מַאי דִּכְתִיב: (זכריה ד׳:י׳) ״כִּי מִי בַז לְיוֹם קְטַנּוֹת״. מִי גָּרַם לַצַּדִּיקִים שֶׁיִּתְבַּזְּבְזוּ שֶׁלָּהֶם לֶעָתִיד לָבוֹא? קַטְנוּת שֶׁהָיְתָה בָּהֶם, שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רָבָא אָמַר: אֵלּוּ קְטַנִּים בְּנֵי רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמְּבַזְבְּזִין דִּין אֲבִיהֶם לֶעָתִיד לָבוֹא. אוֹמְרִים לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מֵאַחַר שֶׁאַתָּה עָתִיד לְפָרַע מֵהֶם, לָמָּה אַתָּה הִקְהִיתָ שִׁנֵּיהֶם בָּהֶם?

כ אָמַר רַבִּי אֵילָעָא בַּר בֶּרֶכְיָה: אִלְמָלֵא תְּפִלָּתוֹ שֶׁל דָּוִד, הָיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מוֹכְרֵי רְבָב, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהילים ט׳:כ״א) ״שִׁיתָה ה׳ מוֹרָה לָהֶם יֵדְעוּ גוֹיִם, אֱנוֹשׁ הֵמָּה סֶּלָה״. וְאָמַר רַבִּי אֵילָעָא בַּר בֶּרֶכְיָה: אִלְמָלֵא תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חֲבַקּוּק, הָיוּ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִתְכַּסִּים בְּטַלִּית אֶחָד וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (חבקוק ג׳:ב׳) ״ה׳ שָׁמַעְתִּי שִׁמְעֲךָ, יָרֵאתִי ה׳ פָּעָלְךָ בְּקֶרֶב שָׁנִים חַיֵּיהוּ״. אַל תִּקְרֵי: ״בְּקֶרֶב שָׁנִים״, אֶלָּא: ״בְּקִרּוּב שְׁנַיִם״. וְאָמַר רַבִּי אֵילָעָא בַּר בֶּרֶכְיָה: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַמְהַלְּכִים בְּדֶרֶךְ, וְאֵין בֵּינֵיהֶם דִּבְרֵי תוֹרָה, רְאוּיִין לִשָּׂרֵף, שֶׁנֶּאֱמַר: (מ״ב ב) ״וַיְהִי הֵמָּה הֹלְכִים הָלוֹךְ וְדַבֵּר, וְהִנֵּה רֶכֶב אֵשׁ וְסוּסֵי אֵשׁ, וַיַּפְרְדוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם, וַיַּעַל אֵלִיָּהוּ בַּסְּעָרָה הַשָּׁמָיְמָה״ וְגוֹ׳. טַעְמָא דְּאֵינָא דִּבּוּר, הָא לֵיכָּא דִּבּוּר, רְאוּיִין לִשָּׂרֵף. וְאָמַר רַבִּי אֵילָעָא בַּר בֶּרֶכְיָה: שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הַדָּרִין בְּעִיר אַחַת, וְאֵין נוֹחִין זֶה לָזֶה בַּהֲלָכָה, אֶחָד מֵת וְאֶחָד גּוֹלֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ד׳:מ״ב) ״לָנֻס שָׁמָּה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת״, וְאֵין 'דַּעַת' אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (הושע ד׳:ו׳) ״נִדְמוּ עַמִּי מִבְּלִי הַדָּעַת״. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא: כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ דֹּחַק, תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיהו ל׳:י״ט) ״כִּי עַם בְּצִיּוֹן יֵשֵׁב בִּירוּשָׁלִַם, בָּכוֹ לֹא תִבְכֶּה, חָנוֹן יָחְנְךָ לְקוֹל זַעֲקֶךָ״ וְגוֹ׳, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: (שם) ״וְנָתַן לָכֶם ה׳ לֶחֶם צַר וּמַיִם לָחַץ״.*) רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא אוֹמֵר: אַף אֵין הַפַּרְגּוֹד נִגְעָל לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) ״וְלֹא יִכָּנֵף עוֹד מוֹרֶיךָ״.

כא רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר: (אף זוכה ומתקבל פני) [מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ מִזִּיו] שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְהָיוּ עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֶת מוֹרֶיךָ״.

כב פִּסְקָא. אֵין יוֹם שֶׁאֵין בּוֹ קְלָלָה וְכוּ׳. אָמַר רָבָא: כָּל יוֹם וְיוֹם מְרֻבֶּה קְלָלָתוֹ מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים כ״ח:ס״ז) ״בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֶרֶב, וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר״. הֵי בֹּקֶר? אִילֵימָא בֹּקֶר דִּלְמָחָר, מִי יָדַע מַאי חֲזֵי? אֶלָּא דְּחָלִיף וְאָזִיל. וְאֶלָּא, עָלְמָא אַמַּאי קָא מוּקִים? אַ״קְדוּשָׁא״ דְּסִדְרָא, וְאַ״יְהֵא שְׁמֵיהּ רָבָא״ דְּאַגַּדְתָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב י׳:כ״ב) ״אֶרֶץ עֵפָתָה כְּמוֹ אֹפֶל צַלְמָוֶת וְלֹא סְדָרִים, וַתִּפַּע כְּמוֹ אֹפֶל״, הָא יֵשׁ סְדָרִים, תּוֹפִיעַ מֵאֹפֶל.

כג וְלֹא יָרַד טַל לִבְרָכָה, וְנִטַּל טַעַם הַפֵּרוֹת. תַּנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: טָהֳרָה בִּטְלָה טַעַם הַפֵּרוֹת וְרֵיחָם, מַעֲשֵׂר בִּטֵּל שֹׁמֶן דָּגָן. רַב הוּנָא אַשְׁכַּח תְּמַרְתָּא דְּהַנּוּנְיָתָא, כָּרְכָה בְּסוּדְרֵיהּ, אָתָא רַבָּה בְּרֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: קָא מוֹרַחְנָא מִינָּךְ רֵיחָא דְּהַנּוּנְיָתָא. אָמַר לֵיהּ: בְּנִי, טָהֳרָה יֵשׁ בָּךְ, יְהָבָהּ נִיהֲלֵיהּ. אַדְהָכִי אָתָא (רבא) [אַבָּא] בְּרֵיהּ, שָׁקְלָה יְהָבָהּ נִיהֲלֵיהּ, אָמַר לוֹ: בְּנִי, שִׁמַּחְתָּ אֶת לִבִּי, וְהִקְהִיתָ אֶת שִׁנַּי. [הֵינוּ] דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי: רַחֲמֵי דְּאַבָּא, אַבָּנֵי, וְרַחֲמֵי דְּבָנֵי, אַבְנֵי דַּהֲווּ (להו) [לֵיהּ]. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אִיטְפֵּיל בֵּיהּ בְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר בַּרְתֵּיהּ. כִּי גָּדַל, אָמַר לֵיהּ: אַשְׁקְיֵין מַיָּא. אָמַר לֵיהּ: אַטוּ בְּרָךְ אֲנָא? בַּר בְּרָתָךְ אֲנָא. וְהֵינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי: רַבִּי רַבִּי, בַּר־בְּרָתָךְ אֲנָא.

כד (רבי יהושע) [רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל] אוֹמֵר: מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית חֻמְדָּתֵנוּ, (תבו) [שָׁרוּ] חַכִּימַיָּא לְמֵיהֱוֵי כְּסַפְרַיָּא, וְסַפְרַיָּא כְּחַזָּנַיָּא, וְחַזָּנַיָּא (כתלמידיא ותלמידיא) כְּעַמָּא דְּאַרְעָא, וְעַמָּא דְּאַרְעָא אַזְלָא (ומנוולה) [וַדַלְדְּלָה], אֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ, וְעַל מִי [יֵּשׁ] לָנוּ לְהִשָּׁעֵן? עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם. בְּעִקְבוֹת הַמָּשִׁיחַ חֻצְפָּא יִסְגֵּי, וְיֹקֶר (יהא) [יַאֲמִיר], הַגֶּפֶן [תִּתֵּן פִּרְיָהּ] וְהַיַּיִן בְּיֹקֶר, וְהַמַּלְכוּת תֹּהֵא לְמִינוּת, וְאֵין תּוֹכַחַת. בֵּית הַוַּעַד יִהְיֶה לִזְנוּת, וְהַגָּלִיל יֵחָרֵב. וְהַגַּבְלָן יִשּׁוֹם, וְאַנְשֵׁי הַגְּבוּל יְסוֹבְבוּ מֵעִיר לְעִיר וְלֹא יְחוֹנְנוּ, וְחָכְמַת סוֹפְרִים תִּסְרַח, וְיִרְאֵי חֵטְא יִמָּאֲסוּ, וְהָאֱמֶת תִּהֵא נֶעְדֶּרֶת, נְעָרִים יַלְבִּינוּ [פְּנֵי] זְקֵנִים, גְּדוֹלִים יַעַמְדוּ מִפְּנֵי הַקְּטַנִּים. בֵּן מְנַבֵּל אָב, בַּת קָמָה בְּאִמָּהּ, כַּלָּה בַּחֲמוֹתָהּ, אוֹיְבֵי אִישׁ אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ, פְּנֵי הַדּוֹר כִּפְנֵי הַכֶּלֶב, הַבֵּן לֹא יִתְבַּיֵּשׁ מֵאָבִיו. וְעַל מִי [יֵּשׁ] לָנוּ לְהִשָּׁעֵן? (אלא) עַל אָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

כה פִּסְקָא. בְּפֶלְמוֹס שֶׁל אַסְפַּסְיָנוּס קֵיסָר גָּזְרוּ וְכוּ׳, וְשֶׁלֹּא יִלְמַד אָדָם אֶת בְּנוֹ חָכְמַת יְוָנִית. תָּנוּ רַבָּנָן: [כְּשֶׁצָּרוּ מַלְכֵי בֵּית חַשְׁמוֹנַאי זֶה עַל זֶה, הָיָה הוֹרְקְנוּס מִבַּחוּץ, וַאֲרִיסְטוֹבּוּלוּס מִבִּפְנִים. בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ מְשַׁלְשְׁלִין דִּינָרִים בְּקֻפָּה, וּמַעֲלִין לָהֶן תְּמִידִים. הָיָה שָׁם זָקֵן אֶחָד, שֶׁהָיָה מַכִּיר בְּחָכְמַת יְוָנִית. לָעַז לָהֶם בְּחָכְמַת יְוָנִית, אָמַר לָהֶן: כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִים בַּעֲבוֹדָה, אֵין נִמְסָרִין בְּיֶדְכֶם. לְמָחָר שִׁלְּשְׁלוּ לָהֶם דִּינָרִים בְּקֻפָּה, וְהֶעֱלוּ לָהֶם חֲזִיר. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לַחֲצִי חוֹמָה, נָעַץ צִפָּרְנָיו, נִזְדַּעְזְעָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה. אוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: אָרוּר אָדָם שֶׁיְגַדֵּל חֲזִירִים, וְאָרוּר אָדָם שֶׁיְלַמֵּד לִבְנוֹ חָכְמַת יְוָנִית. וְעַל אוֹתָהּ שָׁנָה שָׁנִינוּ: מַעֲשֶׂה וּבָא עֹמֶר מִגִּגּוֹת צְרִיפִים, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִבִּקְעַת עֵין סוֹכֵר. אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי: בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן סוּרְסִי לָמָּה? אֶלָּא אִי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אִי לָשׁוֹן

יְוָנִית! וְאָמַר רַב יוֹסֵף: בְּבָבֶל לָשׁוֹן אֲרַמִּי לָמָּה? אֶלָּא אוֹ לָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, אוֹ לָשׁוֹן יְוָנִית לְחוּד וְחָכְמַת יְוָנִית לְחוּד. וְחָכְמַת יְוָנִית מִי אֲסִירָא? וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: מַאי דִּכְתִיב: (איכה ג׳:נ״א) ״עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי״. אֶלֶף יְלָדִים הָיוּ בְּבֵית אַבָּא, חֲמֵשׁ מֵאוֹת לָמְדוּ תוֹרָה, וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת לָמְדוּ חָכְמַת יְוָנִית, וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶן אֶלָּא אֲנִי כָּאן וּבֶן אָחִי אַבָּא בְּעַסְיָא. שַׁאנִי שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל, דְּקָרוֹבִין לַמַּלְכוּת הָווּ, דְּתַנְיָא: מְסַפֵּר קוֹמֵי חֲרֵי זֶה מִדַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי. אַבְטוּלוּס בֶּן רְאוּבֵן הִתִּירוּ לְסַפֵּר קוֹמֵי, שֶׁהוּא קָרוֹב לַמַּלְכוּת. שֶׁל בֵּית רַבָּן גַּמְלִיאֵל, הִתִּירוּ לָהֶן חָכְמַת יְוָנִית, מִפְּנֵי שֶׁקְּרוֹבִין לַמַּלְכוּת].

כו פִּסְקָא. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי יְהוּדָה וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן: מִשֶּׁמֵּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר נִגְנַז סֵפֶר תּוֹרָה, מִשֶּׁמֵּת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בָּטְלוּ עֵצָה וּמַחֲשָׁבָה. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא בָּטְלוּ זְרוֹעֵי תּוֹרָה, וְנִסְתַּתְּמוּ מַעְיְנוֹת הַחָכְמָה. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בָּטְלָה עֲטָרַת חֲכָמִים, שֶׁעֲטָרַת חֲכָמִים, עָשְׁרָם. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא בָּטְלוּ אַנְשֵׁי מַעֲשֶׂה. מִשֶּׁמֵּת אַבָּא יוֹסֵי בֶּן קִטְנְתָּא בָּטְלוּ חֲסִידִים. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ, ״אַבָּא יוֹסֵי בֶּן קִטְנְתָּא״? שֶׁהָיָה מִקְּטַנֵּי חֲסִידִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן עַזַּאי בָּטְלוּ הַשַּׁקְדָנִים. מִשֶּׁמֵּת בֶּן זוֹמָא בָּטְלוּ הַדַּרְשָׁנִים. מִשֶּׁמֵּת רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עָלָה גוֹבַאי וְרַבּוּ צָרוֹת. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי הֻכְפְּלוּ הַצָּרוֹת. מִשֶּׁמֵּת רַבִּי בָּטְלָה עֲנָוָה וְיִרְאַת חֵטְא. אָמַר לוֹ רַב יוֹסֵף לְתָנָא: לָא תִּיתְנֵי ׳עֲנָוָה׳, דְּאִיכָּא אֲנָא. אָמַר לוֹ רַב נַחְמָן (בר יצחק) לְתָנָא: לָא תִּתְנֵי ׳יִרְאַת־חֵטְא׳ דְּאִיכָּא אֲנָא. רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אוֹמֵר: זְהִירוּת מְבִיאָה לִידֵי זְרִיזוּת, וּזְרִיזוּת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיּוּת וְכוּ׳, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְבִיאָה לִידֵי תְּחִיַּת הַמֵּתִים, וּתְחִיַּת הַמֵּתִים בָּאָה עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב. הַמָּקוֹם יְזַכֵּנוּ לִרְאוֹת בְּבִיאָתוֹ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אָמֵן!

כז סְלִיקָא לָהּ מַסֶּכֶת סוֹטָה.